

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Α΄

ΑΡ. 17-18

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Σ' ένα μήλο.—Σ' ένα δέντρο στο πρωτόνθισμά του (ποίημα).
ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Ο συγγραφέας της «'Αλεξάνδρας Ρώσση» (διήγημα).
Κ. ΠΑΛΑΜΑ: Ένα γράμμα.
ΖΗΝ. ΡΩΣΣΙΔΗ: Λευκός θάνατος.—Λεύκα (ποίημα).
ΠΕΤΡΟΥ ΒΛΑΣΤΟΥ: Ο Ρωμανός ο Μελωδός (μελέτη).
ΕΥΡ. ΑΚΡΙΤΑ: Πουρνό είναι κόρη... (ποίημα).
Λ. ΜΗΛΙΩΤΗ: Με τό ζόριμ πατρείαν: (διήγημα).
Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ: Νοσοκομεία στην Κύπρο (μελέτη).
ΗΟΡΑΤΙΗ (μετ. Ν.): Στην 'Αφροδίτη (ποίημα).
ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Ο ποιητής Πέτρος Βλαστός (μελέτη).
ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Χριστόδουλος Μ. Τζιαπούρας (μελέτη).

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ: ΜΗΤΣΟΥ ΜΑΡΑΓΚΟΥ: "Μερικά ευχάριστα συμπτώματα...—Κριτική: Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ: "Westholm, The paphian temple of Aphrodite and its relation to oriental architecture.,—Ν. ΣΚΟΥΡΟΥ: "Buxton etc, A cloisonné staff-head from Cyprus... "Lee, Great Britain and the Cyprus convention policy of 1878...—Γ. ΒΑΛΕΤΑ: "Μιχαηλίδου, Λαογραφικά σύμμεικτα Καρπάθου.,—ΓΙΑΓΚΟΥ ΗΛΙΑΔΗ: "Παλαμά, Οι νύχτες του Φήμιου.,—ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: "Αρκάδιο, Κρίσις.,.,., "Μαρκάκη, τό Χτικιό.,—ΠΑΝΟΥ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΥ: "Αττικού, Τά άμοιρα., "Τσιτούρη, Σκοποί του χωριού μου., "Ξανθοῦ, Μάσκες ανθρώπων.,—Τύπος.—Νέα βιβλία—Αλληλογραφία.

ΛΕΥΚΟΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

15 ΜΑΗ
1 ΙΟΥΝΗ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Τεχνικός Διευθυντής : ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ
Υπεύθυνος Ίδιοχρήτης : Α. Μ. ΑΤΤΑΛΙΔΗΣ
Οικονομικός Διαχειριστής : Γ. Ε. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Συνδρομή για ένα χρόνο 8 σελίνια.

ΓΡΑΦΕΙΟ : 'Οδός Φύζουνην αρ. 11.

Τυπογραφείο : "ΝΕΟΣ Κόσμος,, Θωμά Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΕΠΙΠΛΩΣΕΙΣ

ΦΑΝΟΥ ΠΑΝΤΕΛΙΔΟΥ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 6

ΛΕΥΚΟΣΙΑ

Κυπριακὰ Γράμματα

ΕΤΟΣ Α'

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ), 15 ΜΑΗ

ΑΡ. 17, 18

Σ' ΕΝΑ ΜΗΛΟ

Τὰ δάχτυλα μου σέρνονται στο τεντωμένο σου πετσι
Πού τρίζει, ὅπως αντίχειρας τσιγγάνας σ' ἕνα ντέφι,
Σὰν κόβει ἕνα ἀπὸ βούνευρο τὴν ἀτμοσφαῖρα καμουτσι
Σκληρῆς βελόνας γλίστρημα σ' ὀλόγυιαλο σεντέφι,
Ἡ σ' ἀλειμένο ἀπὸ κερὶ σφιχτοδεμένο, λειό, στιλπνό
καὶ στραγγισμένο ξύλο·
Σ' ἔκοψα ἀπὸ στητό κλωνί, καλοκαιριάτικην αὐγή,
Στρογγύλο, ἀσκάρφωτο κ' εὐτύς τὸ στόμα μ' ὄρεξη τρελλή
Σοῦ γύρεψε τὸ χεῖλο·

Θρασύς ἀνεμοστρόβιλος ἀπάνωθε καὶ γύραθε
Μὲ σφιχτοπνίγει ἐνὺς πύρρου κι ἄσωτου πόθου ἢ φλόγα,
Καὶ Πυγμαλῶνας θαρρῶ μιᾶς ἀλαβάστρινης Γαλά-
τειας δαγκῶ τὴ ρόγα,
Ποῦ κολλημένη ἀπάνω μου καρφώθηκε καὶ τὸ κορμί
Δέρνει μπρὸς πίσω ὡς κάμπη,
Καὶ κλώθεται καὶ λαχταρᾶ τουνέλι ἀνοίγοντας βαθὺ
Στὰ μύχια κι ἀπ' τὴ σάρκα μου πέρα κι ὡς πέρα νᾶμπει.

Μέσα σου ἀπόσταξαν χυμοί, χάντρινοι, ὡς θρόμβοι αἱμάτου:
Χυμοὶ ἀπ' τὸν ἥλιο καὶ χυμοὶ ἀπὸ τᾶστρα, ἀπ' τὸ φεγγάρι
Κι ἀπὸ τοῦ Νότου τὴ θερμὴ πνοή κι ἀπὸ τὴ γῆ,
Κρατᾶς μέσα στὴ σάρκα σου πυκνοφαμένη χάρη
Τὴ λάμψη τ' ἀξεθύμαστού καὶ ζωντανοῦ χρωμάτου
Πῶχει πηγὴ τοῦ τὴν αὐγή·

Κι ὡς σὲ φουχτίζω αἰσθάνομαι μέσα μου νᾶρχισε βρασμός
Σὲ πίθο ἕνα χωμάτινο ὡς μουστάρι,
Κ' εἶναι ὅ,τι ἢ Εὐα αἰστάνθηκε στὸν κῆπο μέσα τῆς Ἐδὲμ
Μόλις αὐτούσιο, ξέχωρο στὸ χέρι σ' εἶχε πάρει!

Σ' ΕΝΑ ΔΕΝΤΡΟ ΣΤΟ ΠΡΩΤΑΝΘΙΣΜΑ ΤΟΥ

Μοιάζεις μίαν άπειρόγαμη κι άμάλαγη παρθένα
 Σέ βάθη άνεξερεύνητα μιás Ἀφρικῆς
 Πού τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως όλόβολα, ένωμένα
 Σφυρηλατοῦν τῆ σάρκα της.
 Μόλις τὰ μάτια χάρηκαν ταχὺ τὸ φύτρωμα σου
 Ξαφνίστηκαν στὸ δυνατό καὶ τὸ χυτὸ κορμί
 Π' ὄλο ξαμώνει ν' άνεβεῖ καὶ στ' άνατάραμά σου
 Σὰ φῖδια κρεμμαστήκανε κ' οἱ κλάδοι, πλοκαμοί·
 Προζύμι ἢ σάρκα ξάπρωτο πυρώνει κι ὄλο άσκώνει
 Κ' ἔχει ξεσκάσει σ' άμετρους κόμπους, σκληροὺς μαστοὺς,
 Τὸ δέρμα σου λεπτό ἔλασμα γυιαλοκοπάει κ' ἰδρώνει
 Καὶ μόλις τοὺς άψίκορους νά συγκρατάει χυμοὺς
 Πού σέ κατάκλυσαν βαθειά.

Ν' άνεβοκατεβαίνουν
 Σάν ἔμβολα μιás μηχανῆς τοὺς νιώθεις καὶ θαρρεῖς
 Πῶς σύρριζα σ' άδράξανε δυὸ χέρια, καὶ σοῦ φέρνουν
 Τὸ χάρισμα τῆς κίνησης πού τόσο άποθυμεῖς.

Νὰ τὰ μελίσηα κόβονται πῶς σ' ἓνα ρούφηγμα των
 Ἄλσκηρο στὰ σίγουρα θε νά σέ καταπιοῦν·
 Δυὸ ἔρωτεμένοι πού θαρροῦν στὸ ποθοπύρωμα των
 Πῶς τὸ μεθύσι άτέλειωτο, χωρὶς νά κορεστοῦν.

Πέστο, νά χαίρεσαι, ἔνωσες τὸ λάγνο φίλημα των
 Κ' ἢ βελονῖσα γλώσσα των στὸ κόκκαλο χτυπᾶ,
 Πονᾶς κι αγάλλεσαι μαζί στ' άψὺ βελόνισμα των
 Τῆ σάρκα σου ὡς τρυπᾶ;

Λογιάζω σε μιὰ λύκαινα (κ' ἔτσι τὸ σώνει ὁ θρῦλος)
 Πού βύζαξαν τῆ ρώμη των ὁ Ρῶμος κι ὁ Ρωμύλος.

Δέν εἶναι πιὸ ακριβῆ χαρὰ στὸν κόσμο ὅπὸ τῆ γνώση
 Πῶς χάρισμα άξεπέραστο κι άνεύρετο κρατᾶς.
 Πές μου στὴν πλέρια σου άνθηση στὰ φρένα σου ἔχει άπλώσει
 Μι' αχτίδα τέτοιου λογισμοῦ, δέ γνοιάζει σε, άψηφᾶς
 Μέσ στῆ σεμνή, συνειδητῆ καὶ σφραγιστῆ άφασία
 Τὰ τωρινά, τὰ μέλλοντα καὶ τὴν Ἀθανασία;

Νᾶναι νά βλέπεις νᾶσχισαν άπαναθιό σου οἱ οὐρανοὶ
 Ν' άκοῦς νά βγαίνει άπό μακριά κάποια πρωτάκουστη φωνή·
 Μὲ τόνο εὐλογημένο
 Καὶ με μιάν ἔξαλλη χαρὰ θωπευτικά νά σέ καλεῖ:
 Παιδί μου αγαπημένο!

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΗΣ «ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΡΩΣΣΗ»

(Ένας χρόνος από το
ήμερολόγιο της ζωής μου.)

Ήταν ο δεύτερος χρόνος που κάθονταν στη Χώρα. Ο πατέρας μου είχε ένα μικρό υποστατικό μισή ώρα έξω από την πόλη, σ' ένα χαμηλό λόφο που αγνόταν τη θάλασσα. Από μικρός είχα ξενιτευτεί κοντά σε κάποιο θείο μου που έμπορευόταν στην πρωτεύουσα, κ' έκει έμαθα τα πρώτα γράμματα και δοκίμασα τις πρώτες άνησυχίες της καρδιάς μου. Μά ύστερα απ' το θάνατο του οί δανειστές του μ' ανάγκασαν να διακόψω τις σπουδές μου και να γυρίσω πίσω στην πατρίδα. Ο θείος μου ήταν ένας μορφωμένος και πολύ καθώς πρέπει κύριος, κ' έτσι παράλληλα με τη φιλολογική μου μόρφωση, έμαθα μαζί του, πώς πρέπει να φέρεται κανείς σε μιá ντεμουαζέλα ή μιá κυρία, και σε ποιές περιπτώσεις, επί παραδείγματι, οί κώδικες της καλής συμπεριφοράς επιτρέπουν τη μονομαχία...

Τά βράδια του καλοκαιριού έγραφα ποιήματα και του τα διάβαζα. Έκείνος παρατούσε τότε την άλληλογραφία του κ' έτρεχε να με άγκαλιάσει, ενώ τά δάκρυα κυλούσανε σωρός από τά μάτια του. Πολλές φορές συλλογίστηκα πώς ό άνθρωπος αυτός γεννήθηκε για να γενεί ένας καλός ποιητής και κατόντησε ένας κακός έμπορος. Μά ύστερα πάλι πείστηκα πώς έτσι έπρεπε να γίνει, άφου άλλοι γεννηθήκανε καλοί έμποροι κι άπόθαναν κακοί ποιητές. Έγώ θά προτιμούσα αυτούς τους τελευταίους. Έτσι τουλάχιστο δέ θάχα να ύποστώ τις ύλικές ζημίες που δοκίμασε ό θείος μου. Τώρα όμως καταλαβαίνω πώς δέν ήμουν πλασμένος για κανένα από τά «έπαγγέλματα» αυτά, κι άς

πίστευα με την καρδιά μου τότες, πώς ήμουν άριστοτέχνης και στα δύο.

Όταν έγύρισα, έφερα μαζί μου, μόνα έφόδια για τη μελλοντική ζωή μου, τρία καινούργια κοστούμια, τούς καλούς μου τρόπους και τη βιβλιοθήκη του θείου μου. Μά πολύ γρήγορα κατάλαβα πώς μόνο αυτά δέν άρκοϋσαν και τά δύο τελευταία χρόνια που κυλήσανε, κάνανε τη ζωή μου να γεράσει, όσο δέν είχαν κατορθώσει όλα τά άλλα μαζί.

Άπό τόν Πειραιά μπαρκάρισα με τά καλύτερα όνειρα.

Έβαλα σε μιá μικρή βαλιτζούλα τά χειρόγραφα και τά έντυπα που είχαν δημοσιευμένη έργασία με τόνομά μου, κ' είμουν βέβαιος πώς τό ταξίδι αυτό θάχε τη μεγαλύτερη σημασία στη ζωή μου κι άφάνταστες συνέπειες στην πνευματική ζωή ολάκαιρου του κόσμου! Μά όταν είδα τόν πατέρα μου νάρχεται από μακριά με τις χωριάτικες του μπότες στο σταθμό να με άπαντήσει, και πίσω του την άδελφή μου άρρωστημένη και χλωμή ντυμένη σ' ένα τσίτινο φουστάνι, ένιωσα εϋτς την πρώτη άπογοήτευση, που δέν άργησε να με κυριέψει και να με πλημμυρίσει ύστερα από μιá θλίψη και μιá πίκρια άπέραντη. Ύστερα έμαθα γρήγορα, τό ένα μετά τό άλλο, τη χρεωκοπία του πατέρα, τό πούλημα του κοπαδιού, τις άπαιτήσεις των δανειστών κι όλη την κακοδαιμονία του σπιτιού μας... «Αυτό δέν έχει σημασία, συλλογίστηκα στην άρχή· θά δουλέψουμε κι όλα θά διορθωθούν. Δέν είναι τίποτε που να μην επανορθώνεται σ' αυτόν τόν κόσμο. Θά πλησιάσω τούς δανειστές, θά τούς παρακαλέσω, θά τούς

ἀπειλήσω, ἂν δὲν ἐνδώσουν στίς προτάσεις μας, καί στο τέλος ὅλα θά κανονιστοῦν. Δεκαπέντε χρόνια ἐμπορικής πείρας στήν πρωτεύουσα θά'φερναν τώρα τοὺς καρπούς τους!...» Κ' ἐνίωσα πάλι μέσα μου νά πλημμυράει μιὰ νέα ὄρμη καί μιὰ αἰσιοδοξία ἀπέραντη, ἀρετὲς πού δὲν ἀργήσανε πολὺ νά μέ ὀδηγήσουνε στήν τελειωτικὴ καταστροφὴ.

Ἐκεῖνες τίς μέρες ἔγραφα τὸ καινούργιο μου μυθιστόρημα, τὴν «Ἀλεξάνδρα Ρώσση»: Εἶναι ἡ ἱστορία μιᾶς νέας γυναίκας πού προσπαθεῖ νά κἀπνίξει τὴν ταξικὴ της συνείδηση καί νά ζήσει μιὰ καινούργια ζωὴ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ὅποιαδήποτε κοινωνικὴ ἐπίδραση εἶτε προκατάληψη, στο πεδίο τῆς ἠθικῆς, τῆς πολιτικῆς, τῆς φιλοσοφίας. Ἡ Ἀλεξάνδρα Ρώσση εἶναι ἡ ξεχωριστὴ γυναίκα πού πίστεψε στήν οὐτοπία τῆς ἀπόλυτης ζωῆς. Ἀπόγονος μιᾶς μεσαιωνικῆς οἰκογένειας, διάθετοντας τὴν πατρικὴ ἐπιρροή καί σπαταλώνοντας τὴ μεγάλη περιουσία της, φιλοδόξησε νά λυτρωθεῖ ἀπὸ τοὺς δεσμοὺς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, καί μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες τῶν κοινωνικῶν τάξεων, νά ζήσει ἐλεύθερα τὴν ἰδιότυπὴ ζωὴ της. Μὰ ἡ ἀπομόνωση της αὐτὴ ἀπὸ τὸν κορμὸ τοῦ ὑπόλοιπου κοινωνικοῦ δέντρου τὴν ἔκανε γρήγορα ἐκκεντρικὴ. Κ' ἔτσι ἀποξενωμένη κ' ἔρημη, στο περιθώριο τῆς κοινωνίας, χάνει στο τέλος τὴν ἰσοροπία τῆς πνευματικῆς της ζωῆς, χάνει κυριολεκτικὰ τὸν ἑαυτὸ της, ὡς ὅτου παρασύρεται πιά ἔρμαιον τοῦ πρώτου ἐπιτηδείου, στήν ἐξαχρείωση καί τῆ διαφθορᾶ.

Ἡ ἱστορία τῆς νέας αὐτῆς γυναίκας μὲ εἶχε συγκινήσει ἀληθινὰ. Ἐγραφα διαρκῶς μὲ κέφι κ' ἐδούλεβα τὰ χειρόγραφα μου ἀδιάκοπα. Ἡμουνά βέβαιος πῶς, ὅταν θάβγαινε, τὸ νέο μου αὐτὸ βιβλίο θά σημείωνε μιὰ τεράστια ἐκδοτικὴ ἐπιτυχία. Καθισμένος σ' ἓνα βράχο παραδίδομουν συ-

χνὰ σὲ ὄνειροπολήματα. Ἐβλεπα τὸ μέλλον νά μου χαμογελά· γινόμουν ὁ ἄνθρωπος τῆς ἡμέρας· ὁ πλοῦτος καί ἡ εὐτυχία μὲ περίμεναν...Τι ἄλλο ἤθελα; Καί τότε θά ξεπλέωνα τοὺς δανειστὲς τοῦ πατέρα, θά πάντρευα τὴ Δήμητρα—τὴν ἀδερφή μου—καί θά'φεβγα τὸ καλοκαίρι στήν Ἑλβετία καί τὸ φθινόπωρο στὴ Νίκαια. Συλλογιζομουν—συλλογιζομουν πολλὰ, ὅσο πού ἡ νοτισμένη ψύχρα τοῦ ἀπόβραδου πριόνιζε ἀλαφρὰ τὰ κουρασμένα μέλη μου κι ἀγάλι—γάλι μὲ συνέφερενε. Ἐβλεπα τότε τὸ μικρὸ σπιτάκι μας, τὴ μεγάλη βερυκοκιά στήν αὐλή, τ' ἄλογα πού ἔτρωγαν ἤσυχα τὸ σανὸ χτυπώντας τὴν οὐρὰ τους μ' εὐχαρίστηση. Κ' ἡ καρδιά μου γιόμιζε πέρα ὡς πέρα ἀπὸ ἀγάπη κι ὠμορφιά...

Τίς πρώτες μέρες δυσανασχετοῦσα πολὺ. Σιγὰ-σιγὰ ὅμως συνήθισα κ' ἡ νέα ζωὴ, μπορῶ νά εἰπῶ, μ' εὐχαρίστουσε. Τὸ πρωτὶ σηκώνομουν μὲ τὴν ἀνατολή, ἔδινα μιὰ βόλτα στήν αὐλή, χαιδεβα τ' ἄλογα καί χαίρομουν τὴν ἀσπράδα τῶν περιστεριῶν. Ὑστερα πῆγαινα μακριὰ στὰ χωράφια κ' ἔβρισκα τὸν πατέρα. Ἐκεῖνος μοῦ μιλοῦσε τότε μὲ ἀργές κουρασμένες φράσεις κινώντας ἀγαθὰ τὰ γαλάζια του μάτια. Ἐμένα καί τὸν κοίταζα σχεδόν μὲ λατρεία. Δυὸ μεγάλες ρυτίδες αὐλάκωναν βαθιὰ τὸ μέτωπό του. Στὰ χεῖλη του ἔσβυναν ἤσυχα οἱ λέξεις κ' ἔβρισκαν στήν καρδιά μου ὅλο τους τὸ νόημα. Μὲ πλημμύριζε τότε ἡ εὐγνωμοσύνη γιὰ τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ πού μου χάρισε τὴ ζωὴ, κ' ἐνίωθα ν' ἀνεβαίνουσε στὰ μάτια μου τὰ δάκρυα...

Στὸ σπίτι μὲ περίμενε μὲ τὸ χλωμὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη ἡ Δήμητρα. Καθόμουν καί τὴν κουβέντιαζα ὥρες σὰ μικρὸ παιδί. Τῆς χαιδεβα τρυφερὰ τὰ μάγουλα κ' ἐκεῖνη χαμήλωνε τὰ μάτια ντροπιασμένη. Πάντοτε ὅμως ὅταν λάχαινα κοντὰ της εἶχα τὸ αἶσθημα πῶς ἤμουνά ἀπέναντί της ἓνας φταίστης, πῶς κάτι ἔπρεπε γι' αὐτὴν νά

κάνω, πού δὲν τόκανα. "Όσο πού μιὰ μέρα ἔδεσα κόμπι τὴν καρδιά μου καὶ τῆς εἶπα τὸ μεγάλο ψέμα.

— "Ένοια σου, Δημητρα! Στὴ μικρὴ βαλιτζούλα ἔχω βάλει τὴν τύχη σου!

Κ' ἐπειδὴ ἐκείνη μὲ κοίταξε μὲ ἀπορία, «ἔχω οἰκονομήσει γιὰ τὴν προίκα σου λίγα χρήματα, συνεπλήρωσα, καὶ σοῦχω μέσα ἐκεῖ μιὰ μετοχή!»

"Ένα ἀλαφρὸ ἐρύθημα ἀνέβηκε διαμιάς καὶ χρωμάτισε τὰ λευκά της μάγουλα. Μὲ κοίταξε μιὰ στιγμὴ σιωπηλά, καὶ χαμήλωσε τὰ μάτια...

"Ήτανε πάλι κάποιες μέρες πού μὲ κυρίευε ἀκατανίκητὴ ἡ νοσταλγία τῆς σμωτεώουσας. Θυμῶνουν τοὺς φωτισμένους δρόμους τῆς, τὶς εὐθυμες συντροφιές, τὶς ὥραϊες γυναῖκες, τὰ κέντρα, τοὺς περιπάτους τῆς... Κ' ἔνιωθα τὴν καρδιά μου ἄδεια καὶ τὴν τωρινὴ ζωὴ μου δίχως νόημα... "Έγραφα τότε ἕνα ποίημα, πού τὸ ψιθύριζα διαρκῶς ὅλο τὸ βράδυ, εἴτε ἔβανα τὸ καλύτερο κοστούμι μου καὶ κατέβαινα ἐπιδεικτικὰ στὴ χώρα. "Όμως μὲ τὸν καιρὸ πέρασαν σχεδὸν ὅλα, κ' ἔμειναν τώρα στὴν καρδιά μου, μονάχα οἱ ἐλπίδες καὶ τὰ ὄνειρα...

Σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα ὁ πατέρας δὲ μοῦ μίλησε ποτές γιὰ τὶς δουλειές του. Αὐτὸ μοῦ προξενόυσε μεγάλο κακό. Νόμιζα πὼς μὲ ὑποτιμοῦσε καὶ μὲ κατέβαζε πολὺ ἀπὸ τὴν ἀξία μου. Τὰ βράδια, ὅταν γύριζε ἀπ' τὸν κάμπο ἄνοιγα ξεπίτηδες κουβέντα γιὰ τὴ συγκομιδὴ, γιὰ τὰ κουπάδια, γιὰ τ' ἄλογα. Μὰ ἐκεῖνος κουνόυσε μόνον ἐπιδοκιμαστικὰ τὸ κεφάλι, ἢ ἔδινε ἀπαντήσεις μονολεκτικὲς κι ἀόριστες. Κάποτε—ἦτανε ὁ πρῶτος "Απρίλης πού γύρισα στὴ χώρα— τοῦ ἔκανα λόγο γιὰ τὶς καινούργιες μεθόδους στὸ κλάδεμα. "Έκεῖνος, ὅπως τὸ συνήθιζε, δὲν εἶπε πάλι τίποτε. Τὴν ἄλλη μέρα ὅμως ξεσήκωσα ἀπὸ νωρὶς δέκα ἐργάτες, κι ἀδιαφορώντας γιὰ τὶς διαμαρτυρίες τους, τοὺς ἔβαλα καὶ κλαδέψανε, σύμφωνα μὲ τὶς ὑποδείξεις μου, τὸ μεγάλο ἐλαιῶνα. "Έκείνο τὸ χρόνον δὲν πῆ-

ραμε καθόλου λάδι, καὶ τὸν ἄλλο οἱ περισσότερες ἐλιές ξεράθηκαν. "Όπως ἔμαθα ὕστερα, εἶχαμε ἐνεργήσει τὸ κλάδεμα παράκαιρα. Μὰ καὶ τότε πάλι ὁ πατέρας δὲ μίλησε...

"Ἡ «'Αλεξάνδρα Ρώσση» ἦτανε κιόλας ἔτοιμη. Τὴν ξανακοίταξα κι ἀντίγραφα καθαρὰ τὰ χειρόγραφα. Δὲν ἔμεινε παρὰ νὰ ἐξευρεθεῖ ὁ ἐκδότης καὶ ν' ἀρχίσει ἡ ἐκτύπωση. Μὲ τὰ λίγα χρήματα πού κρατοῦσα ἔβγαλα στὴ γραφομηχανὴ πέντε ἀντίγραφα καὶ τᾶστειλα στοὺς πιὸ γνωστοὺς ἐκδότες, ζητώντας νὰ πληροφορηθῶ τοὺς ἔδρους τους. Σὲ λίγες ὅμως μέρες μοῦ τὰ γυρίσανε ὅλοι ἀπαντώντας σχεδὸν τὰ ἴδια: Πὼς δηλαδὴ οἱ καιροὶ ἦτανε δύσκολοι γιὰ τὴν ἐκδοση ἑνὸς διηγήματος, καὶ πὼς μποροῦσαν ν' ἀναλάβουν τὴν ἐχτύπωση, καὶ τὴν πούληση τοῦ βιβλίου μου ἂν κατὰβάλλα τὰ σχετικὰ ἔξοδα. Αὐτὸ στὴν ἀρχὴ μὲ ἐξερέθισε. "Υστερα ὅμως τὸ βρήκα λογικὸ καὶ συνήθισα σιγὰ σιγὰ μὲ τὶς ἀπόψεις τους.

Δὲ μοῦ ἔμεινε λοιπὸν παρὰ νὰ ζητήσω τὰ ἔξοδα ἀπὸ τὸν πατέρα μου. "Ήτανε Ἰούλιος κ' ἡ ἔσοδεία ἐκείνης τῆς χρονιάς ἦταν καλὴ. "Ήμουνα βέβαιος πὼς θὰ μοῦ τᾶδινε μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐχαρίστηση. Θὰ τοῦ ἐξηγοῦσα τὴν ἀξία τοῦ διηγήματος καὶ θὰ τοῦ ἀνάπτυσσα τὴν ἐπιτυχία πού μᾶς περίμενε. Τὸ ὄνομά μου, τὸ ὄνομά του, θὰ γίνονταν γνωστὰ σ' ὅλο τὸν κόσμον... Δὲν ξαίρω ὅμως γιὰ τὴν τελευταία στιγμὴ πάντοτε ἀνάβαλλα. "Έπαιρνα τότε τὰ χειρόγραφα καὶ σφίγγοντάς τα νευρικὰ στὴν ἀμασχάλη μου, ἔδινα βόλτες βιαστικὲς στὸν κῆπο, ὄνειροπολώντας καὶ σχεδιάζοντας.

— Θεέ μου! Γιατί λοιπὸν ἡ τόση ἐπιφύλαξη κι ἀμφιβολία στὴ ζωὴ μας;

"Όσο περνοῦσαν οἱ μέρες, ἔνιωθα τὴν ἀνάγκη νὰ ἐργασθῶ θετικώτερα γιὰ τὸ σπίτι μου. "Ένα-δύο φορές πῆγα στ' ἄλώνια κ' ἐργάστηκα μαζί μὲ

τούς άλλους έργάτες στις θυμωνιές και στο γύρισμα. Μούσκεψα όμως άπ' τον ιδρωτα κ' έπεσα πέντε μέρες στο κρεβάτι άρρωστος. «Δέν έπρεπε να κουράζεσαι», μου έλεγε κάθε βράδυ ο πατέρας, όταν έρχόταν μιά στιγμούλα να με ιδεί. Ύστερα έφευγε σιωπηλός και συλλογισμένος καπνίζοντας ήσυχα την πίπα του...

“Όλα αυτά γέμισαν την καρδιά μου με τον άληθινότερο πόνο. Μόλις σηκώθηκα στο πόδι, για να μη μένω άργός, καταπιάστηκα με κάτι μικροδουλειές του σπιτιού. Άσβέστωσα τις μηλιές του κήπου, διόρθωσα τον όχετό του σταύλου και καθάρισα τη στέρνα με μιά σιδερένια περόνη. Ύστερα συλλογίστηκα πώς ήτανε ο καιρός που θα μαζέβανε τα γεννήματα στο σπίτι. Πήρα έναν έργάτη κι άρχισα να καθαρίζω την άποθήκη. Ένα σωρό παλιοπράματα ήτανε ριγμένα με άταξία στο πάτωμα, και στους τοίχους ήτανε κρεμασμένα παλιοσίδερα. «Περίεργο!», συλλογίστηκα. «Πότε να τάβαλαν όλα αυτά;» Η δουλειά ως τόσο κράτησε ως το βράδυ που γύρισε ο πατέρας.

— Γιατί κουράζεσαι παιδί μου! μου είπε μόλις μάς είδε από μακριά.

— Μά δέν κουράζουμε καθόλου, του άπάντησα. Συλλογίζουμε πώς αύριο τελειώνει το άλώνισμα και θάπρεπε ή άποθήκη νάνα έτοιμη.

— Ά! Γι αυτό! Έκανε κείνος λυπημένα. Κ' ύστερα από λίγη ώρα σιωπής:— Δέ θα μάς χρειαστεί, παιδί μου! Το σιτάρι είναι του κυρίου Ρούκη.

— Τί, το άγόρασε,

— Μμ! Ναί, δηλαδή του το χρεωστούμε.

Δέν κατάλαβα και ρωτηξα páλι:

— Μά όλο;

— Ναί, παιδί μου, ναί... έκανε κείνος κ' έφυγε για να μη δακρύσει.

Τότε μονάχα κατάλαβα την τραγωδία που παιζόταν. — ‘Αλέξης Ρούκης», συλλογίστηκα. «Αύριο θα πρέπει να τον ιδώ...»

“Όσο για τα έξοδα της έκδοσης, δέν τολμούσα πιά να σκεφθώ. Σά θα διορθωθούν τα πράματα, έλεγα, τα παίρνω άπό τον πατέρα μόνος μου. Κ' εκείνο το βράδυ κοιμήθηκα με τις μεγαλύτερες άποφάσεις στην καρδιά μου.

“Όταν την άλλη μέρα έφευγα από το γραφείο του ‘Αλέξη Ρούκη, δέ φανταζόμουν ποτέ τις συνέπειες που θάχε ή επίσκεψή μου εκείνη. Είχα βάλει το καλύτερο μου κουστούμι και κρατούσα τα γάντια μου στο χέρι. Ήτανε, θυμάμαι, Σάββατο κ' ή άγορά ήτανε γιομάτη από κόσμο. Νέες γυναίκες με μεταξωτά ταγιέρ και κομψές γόβες διασταυρώνουνταν βιαστικά στο πεζοδρόμιο κ' έτρεχαν με τη φροντίδα ζωγραφισμένη στα βαμμένα τους πρόσωπα. Μέσα μου κυριαρχούσε ή αυτοπεποίθηση κ' ένιωθα την ανάγκη να διαλαλήσω παντού τη χαρά μου και να κάμω όλον αυτό τον ξένο κόσμο ν' άσχοληθεί με τις ύποθέσεις μου:— ‘Ο ‘Αλέξης Ρούκης ήτανε ένας κοινός άπατεών. Το είπα στον ίδιο και του το άπόδειξα. Είναι άληθεια πώς παραφέρθηκα λιγάκι μαζί του, μά κατά βάθος ένέργησα σαν ένας τίμιος άνθρωπος, που άνακαλύπτει πώς τον άδικούν, κι αυτό είναι με το μέρος μου. Ήταν χρέος μου να έξελέγω τους λογαριασμούς του πατέρα, και το έκαμα. Άν ή ένέργειά μου αυτή άποκάλυψε πώς ο ‘Αλέξης Ρούκης δέν είναι ένας τίμιος άνθρωπος, εκείνος που φταίει λιγώτερο γι αυτό είμαι έγώ. Άσφαλώς θάπρεπε αυτό τον άνθρωπο να τον διώξουμε ποινικά. Η ύπόθεση ήτανε τόσο άπλή και ή άπάτη όφθαλμοφανής. Θεώρησα όμως προτιμότερο να συμβουλευτώ γι αυτό και τον πατέρα.

Κόντευε μεσημέρι όταν γύρισα στο ύποστατικό. Βρήκα το γέρο Μαθία — τον οίκονόμο μας — να κουβεντιάζει φιλικά μ' ένα φουσκωμένο μελαχροινό άντρα, ως πενήντα χρονώ. Βλέπανε κ' οί δυο τ' άλλα που βοσκούσαν

πτή φραγή και κάπνιζαν.

—Γεια χαρά! Τους είπα πλησιά-
ζοντας.

—“Α, να κ’ ό νέος κύριος, έκανε ό
Μαθίας και με σύστησε στον άγνωστο.
Ήτανε ένας χωρικός απ’ τα περι-
ώρα πουχε κατέβη από χτές στη
ώρα για να πάρει καλαμπόκι κι
όλογα.

—Μήπως πρόκειται να πουλήσετε
ό Ράλλη—έτσι φωνάξαμε τό μεγάλο
μας όλογο—Μπάρπα Μαθία; τό ρώ-
ηξα άμέσως με συγκίνηση.

—“Όχι, μου άποκριθηκε ό ξένος: τόν
κοιτάζουμε...

—Καλά! Μήπως ύπάρχει τότε πα-
ραπάνισιο καλαμπόκι για πούλημα;
Γόν ξαναρώτησα. Έκείνος δέ μου ά-
άντησε. Μιά στιγμούλα μονάχα που
ό ξένος είχε προχωρήσει πιό πέρα
με πλησίασε και μου ψιθύρισε στ’
ότι.—“Ήρθε για τή Δήμητρα. Είνε
ένας λαμπρός άνθρωπος...

Σέ λίγο γύρισε από τα χωράφια
και ό πατέρας. Θάξαιρε, φαίνεται, από
πρωτύτερα τήν ύπόθεση, γιατί χαιρε-
τιστήκανε άμέσως με τό ξένο εγκάρ-
μια. Στο τραπέζι καθήσαμε όλοι μα-
ζί. Μόνο ή Δήμητρα δέν παρουσιά-
στηκε καθόλου. Ήταν από τις σπά-
μες φορές που είδα τόν πατέρα μου
να πίνει και να κουβεντιάζει με όρε-
ξη. Μιλήσανε για τόν καιρό, για τα
ράκτορες, τις πιστωτικές και άλλα όσο
του καταλήξανε στο ζήτημα του συ-
νοικείου. Ό πατέρας μαζί με τήν
τροίκα θα τουδινε τα Ψηλά (Αλώνια
ένα χτήμα μας στη ρίζα του βουνού),
τό δυτικό έλαιώνα και τό Ράλλη. Θα
του μετρούσε άκόμη τα έξοδα του
γάμου και τήν αξία τεσσάρων βο-
οιδών. “Ήπιανε ύστερα—κ’ έγώ μαζί
τους—στην ύγεία του καινούργιοι άν-
ρόγνου και τσουγκρίσανε δυνατά
ά ποτήρια τους. “Όμως έγώ κατά
βάθος αισθανόμουν μιάν άποστροφή
για τόν άγροίκο αυτό χωριάτη που
άπαιρνε τήν άδερφή μου, και μιάν
στιγμή που βγήκα στην κουζίνα να

πάρω κάτι, ήμουν έτοιμος να τήν ά-
ποτρέψω.

Τή βρήκα να πνίγεται κυριολεκτικά
στα δάκρυα.

—Δέ θα τόν πάρω τό γέρο, μου εί-
πε με άναφυλλητά.

—Καλά, Δήμητρα! Κάμε όπως νο-
μίζεις τής ψιθύρισα χαϊδέβοντας τό
ξανθό της κεφάλι. Κ’ έφυγα γρήγορα
για να μη καταλάβουν οι άλλοι τι
συνέβαινε.

Μόλις άποφάγαμε ό ξένος πήρε τό
Ράλλη κ’ έφυγε. “Εμειναν σύμφωνοι
με τόν πατέρα να ξανάρθει πάλι σε
είκοσι μέρες όσο που θα ξεσήκωναν
τ’ άλλωνια για να γινούνε έδω οι άρρα-
βώνες.

Για τήν επίσκεψή μου στο Ρούκη
δέ βρήκα εύκαιρία να μιλήσω στον
πατέρα παρά μονάχα τό βράδυ. “Ήταν
νε πανσέληνος και ό άγέρας μύριζε κομ-
μένο χόρτο. Πέρα ή θάλασσα έλαμπε
σαν άναλυωτό άσήμι, και τα μεγάλα
σπίτια με τα φωτισμένα παράθυρα, έ-
μοιαζαν από μακριά με άπειρα πλοία
φωταγωγημένα. Ό πατέρας μου κά-
πνιζε ήσυχα τήν πίπα του κάτω από
τήν ψηλή βερυκοκιά.

—Πατέρα, σήμερα είδα τό Ρούκη
και του μιλήσα.

—“Α!

—Είμαι ένας μεγάλος ληστής και
τίποτε περισσότερο. Κ’ έπειδή ό πατέ-
ρας δέ μιλούσε,

—Ξαίρετε, συνέχισα, ζήτησα να έξε-
λέγω απ’ τήν άρχή τους λογαριασμούς
του χρέους μας, κι ανακάλυψα πως
κάθε χρόνο, με τήν ανανέωση του
γραμματίου, μας έτρωγε όχι μονάχα
τους τόκους του εισοδήματος, που έ-
παιρνε από τόν Ιούλιο, αλλά πρόσθετε
αύθαιρετα κάθε φορά και διπλό έπιτό-
κιο. “Υστερα, αν αφήσουμε ότι ή τιμή
που μας αγοράζει τα γεννήματα είναι
πολύ έξευτελιστική, ύπάρχουν στο λο-
γαριασμό μερικά κοντύλια άδικαιολό-
γητα. Μας αναγκάζει, επί παραδειγμα-
τι, να του πάρουμε από τώρα τή συγ-
κομιδή στο μαγαζί, για να τή φυλάει

δήθεν ἐν τῷ μεταξὺ σοῦ καταλογίζει ἐξοδα μεταφορᾶς καὶ ἀποθηκείσεως, καὶ μόλις μετὰ δέκα μῆνες σοῦ λογαριάζει πῶς ἀγόρασε τὸ ἐμπόρευμα ἀδιάφορο ἂν τῶχει ἐκεῖνος προπωλήσει ἀπὸ καιροῦ.

Ὁ πατέρας μὲ ἄκουσε χωρὶς νὰ δείχνει τὴν παραμικρὴ ἔκπληξη. Τότε δὲν ἐκρατήθηκα καὶ τοῦ ὁμολόγησα πῶς τὸν ἔβρισκα.

—Καθμὲνο παιδί, τί ἔκανες... Μοῦ εἶπε μόνο. Καὶ κούνησε θλιβερά τὸ κεφάλι του.

Τὸ φεγγάρι εἶχε κιόλας ἀνέβη πάνω ἀπ' τὴν βερυκοκιά. Μιὰ ἑλαφρὴ πνοὴ ζεφύρου σκόρπισε γύρω ἓνα ἀπαλὸ ἄρωμα βιολέττας. Ἡ καρδιά μου σκίρτησε δυνατὰ.

—Θεὲ μου! Γιατί γύρω μας τόση ὠμορφιὰ καὶ μέσα μας τόση ἀσκήμια... Συλλογίστηκα. Καὶ φεύγοντας ἄφησα πάλι τὸν πατέρα μου μονάχο του.

Ἀπὸ ἐκείνη τὴ μέρα εἶχα ἀηδιάσει καὶ τὴ χώρα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ μὲ περιστοίχιζαν. Ξαναθυμῆθηκα τίς παλιές μου συνήθειες, τὴν προτερინὴ πνευματικότητα καὶ τίς κοσμικὲς ἐπιτυχίες τῆς πρωτευουσιάνικης ζωῆς μου. Ἦμουν α βέβαιος πῶς ἄξιζα γιὰ καλύτερη τύχη. Κι ἄρχισα πάλι νὰ κοιτάζω, πῶς θὰ μπορούσα νὰ κυκλοφορήσω τὸ βιβλίο μου. Ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἔριχνα μιὰ ματιὰ στὴν «Ἀλεξάνδρα Ρώσση», κ' αἰσθανόμουν μιὰ μυστικὴ ἱκανοποίηση. Ἀπ' τὸ μυαλό μου περνούσανε σὰ θύελλα γοργές οἱ σκέψεις, κ' ἔσφιζε τότε στὸ κεφάλι μου τὸ αἷμα ἀψύ, γιομάτο ὄρμη καὶ νέα δυναμικότητα.

—Θεὲ μου! ἔλεγα πάλι κάποτε, μήπως εἶμαι περισσότερο ἓνας φιλόδοξος παρά ἓνας καλὸς συγγραφέας;... Κ' ἔπεφτα ὕστερα σὲ θλιβεροὺς λογισμούς.—"Ὅχι! ὄχι, χίλιες φορές ὄχι. Μοῦ ἔλειπε μόνο ἡ ἐνεργητικότητα. Ἡ ἐνεργητικότητα κι ὁ θόρυβος... Καὶ αὐτὸν τὸν θόρυβο γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομά μου προσπάθησα νὰ τὸ δημιουργήσω

μὲ τρία ἄρθρα ποὺ δημοσίευσεν κατὰ σειρὰ μὲ τὴν ὑπογραφή μου στὴ «Ἐφημερίδα τοῦ Λαοῦ». Ἀφορμὴ μοὶ ἔδωκε τὸ ἐπεισόδιο τοῦ Ἀλέξη Ρούκη. Σκέφτηκα πῶς ἦτανε καιρὸς νὰ ξεστομώσω καὶ νὰ ἀποκαλύψω στὸν πολὺ κόσμον μαζί μὲ τὸ ὄνομά μου καὶ τὴ γάγγραινα ποὺ σιγά-σιγά τότε δηλητηρίαζε. «Ἡ ρύθμισις τῶν ἀγροτικῶν χρεῶν», δυσμίαση στήλες στὴν τρίτη σελίδα, κι ἀπὸ κάτω φαρδιά-πλατιά ἡ ὑπογραφή μου. Δέκα χιλιάδες νοικοκυραῖοι ἄνθρωποι θὰ στερέωναν στὴ μύτη τὰ γυαλιά τους, καὶ θὰ μὲ διάβαζαν μὲ προσοχή. Κ' ὕστερα θὰ πρόφεραν σιγά, μιὰ-μιὰ μὲ θαυμασμὸ τίς συλλαβές τοῦ ὀνόματός μου...—Ἀλέξη Ρούκη! Αὐτὸ ἦτανε ἀσφαλῶς τὸ καλύτερο μαστίγιωμα ποὺ σοῦ ἄρμοζε.

Τὶς νύχτες κατέβαινα τὸ μεγάλο δρόμο ποὺ ἔφερνε ἴσα στὸ λιμάνι. Οἱ ἀκακίες ἦτανε ἀνθισμένες, καὶ τὸ ἄρωμά τους ἔμπαινε βαθειὰ μὲς τὴν ψυχὴ μου. Ἐνιωθα τοὺς πόθους μου νὰ φτερογίζουν καὶ τὴν καρδιά μου νὰ πάλλει δυνατὰ. Ἐκοβα τότε βόλτες βιαστικὲς στὴν προκουμαία κι ἀδιαφοροῦσα γιὰ ὅτι κι ἂν συνέβαινε τριγύρω μου. Ὑστερα γύριζα μὲ κουρασμένα βήματα καὶ καθόμουν μόνος στὸ πεζούλι τῆς αὐλῆς, ὅσο ποὺ ἡ κούραση ἔκλεινε τὰ μάτια μου, κ' ἔνιωθα τέλος ἀνόρεχτο τὸν ὕπνο ποὺ μὲ ἀγκάλιαζε.

Εἶχανε ξεσηκώσει τ' ἁλώνια, ὅταν κάποιον πρωτὶ ἦρθε στὸ ὑποστατικὸ μαζὶ μ' ἓνα ἀστυφύλακα, ἓνας περιέργος τύπος ντυμένος στὸ χακί. Ζήτησε τὸν πατέρα μου, κι ὅταν σὲ λίγο ἐκεῖνος τοῦ παρουσιάστηκε, ἔβγαλε ἀπὸ τὴν τσέπη του ἓνα μεγάλο γαλάζιο φάκελλο καὶ τοῦ τὸν πρόσφερε:

—Ὁ Ἀλέξης Ρούκης, εἶπε μὲ ἤρεμο τόνο, ἐξέδωκε διάταγμα πωλήσεως τῶν κτημάτων ποὺ εἶναι σημειωμένα ἐδῶ. Καὶ σκύβοντας διάβασε ἀμέσως μὲ ἀδιαφορία: «—Ψηλὰ ἁλώνια, ἓνας ἐλαῖωνας δεκαπέντε στρέμματα, δώδεκα στρέμματα γῆς ἀπὸ τὸ δυτικὸ ὑποστα-

τικό και ένα οικόπεδο στη χώρα.» Ἡ πούληση ἔχει ὀριστεῖ γιὰ τὴν προσεχῆ Κυριακῆ.

Τακτοποίησε τὸ πηλίκιό του καὶ νέβοντας στὸ σύντροφό του χαιρέτησε καὶ πήρε τὸν κατήφορο.

Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ὁ πατέρας μου ἔπεσε ἄρρωστος. Σὲ κανένα ὄμως δὲν εἶπε τίποτε. Ἔβλεπα μόνο τὸ Μαθία νὰ μπαينوβγαίνει διαρκῶς στὸ δωμάτιό του, κι ἄκουα τὸν πατέρα μου νὰ τοῦ μιλάει βιαστικά μὲ νευρικότητα. Ὑστερα πάντοτε ὁ Μαθίας ἔφευγε γιὰ νὰ κατέβει βιαστικός στη χώρα, κ' ἡ φροντίδα ἦτανε ζωγραφισμένη σ' ὄλο του τὸ πρόσωπο. Ἦμουν βέβαιος πὼς ἐκεῖνος πού ἔφταιγε περισσότερο γιὰ τὴν ἐξώθηση τούτη τῶν πραγμάτων ἤμουν ἐγώ. Δὲν τολμοῦσα ὄμως νὰ ἐπέμβω, γιατί ἔβλεπα ἀπὸ τὴ μιὰ τὴν περιφρόνηση πού μοῦ ἔδειχνε ὁ πατέρας κι ἀπὸ τὴν ἄλλη δὲν ξενοῦσα τίς γκάφες μου καὶ τίς ἀμέτρητες ἀναποδιές μου. Ἐτσι ἦρθε ἡ Κυριακῆ καὶ μᾶς πούλησαν ὅσα χτήματα εἶχαμε ὑποθήκη στὸ Ρούκη, ἐκτός ἀπὸ τὸ Δυτικὸ ὑποστατικὸ πού ἀγόρασε μὲ τίς οικονομίες του ὁ Μαθίας καὶ μᾶς τὸ ἐπέστρεψε. Ἀπὸ τότε ἕνα μεγάλο κενὸ μῆκε στὴν καρδιά μου. Οἱ ἀντιθέσεις πού μὲ χώριζαν ἀπὸ τὸ σπίτι μου ἔγιναν οὐσιαστικώτερες καὶ πιὸ ἴσχυρες. Ἐνιωθα τὸν ἑαυτό μου σὰν ἕνα ξένο. Καὶ μολοντοῦτο ἤμουν βέβαιος πὼς ἀγαποῦσα πολὺ τοὺς ἀγαπῶντες αὐτοὺς ἀνθρώπους πού μὲ ἐνάθρεψαν.

Πέρασαν ἔτσι λίγες μέρες ἀπὸ τότε. Ὁ πατέρας εἶχε πέσει γιὰ καλὰ στὸ κρεβάτι. Ἡ Δήμητρα ἔκλαιγε ἀπὸ τὸ τραῖ ὡς τὸ βράδυ, καὶ τὰ μάτια της εἶχανε κοκκινίσει ὑπερβολικά.

Ἐνα βράδυ καθόμουν μόνος στὴν αὐλή, ὅταν ἀπὸ μακρὰ ἀκουσα τὸ λιμίντρισμα τοῦ Ράλλη. «Θάναί ὁ ἀμπρός καὶ μᾶς ἔρχεται», συλλογίστηκα μὲ ἀνακούφιση. Ἴσως αὐτός θά μποροῦσε νὰ μᾶς βοηθήσει. Τώρα πιά δὲν εἴμαστε σὲ θέση νὰ δώσουμε σχε-

δόν τίποτε στὴ Δήμητρα. Ὁ Μαθίας μοῦ εἶχε μιλήσει πολλές φορές γιὰ τὴν ἐργατικότητα καὶ τὸν πλοῦτο αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Δὲ ξαίρει τί μποροῦσε νὰ γίνει μ' αὐτὸ τὸ συνοικέσιο. Κι ἄξαφνα μιὰ φωτεινὴ ἰδέα ἀυλάκωσε βιαστικά τὴ σκέψη μου: «Ἄν ὁ ἄνθρωπος αὐτός μᾶς ἔδινε τὰ ἐξοδα γιὰ τὴν ἔκδοση τῆς «Ἀλεξάνδρας Ρώσση»; — Θεέ μου! πὼς μεριμνᾷς ἀλήθεια γιὰ τὰ πλάσματά σου!» Ἀσφαλῶς ἔτσι ἔτσι ἔπρεπε νὰ γίνει. Ἡ ἡλικία του δὲν ἔχει καμμιά σημασία, συλλογίστηκα, κ' ἔτρεξα νὰ μεταπείσω τὴ Δήμητρα γιὰ νὰ τὸν πάρει.

Δὲν πρόφτασα ὄμως νὰ μπῶ στὸ σπίτι κι ὁ Ράλλης καλπάζοντας βρέθηκε κιόλας στὴν αὐλή. Ἀνάσαινε βιαστικά κι ἀπὸ τὸ στόμα του ἔβγαιναν ἄφροί. Ἐπίασα μὲ συγκίνηση τὸ χαλινάρι καὶ βοήθησα τὸν καβαλλάρη νὰ ξεπεζέψει.

— Καλησπέρα σας, εἶπε κείνος μ' ἕνα τόνο τραχύ.

— Καλησπέρα, ἀπάντησα μὲ ἀπορία. Καὶ σηκώνοντας τὰ μάτια εἶδα πὼς ὁ ξένος δὲν ἦτανε ὁ ἴδιος μὲ κείνον ποῦ χεν ἔρθει λίγες μέρες πρῖν, γιὰ νὰ ζητήσῃ τὴ Δήμητρα. Στάθηκε μιὰ στιγμή καὶ μὲ κοίταζε. Ἦτανε ἕνας ρυτιδωμένος χωρικός ἴσα μὲ ἐξήνια χρονῶν, μὲ ἀραιὰ γένια καὶ μικρὰ ὀλοστρόγγυλα μάτια.

— Μ' ἔστειλε ὁ Νικόπουλος, εἶπε, νὰ σᾶς φέρω τὸ ἄλλο. Κ' ὕστερα ἀπὸ λίγη ὥρα σιωπῆς: — Πρὶ φύγω θάθελα νὰ μιλήσω στὸν ἀφέντη σου.

— Περᾶστε, τοῦ εἶπα δείχνοντάς του τὸ δωμάτιο τοῦ πατέρα.

Στὸ δωμάτιο μέσα ἦτανε κι ὁ Μαθίας. Ὁ ξένος χαιρέτησε καὶ κάθησε πλάι στὸν πατέρα μου. Ἐγὼ ἔκλεισα τὴν πόρτα καὶ στάθηκα ἀπ' ἔξω ν' ἀφουγκραστῶ, βέβαιος πὼς κάτι κακὸ θά συνέβαινε. Δὲν μπόρεσα ὄμως ν' ἀκούσω τίποτε κ' ἔφυγα πάλι πίσω στὴν αὐλή. Σ' ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα ὁ Ράλλης σκάλιζε μὲ τὸ πόδι του τὸ χῶμα καὶ κουνουσε τὴν οὐρά του μ'

εὐχαρίστηση. Τοῦ χάιδεψα μὲ στοργῇ τὰ μάγουλα, καὶ τοῦριξα ξηραμένες καλαμιές.—Τὶ νὰ συμβαίνει δραγε; συλλογίστηκα. Ἦμουνα ἔτοιμος νὰ ξαναπάω πάλι στὸ δωμάτιο, ὅταν εἶδα τὴν πόρτα ν' ἀνοίγει καὶ τὸ Μαθία συλλογισμένο νὰ τραβάει πρὸς τὴν κουζίνα. Δὲν μπόρεσα νὰ συγκρατηθῶ κ' ἔτρεξα μαζί του. Ἡ Δήμητρα ἔψηνε στὴ φωτιά τηγανίτες κ' ἡ κάμαρη ἦτανε γιομάτη ἀπὸ καπνὸ. Σταθήκαμε κ' οἱ τρεῖς σιωπηλοὶ καὶ κοιτάζαμε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Ὅλοι μαντεύσαμε τί συνέβαινε, ὁ μὴς κανένας δὲν τολμοῦσε νὰ μιλήσει.

—Δήμητρα! Εἶπε τέλος ὁ Μαθίας. Ὁ Νικόπουλος μῆνυσε πὼς δὲν μπορεῖ νὰ κάμει αὐτὸ τὸ γάμο γιατί ἔμαθε, λέει, τὴν πούληση τῶν χτημάτων μας.

Κ' ὕστερα ἀπὸ λίγη ὥρα σιωπῆς: —Ἄν ἤθελες μόνο νὰ τοῦγραφες δυὸ λόγια, ἴσως μπορούσαμε ἔτσι νὰ τὸν κάμψουμε; Ξαίρεις Δήμητρα, δὲ μᾶς μένει τίποτε ἄλλο... Εἶναι ἡ μόνη λύση...

—Ναί, Δήμητρα! Ψέλλισα ἐγὼ μὲ ταραχή.

—Γιατί μοῦ τὰ λέτε αὐτά, ψιθύρισε τότες ἐκείνη καὶ ξέσπασε σὲ κλάματα. Ξαίρετε πὼς δὲν μπορεῖ νὰ γίνει αὐτό. Κ' ὕστερα μὲ τὴ μετοχὴ ποῦ μοῦ ἔχει ὁ ἀδερφός μου, — καὶ στύλωσε μιὰ στιγμή ἱκετευτικά τὰ μάτια τῆς ἀπάνω μου —, θὰ μπορέσω κάποτε κ' ἐγὼ νὰ βρῶ τὴν τύχη μου...

Ἐνας κρύος ἴδρωτας βλάστησε ἀμέσως σ' ὅλο μου τό σῶμα. Ἐνίωσα τὴ φωνή μου νὰ πιάνεται καὶ τὰ πόδια μου νὰ τρέμουν. Ἐσκυψα μὲ συντριβὴ τὸ κεφάλι, καὶ βγήκα στὴν αὐλὴ ν' ἀνασάνω.

Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ὁ πατέρας δὲ δεχόταν πιά στὸ δωμάτιό του ἄλλον ἀπὸ τὸ Μαθία.

Σ' ἓνα μικρὸν ὄρμο, πλάι στὴ δημοσιά, ἐκεῖ ποῦ ἀρχινᾷ ἡ χώρα, τώρα καὶ κάμποσες μέρες, εἶναι ἀραγμένο ἓνα κομψὸ γαλάζιο καράβι. Τὸ βλέπω ὅσες φορὲς ἀνεβαίνω ἢ κατεβαίνω καὶ διαβάζω μὲ χρυσὰ καρφιά στὴν πρύμη

του: «Riddarhuset, Stockholm».

—Riddarhuset-Stockholm, ἐπαναλαμβάνω μηχανικὰ καὶ προχωρῶ. Ἄλλοτες πάλι κοιτάζω τὸν καπνὸ ποῦ ἀνεβαίνει ἀπ' τὸ γκριζο φουγάρο του, καὶ ἀφαιροῦμαι ὀλομόναχος στὴ μέση τοῦ δρόμου. Συλλογίζουμε τὴ Σουηδία, τὴ βασιλικὴ ἀκαδημία τῆς Στοκχόλμης τὸ βραβεῖο Νόμπελ, τὴν «Ἀλεξάνδρα Ρώσση»... —Θεέ μου! Πόσο εἶμαι ἔρημος σ' αὐτὸ τὸν κόσμον...

Τώρα τελευταῖα ὄλο καὶ ἀποφεύγω νὰ μένω περισσότερες ὥρες στὸ ὑποστατικό. Τὸν πατέρα μου, ἀπὸ τότε δὲν μπόρεσα πιά νὰ τὸν ἰδῶ. Κάπου κάπου μονάχα συναντῶ στὴν αὐλὴ τὸ Μαθία ἢ τὴ Δήμητρα. Μὰ καὶ καὶ τότε, κανένας δὲ μιλά, κι ὁ καθένας βιάζεται νὰ φύγει σ' ἀντίθετη διεύθυνση.

Στὴν «Ἐφημερίδα τοῦ Λαοῦ» δημοσίεψα μιὰν ἀγγελία, ἴσως μπορούσα νὰ βρῶ μερικὰ ἰδιαίτερα μαθήματα. Πέρασαν ὁμως πολλές μέρες ἀπὸ τότε καὶ κοντεύω νὰ τὸ ξεχάσω. Ἄν γίνονταν αὐτό, θὰ ἦταν ἴσως εὐκολο νὰ οἰκονομήσω τὰ ἔξοδα γιὰ τὴν ἐχτύπωση τῆς «Ἀλεξάνδρας Ρώσσης». Φαίνεται ὁμως πὼς δὲ θὰ γίνε τίποτε, ἀγκαλὰ ἔχω μεταβάλει τὴν ἰδέε μου, καὶ συλλογίζομαι ποῦ λὺ ν' ἀλλάξω ἐντελῶς τὸ τέλος τοῦ διηγήματος. Μέχρι τώρα εἶχα τὴν ἰδέε πὼς τὸ κύριο πρόσωπο τοῦ μυθιστορήματός μου δὲ θὰ γινότανε ποτε πραγματικὴ ἡρωίδα, ἂν δὲν διάθευε τὴ μεγάλη πατρικὴ περιουσία τῆς Ὁμως αὐτὸ εἶναι πολὺ ἐξευτελιστικό. Ἡ Ἀλεξάνδρα Ρώσση ἀσφαλῶς θὰ ἐπέπλεε καὶ θὰ σωζότανε, ἂν γινότανε πρὸς στιγμὴ φτωχὴ. Συλλογίζομαι μὲ ποῖο τρόπο νὰ βολέψω ὄλο αὐτά. Παίρνω κάθε μέρα τὰ χερσὰ γραφα καὶ κατεβαίνω στὴν ἀκρογιαλιά. Κάθουμαι κάτω ἀπὸ ἓνα μεγάλο πεῦκο καὶ γράφω. Πιο πέρα τὸ Riddarhuset λικνίζεται ἀπαλὰ στὴ λουλακιθάλασσα. Προσπαθῶ νὰ συγκεντρωθῶ. Μὰ οἱ ἰδέες φεύγουνε διαρκῶς.

ἀπ' τὸ κεφάλι μου σάν κунηγημένα πουλιά. Μιά νέα γυναίκα κάθεται στὴ γέφυρα τοῦ карабиоῦ καὶ μὲ κοιτάζει μὲ τὰ κιάλια της. — Riddarhuset διαβάζω, Riddarhuset... Καὶ τὰ γράμματα χοροπηδοῦνε στὸ κεφάλι μου. «Ἡ Ἀλεξάνδρα Ρώσση πρέπει νὰ ἀποκληρωθεῖ» συλλογίζουμαι πάλι μιὰ στιγμή. Μὰ τώρα μοῦ τραβᾶει τὴν προσοχή ἡ ξανθὴ γυναίκα τοῦ μὲ κοιτάει μὲ τὰ κιάλια ἀπὸ τὴ γέφυρα. Ἔνα ἀόριστο χαμόγελο ἀνεβαίνει εὐτὺς στὰ χεῖλιά μου. Στοκχόλμη — Βραβεῖο Νόμπελ — Ἀλεξάνδρα Ρώσση, ὅλα μαζί ταυτίζονται στὸ νοῦ μου, κ' αἰσθάνουμαι νὰ καίει τὸ πρόσωπο μου ὁ πυρετός... — Θεέ μου! Εἶμαι λοιπὸν τόσο πολὺ δυστυχισμένος;

Κόντευε νὰ τελειώσει κι ὁ Αὐγουστος. Στὸ ὑποστατικὸ ἦτανε ὅλα ἤρεμα σὰ νεκρωμένα. Μονάχα ἀπὸ τοὺς οὐχτους εἶχανε ξεχειλήσει οἱ κόκκινες τριανταφυλλίες καὶ γιόμιζαν τὸν ἀέρα μὲ ἀρώματα. Ὁ πατέρας ἔακολουθοῦσε νᾶναι κλεισμένο στὸ κελλὶ τοῦ καὶ μόνο ἡ Δήμητρα ἔσερνε πότε — πότε κουρασμένα τὰ βήματά της στὶς πράσινες δέντροστοιχίες τοῦ κήπου. Τὸ μεσημέρι τὰ τζιτζίκια γιόμιζαν μὲ τὴ διαπεραστικὴ φωνὴ τους τὴν ἀτμόσφαιρα, κι ὅλα ἦτανε γύρῳ σάν ἐγκαταλειμμένα ἀπὸ καιρὸ.

Μιά μέρα, τὴν ὥρα πού ἐτοιμαζόμουν νὰ κατέβω, ἕνα νέο παιδί ἦρθε ἀπ' τὴ χώρα καὶ μοῦ ὤδωσε ἕνα γράμμα. Ἦτανε ἀπὸ τὸ βιομήχανο Γεράσιμο Γιαννήρη. Μὲ προσκαλοῦσε νὰ παρασκευάσω τὸ μικρὸ του γιὰ τὶς ἐξετάσεις τοῦ Νοεμβρίου. Τὸ πρόσωπό μου ἀμέσως φωτίστηκε. Διόρθωσα τὴ γραβάτα μου, ἔβαλα τὸ καπέλλο μου κ' ἔτρεξα νὰ τὸν ἀπαντήσω.

— Νὰ λοιπὸν πού ἡ «Ἀλεξάνδρα Ρώσση» βρῆκε τὴν τύχη της!

Στὸ γραφεῖο τοῦ μοῦ παρουσίασε τὸ γιού του, ἕνα ὠραῖο παιδί ὡς δεκαεφτά χρονῶν, μὲ χρυσὰ μαλιὰ καὶ γαλάζια

μεγάλια μάτια. Ἐκεῖνος ἐπῆρε μὲ συγκατάβαση τὸ χέρι μου καὶ μᾶσησε δυὸ λόγια φιλοφρονητικά. Αὐτὸ μὲ ἀποκαρδίωσε στὴν ἀρχή· ὅταν ὁμως εἶδα τὸ φαιδρὸ πρόσωπο τοῦ πατέρα του, ξέχασα ἀμέσως τὴν πρώτη μου αὐτὴ κακὴν ἐντύπωση.

— Λοιπὸν, θὰ βοηθᾶτε τὸν πατέρα σας τώρα, μοῦ εἶπε.

— Ναί... Δηλαδή... μένω μαζί του. Ἐγὼ ὁμως γράφω...

— Γράφετε; Τί γράφετε;

— Θὰ εἶδατε, πιστεύω, τὰ ἄρθρα μου στὴν «Ἐφημερίδα τοῦ Λαοῦ».

— Ἄ! Ἐκανε κείνος ἀδιόφορα. Ὁπωσδήποτε..., μοῦ πρόσθεσε σὲ λίγο. Σύμφωνα λοιπὸν. Ἀρχίζουμε ἀπὸ αὐριο. Χαίρετε.

Ἡ ἀπάντησή του μὲ ἄφησε ἀποσβολωμένο. Δὲν εἶχεν ἐχτιμήσει κανεὶς τὴν ἐργασία μου; Κ' ἐγὼ πού νόμιζα πὼς εἶχα κάνει τοῦλάχιστο τὸ πρῶτο βῆμα;... Ἄς εἶναι, συλλογίστηκα. Θὰ πρέπει νὰ τελειώσω ὅσο τὸ δυνατό γρήγορα τὴν «Ἀλεξάνδρα Ρώσση». Ἀσφαλῶς τότε δὲ θὰ μπορέσει πιά κανεὶς νὰ μὲ ἀγνοήσει...

Ἀνέβηκα λαχανιασμένος στὸ ὑποστατικὸ καὶ πῆρα τὰ χειρόγραφα. Πέρασα ὕστερα ἀπὸ τὸν ἐλαιῶνα, καὶ ξάπλωσα κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο πεῦκο τῆς ὄκρογιαλιάς. Ἀπὸ ψηλά ἔπεφταν κάθε τόσο ξερὰ βελονάκια καὶ σιβάζονταν ἀθόρυβα στὰ πόδια μου. Ἐνα σωρὸ μαμούνια κι ἄλλα ἔντομα ἔτρεχαν δεξιά κι ἀριστερὰ περισπώντας διὰρκῶς τὴν προσοχή μου. Μοῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ χαράξω γραμμὴ. Τὸ αἶμα εἶχε ἀνέβει ἔλο στὸ κεφάλι μου, κ' ἐνιωθα τὰ μηλίγγια μου νὰ χτυποῦν δυνατὰ. Ἦθελα νὰ περιγράψω, πῶς, ἀφοῦ, μετὰ τὴν ἀποκλήρωσή της, ἡ Ἀλεξάνδρα Ρώσση ἀπόχρησε τὴν ταξικὴ συνείδηση τῆς νέας της κοινωνικῆς θέσης, ἀναδείχτηκε μιὰ πραγματικὴ ἠρωίδα, μὰ οἱ λέξεις ἔφευγαν διαρκῶς ἀπὸ τὴ σκέψη μου, καὶ δὲν ἔβρισκα τρόπο νὰ ἐκφραστῶ. «Ἡ ἐργασία της τὴν ἐξύψωσε», ἐπαναλάμβανα διαρ-

κῶς στο νοῦ μου, κ' ἡ φράση αὐτὴ μεγάλωσε ἀκόμη περισσότερο τὴν ἀμηχανία μου.

Ἀπέναντι τὸ «Riddarhuset» ἀκίνητο ἔλαμπε κάτω ἀπὸ τὸ δυνατὸ φῶς τοῦ μεσημεριάτικου ἡλίου. Κοίταξα μὲ ἀνυπομονησία στὴ γέφυρα. Ὁμως δὲν ἦταν ἐκεῖ κανένας. Θυμήθηκα ὕστερα τὸν πατέρα μου, μιὰ συμφοιτήριά μου ποὺ πέθανε ἀπὸ φυματίωση, κ' ἤμουν ἔτοιμος νὰ τ' ἀπαρτήσω ὅλα καὶ νὰ φύγω.

— Καλημέρα, ἄκουσα τότε μιὰ φωνὴ νὰ μοῦ λέει τρυφερά. Ἔστρεψα κι ἀναγνώρισα ἀμέσως τὴ ξανθὴ γυναῖκα, ποὺ μὲ κοιτοῦσε χτές ἀπὸ τὴ γέφυρα.

— Τὶ γράφετε λοιπὸν τόση ὥρα; Μὲ ρώτηξε ἀμέσως σὲ ὠραία Γαλλικὴ.

— Εἶστε πολὺ εὐγενὴς ν' ἀσχολῆστε μαζί μου, τῆς ἀπάντησα. Εἶχα σηκωθεί στὸ μεταξὺ καὶ τὴν κοίταζα. Τὰ γαλάζια μάτια τῆς ἔμοιαζαν μὲ κομμάτια τῆς θάλασσας, ποὺ τὰ φωτίζει ἀπ' τὸ βυθὸ τὸ γλαυκὸ φῶς ἄσπρων πετραδιῶν. Ἦταν ἀκουμπισμένη στὸ πεδκό τὸ στήθος τῆς ἀνεβοκατέβαινε ἀπαλὰ, σὰν τὴν ἀνάσα μικροῦ παιδιοῦ. Στὰ μάγουλά τῆς ἦτανε χυμένο ἓνα ὑπογάλαξο ἀμυδρὸ ρόδινο χρῶμα, κ' οἱ ξανθὲς μπουκλές τῶν μαλιῶν τῆς πέφτανε ἀτημέλητα στοὺς ὤμους τῆς σὰν πολύτιμα ἐλάσματα ἀπὸ λευκὸ χρυσο. Ἐνα ἀκατανίκητο θέλητρο μὲ τραβοῦσε κοντὰ τῆς.

— Θὰ μείνετε πολὺν καιρὸ;

— Ὅσο ποὺ νᾶρθει τὸ Φθινόπωρο, ἀπάντησε κείνη, κ' ἔριξε μιὰ ματιὰ στὸν οὐρανὸ. Κ' ὕστερα ἀπὸ λίγο:— Τὸ μέρος σας εἶναι τόσο ὠραῖο. Ξαίρετε εἶμαι κυριολεκτικὰ κατενθουσιασμένη.

Τὴν ἐκοίταζα διαρκῶς μὴ ξαίροντας τί νὰ πῶ. Μιὰ ἀόριστη μελαγχολία ἦτανε ζωγραφισμένη στὸ ὠραῖο τῆς πρόσωπο.

— Πρῶτὴ φορὰ ἔρχεστε ἐδῶ; τὴν ἐρώτησε σχεδὸν σαστισμένος.

— Ναί. Πέρασα ὅμως κι ἄλλοτε ἀπὸ μακριά... Ἄς εἶναι... Μὰ τί κάνετε λοι-

πὸν αὐτοῦ κάθε μέρα;

— Ἄ! εἶπα. Σκοτώνω τὸν καιρὸ μου διαβάζοντας... Ἄν νομίζετε πῶς μποροῦσα νὰ σὰς φανῶ χρήσιμος σὲ τίποτε;

— Εὐχαριστῶ, εἶπε, καὶ στύλωσε ἐπίμονα τὸ βλέμμα τῆς στὰ μάτια μου. Ἄκουσα ἀμέσως τὴν καρδιά μου νὰ χτυπᾷ δυνατὰ. Μάζεψα τὰ χειρόγραφα μου καὶ τὰ ἐτακτοποίησα. Ἐνα σμᾶρι ἀπὸ καρδερίνες πέταξε κείνη τὴν ὥρα ἀπὸ τὰ θάμνα κι ἀνέβηκε ψηλὰ στὸν οὐρανὸ.

— Τὸ Φθινόπωρο ἔρχεται! ψιθύρισε. Καὶ φεύγοντας ἔβγαλε ἀπὸ τὴν τσάντα τῆς μιὰ κάρτα καὶ μοῦ τὴν ἔδωσε.

Ἐμεινα κάμπωση ὥρα σὰν ἀπολιθωμένος καὶ τὴν ἔβλεπα νὰ ἀπομακρύνεται. Ἐνίωσα τὴν καρδιά μου ἄδεια, κ' ἓνα κῦμα μελαγχολίας ἀνέβηκε στὰ στήθια μου.

— Elsa Velström—Stockholm, ψιθύρισα, ρίχνοντας μιὰ φευγαλέα ματιὰ στὴν κάρτα ποὺ ἄφηκε.

— Elsa Velström! Κ' ἡ καρδιά μου σκίρτησε σὰν τὸ κελᾶδημα μικροῦ πουλιοῦ...

Ἐκείνη τὴ μέρα τὸ ὑποστατικὸ μοῦ φάνηκε περισσότερο ἔρημο παρὰ ποτέ. Ὁ μᾶρμπα Μαθίας μόνον εἶχε τὰ νεῦρα του κ' ἔκοβε βόλτες βιαστικὲς κάτω ἀπὸ τὴν ψηλὴ δενδροστοιχία. Πέρασα ἀπὸ κοντὰ του καὶ τὸν χαιρέτησα.

— Τὶ συλλογίζεσαι νὰ κάνεις σὺ ἐπιτέλους; μοῦ εἶπε τότε ἐκεῖνος ἀπαντώντας στὸ χαιρέτημά μου.

— Νὰ ἐκδώσω τὸ βιβλίο μου!, τοῦ ἀπάντησα μὲ τόνο σταθερό.

— Χμ! Ψωμί δὲν ἔχουμε καὶ ρεπανάκια γυρεύουμε, ἔκανε εἰρωνικὰ ἐκεῖνος.

— Μᾶρμπα Μαθία, τοῦ μολόγησα τότε, μὴ μπορώντας νὰ συγκρατηθῶ περισσότερο. Ἡ ἐκδοσὴ τοῦ βιβλίου μου σημαίνει καθαρὸ εἰσόδημα ἑκατὸ χιχιάδες. Ἄς ἀφήσουμε τίς τιμὲς καὶ τὴ δόξα, ποὺ δὲν μπορεῖς ἐσὺ νὰ καταλάβεις ἀπὸ αὐτά.

— Καλὰ, παιδί μου! καλὰ! ψιθύρισε

τότε εκείνος αλλάζοντας άπότομα τόν τόνο τής φωνής του. Καί δένοντας νευρικά τά χέρια του χώθηκε βιαστικά στην άποθήκη.

Έκείνο τό βράδυ άργησα πολύ νά κοιμηθώ. Είχα άνοιχτό τό παραθύρι κι άφογκράζομουν τίς καλαμιές πού χτυπούσανε στόν άνεμο. Συλλογίζομουν τή μεσημεριάτικη περιπέτεια, τό ιδιαίτερο του Γιαννήρη, τό τέλος πού θάδινά στο έργο μου... Καί τήν άλλη μέρα πρωί-πρωί σηκώθηκα κ' έγραψα άπρόσκοπτα ώς τό τέλος καί τό στερνό κομάτι τής «Άλεξάνδρας Ρώσση».

Δέ θά ξεχάσω ποτέ τά συναισθήματα εκείνης τής ήμέρας. "Ενωθα τόν έαυτό μου νά φουσκώνει άπό ύπερηφάνεια, καί τήν καρδιά μου ν' άγκαλιάζει όλάκαιρο τόν κόσμο. Είχα φτάσει έπιτέλους στό τέρμα.. Γρήγορα θάρχονταν ό Οκτώβρης καί θά κυλούσε κι αυτός. Καί τότε δέ θά ύπήρχε πιά κανένο έμπόδιο. Τά ιδιαίτερα του Γιαννήρη θά τέλειωναν, καί θά κρατούσα έπιτέλους στά χέρια μου τά έξοδα τής έχτύπωσης... "Άνοιγα κάθε τόσο τή βαλίτσα μέ τά χειρόγραφα καί τά χάιδεβα σιωπηλά μέ τά μάτια μου. "Απ' τ' άνοιχτό παράθυρο έμπαινε ή θαλπωρή τής καλοκαιριάτικης μέρας. Κι άγνάτια στό άσημένιο πέλαγο το Riddarhuset τραβούσε τήν καρδιά μου στην περιπέτεια καί στό άγνωστο...

Τά πρώτα μαθήματα μέ κούρασαν πολύ. Ό μαθητής μου ήτανε άρκετά κθάάδης ώστε νά μη μέ καταλαβαίνει κι άρκετά έξυπνος ώστε νά μη μπορώ νά τόν γελώ. Περίμενα όμως μ' έγάρτερηση τό τέλος.

Φεγγοντας κάθε μέρα περνούσα άπό τό μεγάλο πευκο μέ τήν έλπίδα νά συναντήσω εκεί τήν Elsa Velström. Είχα μπει κιόλας στό Σεπτέβρη, καί τά πρώτα φθινοπωρινά σύννεφα ταξίδιάνε ήρεμα στό γαλανό ούρανό. Τό Riddarhuset» ήτανε άκόμη άραγμένο στό μικρόν όρμιο, καί τά κατάρτια του κορπούσαν γύρω λαμπρούς ιριδι-

σμούς. "Όμως ή ώραία άγνωστη δέ φαινόνταν πουθενά. Κάθομουν μέ τά τά χέρια σταυρωμένα κι άγνάτεια μέ άνυπομονησία τή γέφυρα. "Εστρεφα ύστερα άπότομα καί κοίταζα έρευνητικά τριγύρω νομίζοντας σέ κάθε θόρυβο είτε θρούσιμα φύλλου, πώς ήτανε κείνη κ' έρχονταν. Μά πάντα άκαρτερούσα μάτια, όσο πού τέλος βαρύνουμουν, κ' έπαιρνα λυπημένος τό δρόμο του ύποστατικού.

Ό Γεράσιμος Γιαννήρης ήτανε πολύ εύχαριστημένος μέ τό μάθημα. "Ενα άπόγευμα, πού έτυχε ν' άργήσουμε πιό πολύ άπό τή συνηθισμένη ώρα, μέ κράτησε σπίτι καί πήραμε τσαί μαζί. Στο τραπέζι κάθησε, εκτός άπό τό μαθητή μου, κ' ή κόρη του, ένα κορίτσι ώς είκοσι χρονών, σφιχτοδεμένο, μέ καστανά μάτια καί μαύρα ματωσίνορα.

—Είναι ό δάσκαλος του Τώνη, Λήδα μέ σύστησε. Κ' εκείνη κοκκινίζοντας μου πήρε καταδεκτικά τό χέρι. Έγώ σ' όλο αυτό τό διάστημα, ήμουνα πολύ ταραγμένος. "Ηθελα άν ήταν δυνατό νά πηδούσα άπ' τό παράθυρο καί νάφευγα. Αίσθανόμουν τά βλέμματα όλων προσηλωμένα άπάνω μου κ' ένιωθα τόν έαυτό μου ξένο, όλότελα ξένο άπό τό περιβάλλο αυτό πού μέ περιστοιχίζε.

Μόλις έφυγα άπό τό σπίτι τών Γιαννήρηδων άνάπνευσα. Δέν μπορούσα κι ό ίδιος νά καταλάβω τί μοι συνέβαινε. "Ετρεξα βιαστικός στό μεγάλο πευκο κι άναζήτησα παντού τήν "Ελσα. "Ενωθα στην καρδιά μου μιά πλήμμουρα άπό συναισθήματα. "Ηθελα νάβρισκα κάποιον νά ξεσπούσα. Νά μιλούσα, νά μιλούσα πολύ, νά τούλεγα λόγια άσκοπα όσο πού νά ήσυχάζα. Μά ή "Ελσα δέν ήταν πουθενά. Καί μέ σφιγμένη τήν καρδιά, πήρα πάλι τόν άνήφορο.

Τήν άλλη μέρα είχα τελειώσει χωρίς τό μάθημα κ' έτοιμάζομουν νά φύγω. "Εβαλα κι όλας τό καπέλλο μου όταν είδα νάρχεται κοντά μου

χαμογελαστή και ροδοκόκκινη ή δεσποινίς Γιαννήρη.

—Περίεργο! Φεύγετε τόσο νωρίς; με ρώτηξε προσπαθώντας να φαίνεται διαρκώς πιό ευθυμη.

—Ναί! απάντησα. Ὁ Τώνης μου εἶπε πώς εἶχε νὰ πάει κάπου σήμερα.

—Ἐὰν τὸν κατεργάρο, ἐπρόσθεσε. Μὰ δὲν κάθεστε λοιπὸν λίγο, ὅσο πού νᾶρθει κι ὁ μπαμπᾶς; Καὶ χωρὶς νὰ περιμένει τὴ δική μου συγκατάθεση, παίρνοντας με ἀπὸ τὸ χέρι, με παράσυρε μαζί της στὸν ἐξώστη.

Βυθίστηκα σ' ἓνα φωτέϊγ και τὴν κοίταξα.

—Μὲ τι ἀσχολεῖστε λοιπὸν τώρα; με ρώτηξε.

—Σχεδὸν με τίποτε· απάντησα, ἔτοιμος νὰ στρέψω ἄλλοῦ τὸ θέμα τῆς κουβέντας μας.

—Ἐ! Λέτε ψέματα; με πρόλαβε πάλι ἐκείνη. Ἐπαύσατε λοιπὸν νὰ γράφετε;

Ἡ ἐρώτησή της αὐτὴ με κολάκευσε πολὺ. Θέλησα ὁμως πάλι νὰ δείξω μετριωφροσύνη, κ' ἔκανα τάχα πὼς δὲν ἀσχολήκα ποτές με τὴ λογοτεχνία.

—Θᾶναι κάποιος ἄλλος; συμπλήρωσα.

—Γιατί λοιπὸν ἐπιμένετε νὰ λέτε ψέματα, εἶπε τότε ἐκείνη με ὕφος μικροῦ παιδιοῦ. Φρόντισα πολὺ καλὰ νὰ πληροφορηθῶ, κ' εἶδα ὅσα ποιήματα ἔχετε δημοσιέψει στὴ «Νέα Ἑστία».

—Μήπως γράφετε και σεῖς; τὴ διέκοψα.

—Ὅχι! Ἀγαπῶ ὁμως ὑπερβολικὰ τὴ λογοτεχνία. Ἀλήθεια τί γράφετε τώρα;

—Ἐχω ἔτοιμο ἓνα μυθιστόρημα, τῆς απάντησα, βλέποντας ὅτι δὲ μπορούσα νὰ ὑπεκφύγω.

—Πόσο ἤθελα νὰ τῷβλεπα. Ξαίρετε με ἐνθουσιάζει ἡ ἰδέα, πὼς θὰ διαβάσω τὸ ἔργο ἑνὸς συγγραφέα, πού τὸν γνωρίζω τόσο πολὺ προσωπικά.

—Αὐτὸ εἶνε πολὺ εὐκόλο!

—Ναί! φέρτε το αὔριο μαζί σας νὰ τὸ διαβάσουμε, μετὰ τὸ μάθημα στὸν κῆπο.

—Ἀφοῦ ἐπιμένετε... τῆς εἶπα· και σηκώθηκα νὰ φύγω, ἐνῶ βαθιὰ με πλημμυροῦσε ὁ ἐγωῖσμός και μ' ἐπνιγε ἡ συγκίνηση....

Τώρα με τὸ φθινόπωρο στὸ ὑποστατικό εἶναι ὅλα πένθιμα. Τὰ φύλλα ἀρχισαν νὰ κιτρινίζουν και νὰ πέφτουν σκεπάζοντας τοὺς διαδρόμους και τοὺς φράχτες. Τὸ νερὸ ἔχει ξεχειλήσει, και τὴ νύχτα ἀκούεται ὁ μονότονος θόρυβος πού κάνει πέφτοντας στὴ γῆ ἀπὸ τὴ στέρνα. Κάθουμαι στὸ δωμάτιο μου μόνος και συλλογίζουμαι. Ἀπὸ μακρὰ φτάνει ἡ ἐρημικὴ φωνὴ τοῦ γκιωνη και κάπου-κάπου τ' ἀργύσυρτο κλάημα τῶν βοϊδιῶν. Αἰσθάνουμαι τόσο πολὺ μόνος. Ὁ πατέρας ἔχει κλειστὴ στὸν ἑαυτό του κι οὔτε θέλει ν' ἀκούσει γιὰ μᾶς. —Θεέ μου, πόσο ἀλλόκοτες ἰδέες ἔχουνε αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι! Ἐλπίζω ὁμως γρήγορα νὰ με καταλάβουν. Ἴσως και τότε δὲ θᾶναι ἀργά. Γιατί αἰσθάνουμαι πὼς τοὺς ἀγαπῶ τόσο πολὺ, πού θᾶθελα μιὰ μέρα ν' ἀποθέσω στὰ πόδια τους τὰ ἀγαθὰ μου. Ἐχω μιὰ κακὴ προαίστηση· ἐλπίζω ὡς τόσο νὰ διαφυστῶ. Ἄλλωστε ἡ Τύχη μου χαμογελᾷ ἀπὸ τώρα· γιατί νᾶμα τόσο ἀπαιτητικός; Στὴ θύμησή μου ἀντιχοῦν διαρκῶς τὰ λόγια τῆς Γιαννήρη. Τὰ ὕγρα τῆς μάτια φωτίζουνε τὴ σκέψη μου, και τὸ χαμόγελό της μου ἀνοίγει νέους ὀρίζοντες. —Φρόντισα πολὺ καλὰ νὰ πληροφορηθῶ κ' εἶδα ὅσα ποιήματά σας ἔχετε δημοσιέψει στὴ «Νέα Ἑστία». Νὰ λοιπὸν, πού ἀσχολεῖται και μαζί μου κάποιος, συλλογίζουμαι· κι αὐτὸ μου δίνει δύναμη και θάρρος. Ἀναπολῶ ὕστερα μ' εὐχαρίστηση ὅλες τὶς λεπτομέρειες τῆς πρωϊνῆς μας συνάντησης. Ρίχνω μιὰ ἐρευνητικὴ ματιὰ στὰ χειρόγραφα, κ' ὄνειροπολῶ κοιτάζοντας τὸν οὐρανὸ Τ' ἀστέρια ἔχουν ἓνα θαμπὸ κόκκινο χρῶμα και τὸ φεγγάρι κοντέβει νὰ σωθεῖ. —Θὰ βρέξει, θὰ βρέξει πολὺ, συλλογίζουμαι ἐνῶ νυστάζω. Ἐξαφνα θυμοῦμαι τὸ «Riddarhuset» και πλησιάζω

στό παράθυρο νά ιδώ. «Μά μου τραβάει τήν προσοχή ὁ θόρυβος κάποιων βημάτων. Σκύβω καί βλέπω τόν πατέρα μου τυλιγμένο σέ λίγα κουρέλια, νά σέρνει τά σκελετωμένα του πόδια, κάτω ἀπό τήν ψηλή βερυκοκιά. Τόνε βρίσκω πολὺ γερασμένο ἀπὸ τήν τελευταία φορά, κι αὐτό μου σφίγγει τήν καρδιά. Περιμένω ἔτσι κάμποση ὥρα. Ἐκεῖνος στέκει διαρκῶς στήν ἴδια θέση καί κοιτάζει ὀλόγυρα. Ἡ νύχτα εἶνε ὕγρῃ καί τὸ χινοπωριάτικο κρῦο περουνιάζει τὰ κόκαλα.

— Πατέρα! τοῦ φώναξα τέλος, μὴ μπορώντας νά συγκρατηθῶ. Τί κάνετε λοιπόν;

Ἔστρεψε τότε ἐκεῖνος μιὰ στιγμὸν καί μὲ κοίταξε. Κ' ὕστερα, χωρίς καθόλου νά μιλήσει, ἔφυγε πάλι ἤσυχά τρεκλίζοντας καί χώθηκε σιωπηλὸς στό δωμάτιό του.

Ὅταν τήν ἄλλη μέρα ξύπνησα, ἦτανε κιόλας μεσημέρι. Ἐκανα τίς ἐτοιμασίες μου, κ' ἔφυγα βιαστικά γιά τοῦ Γιαννήρη. Ἐψαχνα κάθε τόσο ἐρευνητικά τήν τσέπη ποῦχα βαλμένα τὰ χειρόγραφα, κ' ἔτρεχα, μ' ὄλο πού ἤξαιρα πῶς δὲν ἦτανε ἀκόμη ὥρα. Ὁ Τῶνης ἦτανε ἐκεῖνη τῆ μέρα στίς καλές του.

— Ξαίρετε ἢ μαμά εἶνε κατενθουσιασμένη μαζί σας; μοῦ εἶπε.

Τέλειωσα γρήγορα τὸ μάθημα, καί βγαίνοντας στό διάδρομο ἔκανα τάχατες νά φύγω. Ὁ Τῶνης μὲ χαιρέτησε πρῶτος καί κατέβηκε γρήγορα τίς σκάλες. Βρέθηκα μιὰ στιγμὴ ὀλομόνυχος. Μιά ἐλαφρὴ πνοὴ ἀνέμου ἔκανε νά κυματίζουνε γύρω τὰ παραπέσματα. — Δέ θάρθει, συλλογίστηκα; κ' ἐτοιμάσθηκα πάλι νά φύγω.

— Τᾶφες; Ἦκουσα τότε τῆ Λήδα νά μου φωνάζει λαχανιασμένη ἀπὸ τὸ ἰσόγειο.

Κατέβηκα γρήγορα τῆ σκάλα, καί τῆς πήρα τὸ χέρι μὲ συγκίνηση.

— Ναί! εἶπα κ' ἔβγαλα ἀπὸ τήν τσέπη τὰ χειρόγραφα.

— ὦ! ὦ! Ἐκανε κείνη σασιτισμένα καί διάβασε μὲ δυνατὴ φωνή:

«Ἀλεξάνδρα Ρώσση»· κι ἀνοίγοντας τήν πόρτα, ἄφησε ἐμένα νά περάσω πρῶτος.

Τὸ διήγημα ἦτανε μεγάλο, κ' ἔτσι ἀναγκαζόμενοι κάθε τόσο νά παραλείπω μερικά κομμάτια καί νά συγκεφαλαιώσω τὸ περιεχόμενο τῶν ἄλλων, διαβάζοντας ἀποκλειστικά τὰ ἀντιπροσωπευτικώτερα σημεῖα τῆς ὑπόθεσης. Ὅταν τελείωσα ἄρχισε κιόλας νά βραδυάζει κ' εἶχανε πέσει ὀλόγυρα οἱ σκιές. Τὸ χορτάρι ἀναδεύονταν χάμω μ' ἓναν ἀνάλαφρο ἤχο, καί τὰ χρυσάνθεμα εἶχανε μυζευτεῖ στοὺς κάλυκές τους.

Μέναμε κ' οἱ δυὸ σιωπηλοὶ κοιτάζοντας τῆ γῆς.

— Εἶναι, ἀλήθεια, πολὺ ἰδιότυπη ἡ ἡρωίδα σας; μοῦ εἶπε ὕστερα ἀπὸ πολλὴ σκέψη.

— Ναί! εἶπα μὴ βρίσκοντας ἄλλο ν' ἀπαντήσω.

— Καί δὲν ἀγάπησε ποτὲ ἡ Ἀλεξάνδρα Ρώσση;

— Μὰ δὲν μπορούσε καί ν' ἀγαπήσει ὅπως ἦταν στήν ἀρχή. Ὑστερα βέβαια ἀγάπησε. Ἀγάπησε τὸν κόσμο ὀλόκληρο.

— Ἄν ὑποθέσουμε πῶς ἡ ἡρωίδα σας ἦταν μιὰ ἀληθινὴ γυναίκα, κι ἀγαποῦσε ἐσᾶς. Πῶς θὰ ἐσυμπεριφέρεσταν μαζί τῆς;

— Λήδα Γιαννήρη, τῆς εἶπα. Αὐτὸ δὲν μπορούσε νά γίνει. Ξαίρετε πολὺ καλὰ πῶς εἶναι ἀδύνατο.

— Βλέπω ὅτι διαφωνῆτε μὲ τὸν ἑαυτό σας; μοῦ ἔκανε πειραγμένη.

Σήκωσα τὰ μάτια μου καί τὰ βλέμματα μας συναντήθηκαν. Ἐνα δυνατὸ ρίγος πέρασε μεμιᾶς τὸ σῶμα μου, κ' ἓνα κῦμα αἵματος ἀνέβηκε ὀρμητικὰ ἀπὸ τήν καρδιά μου. Εἶδα τὰ χεῖλια τῆς πού τρέμανε καί τὸ σάλιο στέγνωξε στό στόμα μου.

— Λήδα! τῆς εἶπα κ' ἤμουν ἐτοιμος νά κλάψω ἀπὸ χαρὰ.

Τῆς πήρα τρυφερὰ τὸ χέρι καί τήνε βοήθησα νά σηκωθεί.

— Δὲν καταλαβαίνεις, λοιπόν;... Μοῦ-

πεν εκείνη με συγκίνηση. Και πέφτοντας στο λαιμό μου με φίλησε δυνατά.

Γύρω, ήτανε όλα ήρεμα σαν πετρωμένα. Μόνο από ψηλά, το φεγγάρι γλυστρουσε ανάμεσα στα σύννεφα, κ' έτρεχε βιαστικό στον ούρανό....

Από τη στιγμή εκείνη όλες μας οι σκέψεις ήτανε για την έκδοση της «Αλεξάνδρας Ρώσση». Η Λήδα μετά το μάθημα με περίμενε στον κήπο, κ' οι μέρες μας διαδέχονταν ή μιὰ τὴν ἄλλη, σὰ φάσεις ἀπὸ εὐχάριστο ὄνειρο. Τὸ αἶσθημα ἐκεῖνο τακτοποίησε τὴ ζωὴ μου, κ' ἔδωσε στὶς ἰδέες μου μιὰ σταθερὴ καὶ μόνιμη κατεύθυνση. Ἔνιωθα τὸν ἑαυτὸ μου ἄρκετὰ δυνατό κ' ὑπερήφανο, κ' ἡ καρδιά μου ἦτανε ἕτοιμη γιὰ νέους ἀγῶνες καὶ νέα ξεπετάγματα.

Θυμάμαι, ἓνα βράδυ καθόμασταν ἀμίλητοι κάτω ἀπὸ μιὰ βαλανιδιά. Μέσα στὸ αὐλάκι φλυαροῦσε πλάι μας τὸ νερό, ἀντιφεγγίζοντας τ' ἀστέρια. Εἶχε ἀκουμπήσει τὸ κεφάλι της στὸ στήθος μου καὶ μοῦ κρατοῦσε τρυφερά τὰ δάκτυλα. Μετροῦσα τοὺς χτύπους τῆς καρδιάς της κι ἀνάπνεα τὴν ἀνάσα της.

— Ποιὸ θᾶναι λοιπὸν τὸ τέλος τῆς ὥραιας αὐτῆς ἱστορίας; Τὴ ρώτησα.

— Ἡ ἀπαρχὴ μιᾶς ἄλλης ὥραιότερης· μοῦ ἀπάντησε κείνη, κοιτάζοντάς με ἔρωτικά στὸ πρόσωπο.

Ἔσκυφα καὶ τὴ φίλησα με τρυφερότητα. Ἡ καρδιά μου πήγαινε νὰ ραγίσει ἀπὸ εὐτυχία.

— Κι ἂν συναντήσουμε ἐμπόδια;

— Τὸ παράδειγμα τῆς Ἀλεξάνδρας Ρώσση εἶνε τόσο φωτεινὸ.

Εἶχα βρῆ λοιπὸν τόσο εὐκόλα τὴν ἀληθινὴ ἡρωίδα μου;

— Θεέ μου! Τώρα πιά δὲ μοῦ μένει ἄλλο παρὰ ν' ἀποθάνω ἀπὸ εὐτυχία...

Ἔνα βράδυ—κόντευε νὰ τελειώσει ὁ Σεπτέβρης—ἡ Λήδα ἦρθε ἐξαιρετικὰ χαρούμενη. Τὸ πρόσωπό της ἔλαμπε καὶ τὰ μάτια της πέταγαν φωτιές.

— Σήμερα, εἶπε χωρὶς νὰ με χαιρετήσει, βολιδοσκόπησα τὴ μαμά. Τρέφε γιὰ σένα τὰ καλύτερα αἰσθήματα. Τὴν εἶπα γιὰ τὸ μυθιστόρημά σου καὶ φάνηκε ἄρκετὰ εὐχαριστημένη.

Κ' ὕστερα ἀπὸ λίγη ὥρα σιωπῆς:

— Ξαίρεις τι ἔχω ἀποφασίσει; συνέχισε, κοιτάζοντάς με διαρκῶς στὰ μάτια. Καὶ ἐπειδὴ δὲν μπορούσα ἐγὼ νὰ μαντέψω.

— Νά! μοῦπε παρασύροντάς με σ' ἓνα πάγκο νὰ καθίσω πλάι της. Ἀπόψε θὰ μιλήσω στὸν μπαμπά. Ξαίρεις εἶναι πολὺ λογικὸς ἄνθρωπος, κ' εἶμαι βέβαιη πὼς θὰ κάνει αὐτὸ ποὺ θὰ τοῦ ζητήσω.

— Τι; Τὴν ἐρώτησα σχεδὸν τρομαγμένος.

— Θὰ τοῦ ζητήσω ν' ἀναλάβει τὴ τὴ φροντίδα γιὰ τὴν έκδοση, καὶ δὲ θὰ τοῦ ἀποκρύψω πὼς σὲ ἀγαπῶ. Αὐτὸ εἶναι κάτι ποῦ ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ πρέπει νὰ τὸ μάθει.

— Μικρὴ μου Λήδα! τῆς εἶπα γελώντας καὶ τῆς χάιδεψα με πόθο τὰ μαλιά. Εἶμωνα βέβαιος πὼς δὲ μίλοῦσε σοβαρὰ, κ' ἔτοιμαζόμωνα νὰ συνεχίσω τὸ παιγνίδι, ὅταν σηκώνοντας τὰ μάτια μου, εἶδα στὸ πρόσωπό της τὴ ζωγραφισμένη τὴν ἀποφασιστικὴ καὶ τὴ θέληση. Εἶχε προσηλώσει τὸ βλέμμα της κάπου κατ' ἄχειλι της ἔτρεμε.

— Σ' ἓνα μῆνα θ' ἄχουν ὅλα τελειώσει· εἶπε βυθισμένη στὴ σκέψη της. Καὶ τότε δὲ θὰ ὑπάρχουν ἄλλοι ἐπιτυχέστεροι ἀπὸ μᾶς.

— Λήδα, εἶπα προσπαθώντας νὰ τὴ ἀναχαιτίσω. Αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου λογικὸ. Ὁ πατέρας σου θὰ θυμώσει μαζί μας, καὶ τότε εἶναι ποῦ θὰ χάσουμε γιὰ πάντα τὸ παιγνίδι.

— Καὶ δὲ συλλογίζεσαι καθόλου τὸ παράδειγμα τῆς Ρώσση; Μοῦ πέταξε πάλι κατὰ πρόσωπο καὶ με κοίταξε ἄγρια στὰ μάτια.

Ἔμεινα σὰν ἀποσβολωμένος. Ἐκείνη εἶχε σηκωθεί ἀπάνω καὶ βηματίζε με νευρικότητα στὸ διάδρομο.

«—Θεέ μου! συλλογιζόμουν, μήπως έχω άδικο; Είμαι λοιπόν τόσο δειλός, ώστε να μην άναγνωρίζω ούδὲ τῶν άλλσνών τό θάρρος;—Άλεξάνδρα Ρώσση! πώς με παρασύρεις... Κι όμως δὲ θάπρεπε νά φανῶ καθόλου κατώτερος από τούς ήρωες πού ἐγώ ὁ ίδιος δημιούργησα...»

—Πάμε τῆς εἶπα, Λήδα. Ἐχεις δικαιο...

Ἐκείνη με πλησίασε με σταθερό βήμα καί με φίλησε.

—Αὔριο, μοῦπε, νάχεις μαζί σου τὰ χειρόγραφα...

Ἐκείνη με πλησίασε με σταθερό βήμα καί με φίλησε. Ὄταν ανέβηκα στό ὑποστατικό, εἶχε κιόλας βραδυάσει. Ἡ Δήμητρα ἦταν ἔκουμπισμένη στή φραγή κ' ἔβλεπε γύρω ἀδιάφορα. Τὴν καλησπέρια ἀπὸ μακριὰ με ζωηρὲς χειρονομίες. Ἦταν ἡ πρώτη φορά—ὑστερα ἀπὸ τὸ ἐπεισόδιο—πού ἤθελα νά τῆς δείξω κάποια τρυφερότητα. Ἐκείνη ὅμως καιώθηκε πὼς δὲν κατάλαβε καί γλύττηρε συλλογισμένη στὴν κουζίνα.

Γύρω ἦτανε ὄλα ἡρεμα σάν ξεχαρμένα ἐκεῖ ἀπὸ καιρό. Τ' ἀλέτρια στὴ γωνιά εἶχανε σκουριάσει καί τὰ κοιλία ξέφτυσαν δαρμένα ἀπ' τ' ἀγριοκαίλια καί τὸν ἄνεμο. Τὰ κοίταξα ἕνα-ἕνα ἐ μᾶτι στοργικὸ κ' ἔνιωσα νά φουντῶει μέσα μου ὁ ἐγωϊσμὸς κ' ἡ ἱκανοποίηση, γιατί σὲ λίγο θά μπορούσα ἐπὶ ἔλους νά χαρίσω στὰ ἔρημα αὐτὰ κι πορριγμένα πραγματάκια τὴν εὐτυχία οὐ τούς ἀξίζε. Ἐπλαθα με τὴ φαντασία μου τὴ νέα πνοὴ πού θά ζωογονοῦσε πιά τὸ κουρασμένο ἐτοῦτο σπίτι. Ἐνιωθα τὴ μεγάλη, τὴν ὑπέρτατη ἡρόνη στὴ σκέψη πὼς ὁ ἐμψυχωτῆς ἦς νέας αὐτῆς ζωῆς θάμουν ἐγώ.

Ἄκουμποῦσα στό φράχτη κι ἀνάσαικα ἄπληστα τὸ χλιαρὸ ἀεράκι πού ροῦσε, κοιτάζοντας ἀδιάφορα τὸν ἡλιόφωτο. Γύρω ἀπὸ τὸ φεγγάρι εἶχε ἠματιστεῖ ἕνας μεγάλος φωτεινὸς κλος ἀπὸ μικρὰ—μικρὰ συννεφάκια ἢ ἀτμόσφαιρα ἦτανε βαριὰ καί νοσμένη. «Ἄν βρέξει, θᾶναι καλὸ γιὰ

τὰ χωράφια» συλλογίστηκα, κ' ἔστρεψα πάλι ἄλλοῦ τὴν προσοχὴ μου. Ἄπὸ τὸ σταῦλο ἀκούονταν κάθε τόσο ὁ θόρυβος ποῦκανε ὁ Ράλλης, σκάβοντας με τὸ πόδι του τὸ πάτωμα. Ὁ γέρο—Μαθίας θά τὸν ξέχασε ἴσως. Μπορεῖ νᾶναι καὶ ἄρρωστο τὸ ζῶο... Ποιὸς ξαίρει.—Καημένε Ράλλη...

Οἱ καρυδιὲς τίναζαν κάθε τόσο τὰ φύλλα τους, καί γιόμιζαν τὴν αὐλὴ με ἀνατριχίλα. Τὸ παράθυρο τοῦ πατέρα ἦτανε ῥωτισμένο. Πέρασα με προφύλαξη ἀπὸ κάτω κι ἀφουγκράστηκα. Ἄκουσα τὸ Μαθία νά κουβεντιάζει κ' εἶδα στὸν τοῖχο τῆ σκιά του, μ' ἕνα κεφάλι παραλλαγμένο καί τεράστιο. Γλύστησα στό δωμάτιό μου. Ἐκλείσα τὸ παράθυρο καί γδύθηκα. Ὁ μάρπα Μαθίας στό μεταξὺ εἶχε κατέβει, κ' ἔστεκε πλάι στό σταῦλο συλλογισμένος. Τὸν εἶδα μιὰ στιγμὴ ἀπὸ τὶς γρίλιες, κ' ἔνιωσα νά με κυριεύει ἀκατανίκητη διάθεση γιὰ κουβέντα.

Ἐβαλα πάλι τὸ σακάκι μου καί βγήκα.

—Ἰσα—ἴσα πού σὲ ἤθελα· εἶπεν ἐκεῖνος βλέποντάς με.

—Σᾶς ἀκούω· ψιθύρισα· κ' ἔκανα νά πλησιάσω περισσότερο.

—Ἐρχομαι ἀπὸ τὸν πατέρα σου· ἄρχισε νά μοῦ λέει χαμηλώνοντας διὰ μιὰς τὸν τόνο τῆς φωνῆς του. Πῆγα γιὰ νά τοῦ πῶ μερικὰ πράματα, ἀλλὰ στό τέλος τὸ μετάνωστ...Συλλογίστηκα πὼς μπορούσα κιόλας νά τὸν βλάψω περισσότερο...Ἄς τὸν ἀφήσουμε καλύτερα μέσα στὴν ἄγνοιά του νά ἐλπίζει καίτι...

Ἄκουα, χωρίς νά καταλαβαίνω.

—Μὰ τί συμβαίνει, λοιπόν; τὸν ἐρώτησα.

—Ὁ κύριος Δαρέλης ὑπέβαλε μήνυση καί ζητᾶ νά μᾶς κάμει ἔξωση καὶ νά πουλήσει τὸ σπίτι καὶ τὸ ὑπόλοιπο ὑποστατικό. Ὁ πατέρας σου—ξαίρει—τοῦ τᾶχει ὑποθηκεμένα γιὰ ἑκατὸ χιλιάδες, καὶ τὸ Δικαστήριο μᾶς δίδει προθεσμίᾳ μόνο ἴσα με τὸ Δεκέμβρη.

— Ώ! Τόν διάκοφα. Μέχρι τότε σίγυρα θά διορθωθούν τὰ πράματα.

— Τί θέλεις νά πεις;

— Μπάρπα Μαθιό, μὴν ἐπιμένεις. Δὲν μπορῶ νά σοῦ εἰπῶ. Αὔριο, μεθαύριο τό πολύ, θά τὰ μάθεις ὅλα, καί θά δεῖς τότε πόσο ἔχω δίκαιο...

— Παιδί μου! Ὁ Θεός νά δώσει! εἶπε, μὰ ἐγὼ ἔπαψα πιά νά πιστεύω στὰ θαύματα...

Κούνησε ἀπελπιστικά τό κεφάλι του κ' ἔφυγε.

Μεσ' ἀπό τὰ σκελετωμένα κλωνιά τῆς βερυκοκιᾶς, τό φεγγάρι στράγγιζε ἀχνά τό ἀρρωστημένο φῶς του. Ἔστρεψα γρήγορα στήν κάμαρά μου καί χώθηκα στό κρεβάτι μου. Ἐκλείσα δυνατὰ τὰ μάτια μου, καί συγκρατώντας τοὺς λυγμούς, ἄφησα ἤσυχα τὸν ὕπνο καί μ' ἀγκάλιασε.

Ἐκεῖνο τό βράδυ ἔβρεξε, κι ὅταν τὴν ἄλλη μέρα ξύπνησα, τό νοτισμένο χῶμα μύριζε πολύ. Ὁ οὐρανός ἦταν ἀκόμη σκεπασμένος μὲ σύννεφα καί κάθε τόσο πέφτανε στή γῆς χονδρὲς σταλαγματιές.

Δυὸ κοκόρια, μὲ ὀλόχρυσά φτερά, θορυβοῦσαν κάμποση ὥρα στήν αὐλή, κ' οἱ κότες ἔψαχναν γιὰ σπόρους, σκαλιζόντας τὰ σκουπίδια μὲ τὰ πόδια τους.

Κατέβηκα γρήγορα στό περιβόλι κι ἀνάπνευσα τὴ μελαγχολία τοῦ ἀπόβροχου. Ἡ θάλασσα ἦτανε θολή καί ταραγμένη. Στόν ὄρμο τοῦ μεγάλου πεύκου ἔλαμπε μοναχὰ τό «Riddarhuset».

— Νά! ποῦρθε καί τό φθινόπωρο κ' ἡ Ἔλσα δὲν ἔφυγε ἀκόμη, συλλογίστηκα ἀδιάφορα. Περπατοῦσα κι ὁ νοῦς μου πετοῦσε διαρκῶς στή Λήδα.

Εἶχα τακτοποιήσει τὰ χειρόγραφα, καί λίγο πρὶν τὸ μεσημέρι, πῆρα τὴ μικρὴ βαλιτζούλα καί κατέβηκα στή χώρα. Ἡ ψυχὴ μου ἦταν γιομάτη ἀπὸ τὰ πιὸ ὠραῖα καί τρυφερὰ συναισθήματα. Ἐνιωθα γύρω μου κ' ἐντός μου τόση καλωσύνη, πού ἤμουνα ἔτοιμος νά κλάψω σὰ μικρὸ παιδί. — «Νά λοιπόν, πού ἐπιτέλους ὅλα θά τελειώναν. Ἡ Λήδα γίνονταν δική μου, ἡ Ἄλε-

ξάνδρα Ρώσση ἔβρισκε τὸ Μαικὴνο της. Σ' ἕνα-δυὸ μῆνες οἱ βιτρίνες τῶν βιβλιοπωλείων θά γιομίζαν μὲ τό βιβλίο μου. Ἡ ἠρωίδα μου θά γίνονταν ἕνα σύμβολο στή λογοτεχνία, σάν τὴ Μποβαρὺ νά ποῦμε, ἴσως καί περισσότερο...»

Εἶχα φτάσει ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τῶν Γιαννήρηδων. Χτύπησα τὴν ἐξώπορτο κ' ἔτοιμάστηκα ν' ἀνέβω.

— Καλημέρα σας' μοῦ εἶπε μιὰ φωνή. Ἔστρεψα κ' εἶδα τὴ μικρὴ ὑπηρετρία τοῦ σπιτιοῦ μὲ τὴν ἄσπρη ποδίτσου της, νά μὲ κοιτάει σχεδὸν ἐχθρικό.

— Ὁ κύριος Γιαννῆρης μοῦ ὄδωσε καὶ τὸ τό σημεῖωμά γιὰ σὰς' μοῦκανε, καὶ βρόντηξε ἀγνάντια μου τὴν πόρτα.

Ἄνοιξα μὲ συγκίνηση καί διάβασα ἡτανε ἡ παύση μου.

Κατάλαβα...

Στὴν προκουαῖα δὲν ἦτανε παρὰ ἕνα δυὸ ἐκφορτωτὲς καί λίγοι ἔμποροι Κρατοῦσα τὴ βαλιτζα μὲ τὰ χειρόγραφα καί σέρνουμουν ἀπὸ τὴ μιὰ ὡς τὴν ἄλλη ἄκρη τῆς τρεκλίζοντες. Ἡ καρδιά μου εἶχε ἀδειάσει μονομιᾶς, κ' ἔνιωθα κούφιο τό κεφάλι μου. Τὰ πόδια μοῦ εἶχανε λυγίσει καί πονοῦσαν τρομερὰ. Δοκίμασα ἕνα-δυὸ φορὲς νά σφυρίζω καί δάγκωσα δυνατὰ τὴ γλῶσσα μου «Ἐπιθυμῶ νά μὴν ἐπανέλθετε στό σπίτι μου»... Τὰ λόγια τῆς ἐπιστολῆς βούζαν διαρκῶς στ' αὐτιά μου.

Ἐκεῖνη τὴν ὥρα ἕνα ζευγάρι πέρασε πλάι μου καί μὲ κοίταξε. Σήκωσα τὰ μάτια κ' εἶδα τὴν Ἔλσα νά κρατᾶε στό μπράτσο της ἕνα χονδρὸ κύριο μὲ γυαλιά.

— Elsa Velström! ἔκραξα αὐθόρμητα, χωρὶς νά σκεφτῶ. Ὅμως ἐκεῖν δὲν ἀπάντησε... Τὰ μάτια μου ἦταν θολὰ καί τὰ δάκρυα μοῦ ἔκαιγαν τὴ μάγουλα. Στάθηκα καί τοὺς παρακαλούθησα νά χάνονται στή καμπὴ τοῦ δρόμου...

Ἐνα δυνατό κῦμα ξέσπασε πίσω μου καί μὲ πιπίλισε.

Κοίταξα μακρὰ τὸν ὀρίζοντα

σφόγγισα ύστερα τὰ μάτια μου και παίρνοντας μιὰ γρήγορη ἀπόφαση, τράβηξα βιαστικά πρὸς τὸ λιμάνι.

Στὴν ἀποβάθρα τὸ «Rosita» φορτῶνει καλαμπόκι. Ὁ πλοίαρχος, ἕνας γνωστός μας ναυτικός ἀπὸ τὴν Πόλη, κάθεται κ' ἐπιβλέπει τὴ δουλειά.

— Κόλια! ἐδῶ ;... μοῦ κάνει ζωηρὰ καθὼς με βλέπει.

— Ναί, καπετάνιο μου! τοῦ λέω, σφίγγοντας με συγκίνηση τὸ χέρι του.

— Καὶ ὁ μπάρπας σου στὴν Ἀθήνα ;

— Σχωρέθηκε, καπετάνιο μου...

— Τίς λές, μωρὲ παιδί !... Σχωρέθηκε; με ρώτηξε ξανά χωρὶς νὰ τὸ πιστεύει.

— Ναί... τοῦ κάνω, κουνώντας τὸ κεφάλι μου με ἀπόγνωση. Κ' ἐσεῖς ;

— Νά! Παίρνομε καλαμπόκι γιὰ τὸ Ἄμστερνταμ.

— Δὲν παίρνετε κ' ἐμὲ μαζί σας καπετάνιο μου; τοῦ κάνω ἔτοιμος νὰ σωριαστῶ χάμω στὰ πόδια του.

— Εἶμαστε ναυλωμένοι κατ' εὐθείαν,

παιδί μου, καὶ δὲν μποροῦμε νὰ πάρομε ἐπιβάτες γιὰ ἄλλη σκάλα, μοῦ κάνει, χτυπώντας χαϊδευτικά τὸν ὄμο μου.

— Μὰ ὄχι αὐτό... τὸν διακόπτω. Γιὰ ναύτη λέω ἂν με παίρνατε;

Μὲ κοίταξε με τρυφερότητα, κ' ἔσκυψε τὸ κεφάλι του στὴ γῆς.

— Ἄς εἶναι. Ἔλα, θὰ τὰ βολέψουμε.. Κάνε ὅμως γρήγορα, γιατί φεύγομε ἀμέσως τώρα.

— Μὰ εἶμαι ἔτοιμος, τοῦ κάνω. Καὶ ρίχνοντας ἀποφασιστικά τὴ βαλίτσα με τὰ χειρόγραφα στὴ θάλασσα, ἀνέβηκα με κλονισμένο βῆμα στὸ «Rosita».

Σὲ λίγο εἶχαμε ἀφήσει κιόλας τὸ λιμάνι, κ' ἀνοίξαμε ὀλοταχῶς στὸ πέλαγο. Ὁρθιος πίσω στὴν πρύμη, ἔβλεπα τώρα τὴν ξηρὰ ν' ἀπομακρύνεται... Τὸ σπίτι τῶν Γιαννήρηδων, τὴν προκουαῖα, τὸ ὑποστατικό... Κι ἀπὸ τὰ μάτια μου ἄφωνα, φλογερά, κυλούσανε τὰ δάκρυα..

Κερύνια, 1935.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ *

Ἀθήνα 5.5.24.

Ἀγαπητὴ μου φίλη,

Ἔχω ὑπ' ὄψιν μου τὸ γράμμα σας τῆς 26 τοῦ περασμένου μηνᾶ τοῦ εὐωδιασμένου πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ κ. Ρωσσιδῆ. (1)

Σὰς ἀποκρίθηκα στὸ προτελευταῖο γράμμα σας, στὶς 29 τοῦ μηνᾶ πάλι ποῦ μᾶς πέρασε. Σήμερα ἢ αὔριο ἐλπίζω πὼς θὰ λάβετε τὸ γράμμα μου, αὐτὴ τὴ φορὰ ἀσφαλῶς, γιατί σὰς τὸ στέλνω με τὴ διεύθυνσή σας. Πὼς μπορεῖ νὰ σὰς περάσῃ ἀπὸ τὸ νοῦ ἢ σκέψῃ πὼς σὰς λησμόνησα ; Δὲ ζοῦμε παρὰ γιὰ νὰ ζοῦμε με τὴ μνήμη τῶν

ἀνθρώπων ποῦ συμπαθοῦμε καὶ ποῦ μᾶς συμπαθοῦν.

Λογαριάζω νὰ ἐκδώσω σὲ χωριστὰ τεύχη τὴ διάλεξή μου γιὰ τὸ Μπαίρον καὶ τὴν Ὁδὴ μου ποῦ κάνουν καὶ τὰ δυὸ μιὰ μικρὴ σεμνὴ, νομίζω, ἀναμνηστικὴ στήλη ὄχι ἀνάξια τῆς ἀσύγκριτης αὐτῆς μεγαλωσύνης ποῦ λέγεται **Μπαίρον**, μάλιστα γιὰ τοὺς Ἕλληνας ἐμᾶς. Καὶ ὕστερα νὰ πληρώσω καὶ τὸ φόρο μου πρὸς τὸν ἐθνικὸ μας ποιητὴ, τὸν Ἀριστοτέλη Βαλαωρίτη, ποῦ τὸ Σεπτέμβριο ποῦ μᾶς ἔρχεται συμπληρώνοντ' ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τότε ποῦ μᾶς ἦρθε στὸν κόσμον. Ὁ φόρος αὐτὸς εἶναι ἕνα ἄλλο τεῦχος με δυὸ, τρία, τέσσερα

*ΣΗΜ.—«Κυπρ. Γρ» Τὸ γράμμα αὐτὸ ὁ Κωστής Παλαμᾶς τὸ ἔστειλε στὴ δ. Μαρία Ἐλευθερίου, καθηγήτρια τῆς ἀπαγγελίας, ποῦ μᾶς τὸ παραχώρησε ἐγγενέστατα.

ΣΗΜ. «Κυπρ. Γρ.» 1) Πρὸκειται γιὰ τὸν κ. Ζήνονα Ρωσσιδῆ.

κεφάλαια που θά κάνουν μιὰ μελέτη γιὰ κείνον. Τὰ ἄλλα μου σχέδια μένουν ἀκόμη ἐκρεμῆ, καθὼς εἶμαι ἄνθρωπος ποὺ ἀκούω ὄχι σὲ προγράμματα, ἀλλὰ στίς διαθέσεις μου, στὰ κέφια μου, στὰ ὄνειρά μου, στίς ἀγάπες μου, συχνὰ πυκνὰ κομμένες κ' ἐμποδισμένες ἀπὸ λογῆς ἀδιαθεσίες, καὶ μικροενοχλήσεις. Μὰ τὰ μικρά, ἀλλοίμονο! καταντᾶ νὰ τὰ σκοτώνουν ἐπὶ τέλους τὰ μεγάλα...

Μοῦ δώσατε μιὰ ἐκλεκτὴ εὐχαρίστηση στέλνοντας μου τὸ αἰθέρια ἐλαφρὸ, τὸ διακριτικὸ, τὸ λεπτὰ μοσχοβολισμένο μπουκετάκι τῶν στίχων τοῦ κ. Ρωσσίδη. Τὶ ἀντίθεση μὲ τὰ μάτσο στίχων χειρογράφων—ἄς ἀφήσουμε τοὺς τυπωμένους—ποὺ συχνὰ τυχαίνει νὰ λαβαίνω! Ἀντίθεση καὶ στοῦ εἶδος τους καὶ στοῦ σχῆμα τους, καὶ στοὺν τρόπο ἀκόμα τοῦ σταλοῦματός των. Δὲν γνωρίζω ἂν εἶναι σίχιοι ποιητῆ ἀποφασισμένου νὰ συζήσῃ μὲ τὴ Μοῦσα, ἢ ἀνθρώπου ποὺ κλέφτει κάποιός του στιγμὴς γιὰ νὰ τὴ φιλήσῃ στὰ πεταχτά, ἐρασιτεχνικά. Μὰ βλέπω πὼς εἶναι σίχιοι ὄχι βέβαια, ἀρχάριου, οὔτε στιχοπλέχτη τῆς ντοῦζίνας· ἀλλὰ γυμνασμένου ρεμβαστῆ, ξέροντας πὼς νὰ φέρνε-

ται μὲ τὴν κοκκέτικη κυρά, ὅποθε κι ἂν εἶναι, καὶ στὰ χάρδια τῆς καὶ στίς ιδιοτροπίες τῆς. Τουλάχιστον αὐτὸ μοῦ λένε τὰ λιγοστὰ δείγματα ποὺ εἶχατε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ ἐσωκλείσετε· ὁ «Λευκὸς θάνατος», ἢ «Λεῦκα», (1) ἀραχνοῦφαντες μικρογραφίες, καὶ ἡ «Bruges» (2)—πολὺ μ' ἀρέσει ὁ ἐξωτισμὸς αὐτὸς ποὺ φέρνει στὰ δικά μας μὲ τοῦ στίχου τὸ χρυσοσκάλισμα ὅσα μᾶς ἐντυπώνονται ἀπὸ τὰ ταξίδια μας, ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὰ ταξίδια ποὺ ἐπιχειροῦμε σκυφτοὶ ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὰ ὄραϊα, ὑποβλητικά, ποιητικὰ βιβλία. Ἔτσι τὸ τραγοῦδι αὐτὸ μοῦ ξαναθύμισε ἓνα παλαιὸ ρωμάντσο τοῦ συμπαθητικώτατου βέλγου Rodenbach, κι ἀκόμη γλυκύτερα ἓνα κεφάλαιο ἀπὸ τὸ βιβλίον «Paysages d' Occident» τοῦ ὑπέροχου δανοῦ μυστικολάτρη, ποῦ Johannes Loergensen. Πρὸς τιμὴ πάντα τοῦ κυπριώτη τραγουδιστῆ.

Αὐτὰ γιὰ σήμερα, ἀγαπητῆ μου φίλη. Πάντα μένω μὲ τὴν εἰκόνα σας καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ σᾶς ξαναἰδοῦμε.

ΠΑΛΑΜΑΣ

1) Τὰ δύο αὐτὰ ποιήματα δημοσιεύονται πρὸς κάτω.
2) Τὸ ποίημα αὐτὸ τοῦ κ. Ζ. Ρωσσίδη δημοσιεύθηκε στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» 15 Φλεβάρη 1935, ἀρ. 11 σελ. 331.

ΛΕΥΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ

Γιόμισεν ἀσπρολούλουδα
τοῦ ἄγνου βουνοῦ μας ἡ ἄκρη·
σ' ἄνθια χλωμὰ κρουστάλλωσε
τοῦ χωρισμοῦ τὸ δάκρυ.

Ἦ εἰσεῖς, ἐνὸς ἀχνόνειρου
θεῖου ἔρωτα βλαστάρια,
κι ἀπ' ὄρια ψυχανθίσματα
θλιμμένα ἀπομεινάρια,

δεχτῆτε τὴ δροσόπνοη
ζωοῦλα π' ἀργοσβύνει,
κι ὡς μύρο ἀγεροζῆστε τὴν
αἰώνια ἐσεῖς, ὦ Κρίνοι!

ΛΕΥΚΑ

Στοὺς ἴσκιους σας ξαπόστασα
ἱτιές, ἐλάτες, πεῦκα,
μὰ τὰ Ὀλύμπια μυστικά
ἐσὺ μοῦ τάειπες, Λεῦκα!

Στὸ μαντικὸ σου θρόισμα
γρικῶ κάποι' ἀθανάτου
ἀργὸ, βαθύ, σιβυλλικὸ
τ' ἀνάερο λάλημά του.

Κι ὦ μὲς τ' ἀσημοσάλεμα
ξανοίγω τ' ἄσπρα χέρια
νεραΐδων ποὺ μὲ προσκαλοῦν
στῶν Φάυνων τὰ λημέρια...

ΖΗΝΩΝ ΡΩΣΣΙΔΗΣ

Ο ΡΩΜΑΝΟΣ Ο ΜΕΛΩΔΟΣ*

Απ' όλους τους βυζαντινούς υμνογράφους και μελωδούς ο Άγιος Ρωμανός είναι ο πιο ξεκουσμένος. Κι όχι μοναχά στον καιρό-του αναφερώθηκε η Πόλη με τα κοντάκια-του, μα τα ψέλναν αιώνες ύστερα (από τον 6ο ως στο 12 αιώνα) στις εκκλησιές της ορθοδοξίας. Τόσο τον αγάπησαν οι Βυζαντινοί που τον έκαναν άγιο και «θεορρήτορα». Και τόσο υπερφυσική τους φάνηκε η μελωδική-του τέχνη που θέλησαν να την εξηγήσουν από θάμα της Παναγίας.

Η δόξα-του μεσουρανίζει ακόμα και σήμερα στην υμνολογία. Οι ακόλουθες περικοπές φανερώνουν πόσο μεγάλο άνθρωπο τον έχουν και οι σημερινοί.

Ο Καρδινάλιος Pitra γράφει: «Nescio an aliquis vates, ne Aeschylo quidem et Milton exceptis, Acheronta moverit ut Noster, quando haec duo monstra evexit ab inferis, ut de Christo in patibulo patiente disputarent.»

Ο Αββάς Marin μας λέει πως «το ποιητικό-του δαιμόνιο, η ξέπαρσή-του, ο πλούτος της γλώσσας — του, τονε βάζουνε στην πρώτη γραμμή των ελληνων υμνογράφων. Με το Ρωμανό ο λειτουργικός ύμνος φτάνει την τελειότητα. Ο χριστιανικός λυρισμός δεν έχει πια καμιάν ανάγκη να ζουλέψει τους αρχαίους «λυρικούς.» Κάπου μάλιστα του ξεφέβγει να πει πως οι βυζαντινοί μελωδοί ξεπερνούν την ομορφιά και την εντέλεια της αρχαίας ελληνικής ποίησης. Φτάνει ως στην αποκοτιά την ώρα που μας βεβαιώνει πως η θρησκευτική ποίηση που βγήκε από τα μοναστήρια της Πόλης βάζει τους

βυζαντινούς καλογέρους στην πρώτη σειρά των ποιητών απ' όλους τους αιώνες.

Ως κι ο γνωστικός ο Krumbacher δεν πολυβαστάει τον ενθουσιασμό-του. Η γνώμη-του είναι πως «ίσως έρθει μέρα και η λογοτεχνική ιστορία» διαλαλήσει το Ρωμανό για τον πιο «μεγάλο θρησκευτικό ποιητή που γνώρισαν όλοι οι καιροί».

Ασύγκριτο βαπτίζει το Ρωμανό κι ο πάτερ Βουινγ. Θαμάζει τη δραματική τέχνη που έμπασε ο μελωδός μέσα στον ύμνο το λειτουργικό και τον ανεβάζει ως στην πιο αφηγή δόξα του αρχαίου λυρισμού.

Ο Cammelli είναι ο μόνος απ' όσους κριτικούς διάβασα που δεν πέφτει στην υπερβολή, μα είναι φανερό πως κι αφτός βάζει πολύ ψηλά την αξία του Ρωμανού.

Πρέπει πρώτα να το πούμε εδώ καθαρά πως ο λόγος δεν είναι για τη μουσική του Μελωδού. Μήτε που θα την ξετάσουμε καθόλου σε τούτη-μας τη μελέτη. Οι κριτικοί που αραδιάσαμε παραπάνω θεοποιούν όλοι-τους (εξόν ο τελεφταίος) την ποιητική δύναμη του Ρωμανού. Μερικοί μάλιστα δε φοβούνται να τον παρομοιάσουν και με τους αρχαίους λυρικούς και με τον Αισχύλο και με το Milton. Ένας μάλιστα, καθώς είδαμε, τονε σπρώχνει κι από τους αρχαίους πιο ψηλά.

Μακάρι. Όμως είναι αλήθεια έτσι; Τους μεγάλους πανηγυρικούς καλό είναι να τους υποψιαζούμαστε και λιγάκι. Εδώ μάλιστα πού έχουμε να κάνουμε το πιο συχνά με θεολόγους είναι ακόμα πιο μεγάλη ανάγκη να γυρέψουμε βοήθεια και φως από τη λογοτεχνική κριτική. Και είναι φρόνιμο να ξαναζυγίζουμε από καιρό

* Σημ. «Κυπρ. Γρ.»— Κρατούμε την όρθογραφία του κ. Π. Βλαστού.

σε καιρό τις παλιές αξίες και να τις συγυρίζουμε στο νού-μας από το καινούργιο ξάγναντο όπου μας φέρνει το πέρασμα του καιρού. Ξεμακρύνοντας από τα περασμένα παραλλάζει και η ξαγνάντιση, αλλάζει και η σκάλα της αξίας.

Πριν όμως μπορούμε στο κριτικό-μας θέμα ταιριάζει να δούμε πρώτα τί ξέρουμε για το Ρωμανό. Οι πηγές δε μας πολυφωτίζουν. Φαίνεται βέβαιο πως γεννήθηκε προς το τέλος του 5ου αιώνα στην Έμεσα της Συρίας από εβραϊκό σόϊ, πως αφού αλλαξοπίστησε πήγε διάκος στη Βηρυτό. Εκεί λεν πως σπούδασε και την ελληνική σοφιστική. Αργότερα ανέβηκε στην Πόλη και καταστάλαξε στην εκκλησιά της Θεοτόκος την «έν τοῖς Κύρου». Και μια χριστουγεννιάτικη βραδιά που προσεφικιότανε στην εκκλησιά τον ονειρίασε η Παναγιά και του έδωσε το χάρισμα του κοντακιού. Αμέσως ανέβηκε στον άμπωνα και ξεστήθισε το πρώτο-του κοντάκι, το πολυφήμητο «Η Παρθένος σήμερον». Παραύστερα έφτιασε καμιά χιλιάδα τέτιους ύμνους για τις διάφορες γιορτές της χριστιανικής θρησκείας.

Το κοντάκι δεν ήταν ανακάλυψη του Ρωμανού. Το είχανε δουλέψει κι άλλοι υμνογράφοι πριν από τον καιρό-του. Φαίνεται μάλιστα πως ο Ρωμανός μιμήθηκε τον Εφραίμ που είταν κι αφτός από τη Συρία. Μα όσο κι αν ο Ρωμανός ακολούθησε τ' αχνάρια των πρωτητερινών-του είναι φανερό πως ξεπέρασε τους δασκάλους-του. Το ουρανοκατέβατο θάμα που του χάρισε η λαϊκή θεοσέβεια είναι γνωστό και στη μυθολογία άλλων καιρών.

Τόσο περίφημος έγινε ο Ρωμανός που τον προσκύνησε το Βυζάντιο. Ως και το Άγιο το Παλάτι των Καισάρων του έδειχνε ξεχωριστό σεβασμό. Τουλάχιστο τέτιο συμπέρασμα μπορεί να βγάλουμε ίσως από μερικά ακρόστιχα των ύμνων όπου βρίσκουμε αντίς το συνηθισμένο «Του ταπεινού Ρωμανού ποίημα» τις λέξεις «Του Κυρίου Ρωμα-

νού». Κατά τη γνώμη του Cammelli το κόρφιασμα της δόξας-του απλώθηκε από τα 536 ως στα 556. Έτσι λοιπόν πρέπει να είδε και τη Στάση του Νίκα και το ξαναχτίσιμο της Αγιά Σοφιάς. Άλλο τίποτα σημαντικό δέν ξέρουμε για τη ζωή-του.

Σωστό να το προσέξουμε πως ο Ρωμανός, καθώς και οι δυο άλλοι πολυ-ξάκουστοι υμνογράφοι ο Σοφρώνιος κι ο Αντρέας της Κρήτης, δεν είταν ελληνικής παρά σημιτικής καταγωγής. Και δεν πρέπει να μας παραξενέψει αφτό γιατί στο Βυζαντινό κράτος χωνέφτηκαν όλες οι φυλές της Ανατολής και της γειτονικής Εβρώπης. Όχι μοναχά λατινικό αίμα κυλούσε στις φλέβες των Καισάρων που καθίσανε στο θρόνο της Πόλης, μα και βουργάρικο κι αρμένικο και σκαντιναβικό και ποιός ξέρει από τί λογής άλλες ράτσες. Η πρώτη αληθινά ελληνική οικογένεια που έβαλε στο κεφάλι-της την κορόνα είταν οι Κομνηνοί. Κι αφτό έτυχε μόλις στο δωδέκατο αιώνα, που θα πει οχτώ αιώνες από τον καιρό που ο Κωνσταντίνος έχτισε την Πόλη. Μα το νόστιμο είνε πως μήτε των Κομνηνών η φύτρα δεν είναι σίγουρα ρωμαίικη. Μερικοί τους νομίζουμε Βλάχους από την Αδριανούπολη. Αν αφτό είναι αλήθεια, τότες θα χαμογελάσουμε μόλις το θυμηθούμε πόσο καμάρωνε την ελληνική-της κληρονομιά η Άννα η Κομνηνή. Τί θα έλεγε η αρχαιολάτρισσα και παινεμένη πορφυρογέννητη αν της βγάζαμε πως είταν Κουτσοβλάχα;

Σημαντικό μένει για το μελετητή πως ο Ρωμανός είταν ανατολίτης κι από εβραϊκό αίμα. Της ανατολής και της Ιερουσαλήμ η ψυχή διψούσε το δόγμα και τη θεοσοφία. Τον άνθρωπο τονε θέλει σκλάβο του Θεού. Τονε φορτώνει με ηθικές αλυσίδες, τονε σφίγγει με τους τοίχους της αποτροπής και τους γκρεμούς της αμαρτίας, του αρνιέται την υπόλογο κριτική και τη λέφτερη συνείδηση. Κι ο αβάσταχτος αφτός εγωισμός της κυριαρχικής θρησκείας

αναγκάζεται να ξεφύγει προς την αποκάλυψη και την παρηγορητική μεταθανασία. Ο προφήτης που δε θέλει τη ζωή προμαντεύει την ανάσταση ή την ανυπαρξία. Από το χριστιανικό παράδεισο και τα μουσουλμανικά πιλάφια ως στη βουδική την απόσβηση και το κοσμικό αναλίγωμα της Νιρβάνας την ίδια ξεδιακρίνουμε ψυχοστασιά. Για το κέρδος το ηθικό (κι από αυτή τη μεριά σηκωθήκανε πολύ ψηλά) πρόδωσαν την άμεση αξία της ζωής. Εδώ βρίσκεται η ακατάλυτη αντινομία που ξεχωρίζει τον ελληνισμό από τη ζουλιάρικη κλεισμάρα του σημίτη, την αγάπη της ζωντανής ομορφιάς από τον ασκητικό ξελαργεμό και τη μεταφυσική ακαταδεξιά. Με όλα-του τα κρίματα κι όλα-του τα ψεγάδια ο Έλληνας σε τούτο στάθηκε μεγάλος και ιδιόρρυθμος. Είταν ίσως ο πρώτος άνθρωπος που ορίταξε τη ζωή κατάματα κι ανοιχτικά, είταν ο πρώτος που την δέχτηκε χωρίς παζαρέματα και ξεφυγές. Την ζύγισε με το δικό-του το ανθρώπινο μυαλό και δοκίμασε να την ξεπλύνει με το δικό-του το ανθρώπινο τ' όνειρο. Πρωτοτυπία ξαφνιστική δεν έδειξαν οι Έλληνες μήτε στην τέχνη-τους μήτε στην επιστήμη. Μά η κριτική-τους ανοιχτομυαλιά είναι αξία νιοφάνταστη κι ασύγκριτη, και είναι η βάση του εβρωπαϊκού πολιτισμού. Ο Ρωμανός, ο καλόγερος από την Ιουδαία, ο μισαλλόθρησκος λεβίτης, ο στενόψυχος προσήλυτος, δεν μπορούσε να τον καταλάβει πια τον ελληνισμό. Και γι' αυτό τον οχτρέφτηκε και τον καταφρόνεσε.

Το σωστό θα είτανε να πάρουμε ένα ένα όλα τα κοντάκια που ξέρουμε του Ρωμανού και να τα σπουδάσουμε για τη λογοτεχνική-τους αξιούση. Μα θα χρειαζότανε πάρα πολύς τόπος για μια τέτια δουλιά. Θα διαλέξουμε λοιπόν ένα-του μοναχά κοντάκι, το Χριστουγενιάτικο, και θα το περάσουμε από το κριτικό-μας κόσκινο. Για τη μουσική δε θα γίνει λόγος. Αυτό που γυρέβουμε

να μάθουμε είναι αν η ποιητική τέχνη του Ρωμανού δικαιώνει τον έπαινο που του ασωτέβουν και οι βυζαντινοί και οι σημερινοί ακόμα υμνολάτρες.

Κάθε κοντάκι αρχίζει μ' ένα «κουκούλι» (προούμιο) και ξετυλίγεται σε 20 ως 30 ή παραπάνω τροπάρια (στροφές). Το πρώτο τροπάρι (που είναι το αρχέτυπο, η μόστρα) το λέγαν ειρμό. Την ίδια αρχιτεχτονική βρίσκουμε και στο Χριστουγενιάτικο. Χωρίζεται σε πέντε. Το πρώτο τροπάρι είναι προτροπή παραινετική προς τους πιστούς. Στο δεύτερο και στο τρίτο ακούμε την Παναγιά να μονολογεί και να παρακαλιέται. Από το τέταρτο ως στο δωδέκατο φανερώνονται οι Μάγοι και κουβεντιάζουμε με τη Θεοτόκο. Φτάνουμε έτσι στο τέταρτο μέρος του κοντακιού όπου οι Μάγοι μιλούνε για το ταξίδι-τους κιακουμπούνε τα δώρα μπροστά στο παχνί. Το τελευταίο μέρος είναι πιο κοντό από το τρίτο και το τέταρτο· δεν έχει παρά τη δέηση της Παναγιάς.

Πριν όμως καταπιαστούμε το ξεψάχνισμα από κοντά πρέπει να ρωτήσουμε αν αλήθεια έχει καμιά σημασία το θέμα όταν κρίνουμε έργο τέχνης. Πολλοί πιστέβουν πως το μόνο πράμα που ζυγίζει είναι ο τρόπος, το φτιάσιμο και το συγύρισμα, το καινούριο το καλούπι. Ανταμώνουμε δω την παλιά την αντινομία της ουσίας και της μορφής. Η δική-μου γνώμη είναι πως δεν μπορούν να ξεχωριστούν, πως και τα δυο μαζί γονέβουν την αξία την ποιητική. Διαλέγοντας ο ποιητής (και κάθε άλλος τεχνίτης) το θέμα-του ανάγκη να προτιμήσει θέμα που να ταιριάζει με την τεχνοτροπία-του, κι όσο πιο καλά διαλεγμένο είναι τόσο πιο καλά μπορεί και να φανερώσει την αξιούση-του και της τεχνικής-του τη μαστοριά. Φτάνει να είναι το θέμα κατάλληλο κι ας είναι και τιποτένιο. Σε μιά-του ζουγραφιά ο Rembrandt δεν έβαλε σκε-

δόν τίποτες άλλο παρά έναν τοίχο φωτισμένο λοξά (κι ας τηνε βαφτίσανε «Ο Φιλόσοφος»). Κι όμως το μεταχείρισμα του μισοσκότιδου είναι τόσο μαστορικό και τόσο υπονοητικό που η ζουγραφιά στέκει αθάνατη. Απίθανο μου φαίνεται να διάλεγε ποτέ-του ο Rembrandt να ζουγραφίσει τη Σαχάρα την ώρα του μεσημεριού. Πού θα έβρισκε το καστανόχρυσο μισόφωτο που είναι η ψυχή της τέχνης-του;

Την ίδια την απάντηση θα δώσουμε και στο άλλο το παράλληλο ρώτημα: σαν κάνουμε κριτική πρέπει να σταθούμε στο έργο και τη δουλειά-του, ή μήπως πρέπει να πάμε ψάχνοντας την ψυχή και τη βιογραφία του τεχνίτη; Το δέφτερο μου φαίνεται σκεδόν πάντα περιττός κόπος. Είναι φανερό πως ο ποιητής ξεσκέπασε τον εαυτό-του με το έργο-του (αλλιώς τίποτα δεν κατάφερε) και πως αντικρίζουμε στη δουλιά-του την ίδια την ψυχή-του, τη δική-του μυστική γλώσσα. Και πάλι ξαγναντεύουμε τ' αξεχώριστα. Μήτε που θα στραγγίσουμε κανένα όφελος προσπαθώντας να καταλάβουμε τις μεταφυσικές έννοιες της ψυχής και της τέχνης. Και οι δύο-τους είναι ξεφανερώματα της ζωής, και η ζωή είναι και θα μείνει ακατανόητη. Δε θα είχε πια νόημα αν αλήθεια μπορούσαμε να την καταλάβουμε.

Συμπεραίνουμε λοιπόν πως βάση-μας πρέπει πάντα να είναι ο τρόπος, (το δούλεμα και το ξεδιάλεγμα) γιατί ο τρόπος ξεγυμνώνει όλα τα κρυφά του τεχνίτη. Δεν είναι όμως παράνομο να ρωτήσουμε αν το θέμα ταιριάζει με την ιδιοτεχνιά του ποιητή, του ζουγράφου ή του μουσικού που θέμε να καταχτήσουμε και να κρίνουμε. Μα το θέμα είναι παραδέφτερο και δεν αξίζει να μας χασομεράει.

Στο κοντάκι που έχουμε μπροστά-μας ο Ρωμανός διάλεξε θέμα πολύ ταιριαζόμενο για το ποιητικό μαστόρεμα. Βλέπουμε τη Μεγαλόχαρη με το λεχούδι

-της που φωτίζει με το θεοτικό-του φεγγοβόλημα τη σπηλιά και τα βόδια τ' απορημένα και το παχνί με το αγροτικό χρυσάφι του σανού. Βλέπουμε απ' όξω τους βοσκούς και τους αγγέλους μέσα στη νύχτα την τραγουδιστή, βλέπουμε τη χαρούμενη την ξαστεριά και τους Μάγους που ξεπεζέβουν από τις καμήλες-τους με το θάμπωμα του Αβγερινού ακόμα μέσα στα μάτια-τους. Κι από τα σκοτάδια και τις αναφεγγιές σιγακούμε έννοιες βαθιές και μαντέβουμε τη γέννηση ζωής νέας, την κάθαρση της ανθρώπινης τραγωδίας, το ξαγόρασμα της ψυχής.

Περιττό να θυμίσω πως ή χριστιανική τέχνη αγάπησε αφτό-της το θέμα όσο άλλο κανένα. Με τους αιώνες τα έργα που βλογήθηκαν από κείνο τ' όραμα κατάντησαν αμέτρητα. Ο Ρωμανός δεν μπορούσε να είχε διαλέξει καλύτερα. Ας δούμε τώρα και τί κατάφερε, ας δούμε τον τρόπο.

Το προοίμιο δείχνει αρκετή μάεστρια.

Ἡ παρθένος σήμερον
τὸν ὑπερουσίον τίκτει,
καὶ ἡ γῆ τὸ σπήλαιον
τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει·
ἄγγελοι μετὰ ποιμένων
δοξολογοῦσι,
μάγοι δὲ μετὰ ἀστέρος,
ὄδοιποροῦσι·
δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγεννήθη
παιδίον νέον
ὁ πρὸ αἰώνων θεός.

Τὸ θέμα είναι αρπαγμένο λαμπρά. Ο Ρωμανός μας μπάζει ίσια μέσα χωρίς περιτολογίες και προλογίσματα: «ἡ Παρθένος τίκτει», αφτό είναι το κέντρο και η έννοια του κοντακιού, κι ο ποιητής το κράζει αμέσως. Και οι λίγοι στίχοι που μας θυμίζουν τη σπηλιά, τους αγγέλους, τους βοσκούς, τους μάγους και το αστέρι, στέκουν κι αφτοί απλοί και γεροί. Το γύρισμα (παιδίον νέον ὁ πρὸ αἰώνων θεός) ξεσπάει σα βούκινο μεγαλοδύναμης αποκάλυψης.

Το πρώτο τροπάρι μας λέει να τρέ-

ξουμε και μεις στη σπηλιά για να βρούμε θαραπαή·

δεῦτε λάβωμεν
τὰ τοῦ παραδείσου
ἐντὸς τοῦ σπηλαίου.

Δε σπρώχνει ο Ρωμανός τους πιστούς να προσκυνήσουνε μα τους δείχνει το δόλωμά της σωτηρίας. Συφερτική κάπως ψυχολογία.

Ερχούμαστε τώρα στην ουσία. Το τρίτο τροπάρι ανοίγει μ' ένα θεολογικό αίνιγμα·

Ὁ πατὴρ τῆς μητρὸς
γνώμη υἱὸς ἐγένετο.

Με άλλα λόγια ο πατέρας της μητέρας θέλησε να γίνει γιός της. Δεν τολμῶ ν' αγγίξω τέτια μυστήρια κ' έτσι τ' αφίνω στην άκρη. Μοναχά σύγκρια μου δίνουν κι όχι βέβαια ποιητικά.

Αμέσως έπειτα η Παναγιά σκύβει κι αρχίζει να μιλά του παιδιού-της. Λόγια τρομαχτικά·

εἰπέ μοι, τέκνον,
πῶς ἐνεσπάσῃς μοι
ἢ πῶς ἐνεφύῃς μοι ;
ὄρῳ σε σπλάχρον
καὶ καταπλήττομαι,
ὅτι γαλουχῶ
καὶ οὐ νενύμφευμαι·
καὶ σὲ μὲν βλέπω
μετὰ σπαργάνων,
τὴν παρθενίας δὲ ἄκμην
ἐσφραγισμένην θεωρῶ.

Ελπίζω αφτή να είναι η πρώτη και η τελεφταία φορά που μια μητέρα μίλησε έτσι του παιδιού-της την ώρα που το πρωτοπήρε στην αγκαλιά-της. Η ασέβεια προς στη ζωή δεν μπορεί να πάει πιο βαθιά. Οι στίχοι αφοί καταπατούν κάθε αλήθεια ψυχολογική, κάθε ποιητική αξία, κάθε συναίσθηση ηθικής αξιοπρέπειας, κάθε φυσικό νόμο, κάθε γούστο, κάθε σέβας και πρεπιό. Σιχαίνεσαι το στιχουργό που βάζει στα χείλια της μητέρας

τέτια λόγια κουτεντέδικα και ντροπιασμένα. Κι αν κανένας μου πει πως εδώ δεν έχουμε να κάνουμε με ανθρώπινες καρδιές παρά με θεολογικά μυστήρια, θα του απαντήσω πως το δόγμα δεν είναι ποίηση και πως χρειαζούμαστε τη συγκίνηση κι όχι λεχωνιάσματα θαματοουργά. Θα του έλεγα κιόλας πως αν οι πρωτόγονες θρησκείες κάνανε χάζι τέτια παραμύθια και χωριάτικα αντιθάματα, όμως ο θεμελιωτής του χριστιανισμού ποτέ-του δε θα είχε παραδεχτεί να κατεβεί σε παιδιακιστικές θεουργίες. Όπου δεν υπάρχει σέβας δεν μπορεί να ζήσει μήτε θρησκεία μήτε ποίηση.

Σε λίγο η Παναγιά σηκώνει το κεφάλι κι ακούει τους Μάγους που ζυγώνουν απ' όξω. Τους φωνάζει·

Τίνες ὑπάρχετε ;
ἢ κόρη ἐβόησεν.

Αλλόκοτο κι αφτό να μπήγει τις φωνές η Παναγιά. Μα πόσο πιο αλλόκοτα τα πρώτα λόγια που της λεν από τη νύχτα οι Μάγοι.

σὺ γὰρ τὶς πέφυκας
ὅτι τὸν τοιοῦτον ἀπεκύησας ;
τὶς ὁ πατὴρ σου ;
τὶς ἡ τεκοῦσα
ὅτι ἀπάτορος υἱοῦ
ἐγένου μήτηρ καὶ τροφὸς ;

Θα περιμέναμε τους Μάγους να πανε ίσια στη ζεστασιά που έφερε το θείο φως. Αντίς αφτό τα βάζουνε με τη γενιά της μητέρας κι αργοπορουνε με περιττά και περιφρονητικά ρωτήματα. Μα συνεφέρνουνε κι αρχίζουν τη ρητορική για τον προαιώνιο θεό που ήρθανε να βρουνε με την αστρική οδηγηση. Κάνουνε μάλιστα και μερικές παραβολές λέγοντας πως ο Βαλαάμ προφήτεψε

εἰπὼν ὅτι μέλλει
ἀστὴρ ἀνατέλλειν,
ἀστὴρ σβεννύων
πάντα μαντεύματα

καὶ τὰ οἰωνίσματα·
 ἀστὴρ ἐκλύων
 παραβολὰς σοφῶν
 ῥήσεις τε αὐτῶν
 καὶ τὰ αἰνίγματα·
 ἀστὴρ ἀστέρος
 τοῦ φαινομένου
 ὑπερφαιδρότερος πολὺ
 ὡς πάντων ἄστρον ποιητής.

Δεν απορώ που η καημένη η Μα-
 ριάμ βρήκε παράξενα τα λόγια που
 της κουβάλησαν οι μάγοι από την α-
 νατολή (παραδόξων ῥητῶν ὡς ἤκου-
 σε) κ' έβαλε τα κλάματα. Μέσα από
 τα δάκρια-της βγάζει όμως και λόγο
 του γιού-της και τον παρακαλεί ν'
 αφήσει τους Μάγους να μπουνε στη
 σπηλιά για να κάνουν πια τις μετά-
 νοιες-τους·

ἵνα ἴδωσι
 πενίαν πλουσίαν
 πτωχείαν τιμίαν.

Το νιογέννητο χωρίς αργοπορία δια-
 τάζει επιγραμματικά και σοφιστικά·

εἰσάγαγε, λέγων
 οὓς ἤγαγον λόγῳ·
 ἐμὸς γὰρ λόγος
 τούτοις ἐπέλαμψε
 τοῖς ἐπιζητοῦσι με...
 Νῦν οὖν δέξαι σεμνή,
 δέξαι τοὺς δεξαμένους με.

Η Παναγιά πάει κι ανοίγει την πόρτα
 (έχουν πόρτες οι σπηλιές ;), μα
 δω πάλι του είναι αδύνατο του Ρω-
 μανού να ξεχάσει την εμβρυολογία.

ἀνοίγεις θύραν
 ἢ ἀπαράνοικτος
 πύλη ἢν Χριστὸς
 μόνος διώδευσεν.
 ἀνοίγει θύραν
 ἢ ἀνοιχθεῖσα
 καὶ μὴ κλαπέισα μηδαμῶς
 τὸν τῆς ἀγνεῖας θησαυρὸν.

Αηδιάζεις από σιχαμό, σε πνίγει της
 θεολογικής προστυχίας η αποφορά.

Ορμούν οι Μάγοι μέσα κι άξαφν
 σταματούνε σα βροντοχτυπημένοι. Εί-
 δανε τον Ιωσήφ να στέκει δίπλα
 Μιγιάζονται. Υποψία τους μπαίνει
 μήπως το θάμα το «απαράνοιχο
 βρεθεί πως είναι καλπία. Κι αντί να
 προσκυνήσουν το Χριστό πιλατέβου
 πάλι την Παναγιά.

καὶ πῶς, παρθένε,
 τὸν μνηστευσάμενον
 βλέπομεν ἀκμῆν
 ἔνδον τοῦ οἴκου σου ;
 οὐκ ἔσχε μῶμον
 ἢ ζήσεις σου ;
 μὴ ἢ κατοικήσεις ψεχθῆ
 συνόντος τοῦ Ἰωσήφ ;

Της Μαρίας η απάντηση είναι αρι-
 στούργημα (από τ' ανάποδα φυσικά)
 Τον άντρα-της τον Ιωσήφ τον έχε
 κοντά-της μόνο και μόνο για ν' ακού-
 ει και να βλέπει και να μαρτυράει·

κρατῶ
 τὸν Ἰωσήφ ἐν οἴκῳ μου
 εἰς ἔλεγχον πάντων
 τῶν καταλαλούντων,
 αὐτὸς γὰρ λέξει
 ἄπερ ἀκήκοε
 περὶ τοῦ παιδίου μου.
 ὑπνῶν γὰρ εἶδεν
 ἄγγελον ἅγιον
 λέγοντα αὐτῷ
 πόθεν συνέλαβον.

Δε ζουλέβω τις υπομονές του Ιωσήφ.
 Παρατηρούμε κιόλας πως η Πανα-
 γιά ομολογεί τώρα πως είχε μάθει από
 πού της ήρθε ο Χριστός ενώ στις αρ-
 χές του κοντακιού τονε ρωτούσε τον
 ίδιο από πού βαστά η πατρογονιά-του.
 Μέσα σε τόση βιολογική δογματοσο-
 φία τα μπερδέψε η αμώμητη. Και με
 το δίκιο-της. Μα δείχνει όμως αρκετή
 διάκριση γιατί γυρίζει τώρα και λέει
 στους Μάγους να τ' αφήσουν αφτά πια
 και να της ιστορήσουν από πού και
 πώς ήρθαν.

Διὸ ἀφέντες
 τὰ προορηθέντα

θεια νοιάζεται ο μελωδός είναι να βεβαιώσει και να διαλαλήσει τη θεολογική παρθενιά της Παναγιάς. Προτιμάει το άσπαρτο δόγμα και την παράφυσική μυστικοπάθεια από τη ζωντανή κι ανοιχτόματη ποίηση. Θέλει τις μαγανιές και τους ανυπόφορους παραλογισμούς που ασκημίζουν όλες τις βάρβαρες και πρωτόγονες θεοφοβίες αντί να μας ανεβάσει στους καθάριους ουρανούς της αφηλονόητης θρησκείας. Κλείνεται μέσα στα μαγικά και στις εβραϊκές στενοκεφαλίες αντίς να ξεφτερωθεί προς στη χαρά και τον ξαναγεννημό. Μπόλικη διδαχή, καθόλου όμως ποίηση.

Και για να δούμε πώς ένας αληθινός ποιητής είναι άξιος να δουλέψει το ίδιο θέμα δεν έχουμε παρά να κοιτάξουμε τον ύμνο που έγραψε στα νιάτα του ο Milton, «Hymn on the Morning of Christ's Nativity». Δεν είναι από τ'αριστουργήματά του. Μόλις πρώτη φορά εδώ αρχίζει να ξεφέγγει η μεγάλη του τέχνη, μα είναι ακόμη άπλερη και παράστολη. Κι όμως ο ύμνος του πουριτανού είναι αληθινό ποίημα και σηκώνεται Παρνασσούς αφηλότερα από του Ρωμανού τη στιχοπλοκία. Μας ανιστορεί τον πόλεμο του χριστιανού με τους αρχαίους θεούς και μας δείχνει μια τιτανομαχία όπου το παιδί της Βηθλεέμ αρπάζει τη νίκη μοναχό του. Μα όσο χριστιανός κι αν είναι ο Milton το καταλαβαίνουμε πως δεν τους μισεί τους παλιούς και νικημένους θεούς. Του αρέσουν τα παράξενά τους ονόματα και η δραματική τους μυθολογία. Του αρέσει να τριγυρίζει μέσα στις θεογονίες και τα γιγαντένια δράματα της Μοίρας. Κάποτε πάλι κατεβαίνει στη χωριάτικη τη γη και μας ζουγραφίζει κάποια μικρή σκηνή με το πινέλο προραφαηλίτικου τεχνίτη. Βάζω εδώ μια στροφή όπου μας λέει για τους βοσκούς που στέκουνε βάρδια όξω από τη σπηλιά.

The Sheperds on the Lawn
Or ere the point of dawn,

Safe simply chaffing in a rustick row;
Full little thought they they than,

That the mighty Pan

Was kindly com to live with them below;

Perhaps their loves, or els their sheep,

Was all that did their silly thoughts so busie keep.

Παραείναι μακριά το ποίημα για να το αντιγράψω εδώ ολάκερο. Ξεσηκώνα άλλες δυο στροφές που μας περιγράφουν τον κατρακυλισμό των πάγων αντισθεων.

Peor, and Baalim,

Forsake their Temples dim,

With that twice-battered god of Palestine,

And mooned Ashtaroth,

Heavens Queen and Mother both,

Now sits not girl with Tapers shine,

The Libyk Hammon shrinks his horn,

In vain the Tyrian Maids their wounded Thamuz mourn.

Nor is Osiris seen

In Memphian Grove, or Green,

Trampling the unshowered Grasse with lowings
[loud:]

Nor can he be at rest

Within his sacred chest,

Naught but profoundest Hell can be his shroud,

In vain with Trimbrelled Anthems dark

The sable-stoled bear his worshipt Ark.

Δε δοκιμάζω να μεταφράσω αφτούς τους στίχους γιατί πάντα είναι αμετάφραστη η ποίηση.

Φτάνουν όσα είπαμε για τον τρόπο που δουλέφτηκε το θέμα. Πρέπει τώρα να δούμε και το ύφος, τη φραστική τέχνη του Ρωμανού. Δεν του λείπει απλότητα και κάποια δύναμη συγκρατητή. Κάποτε μάλιστα σκεδόν αγγίζει τη σωστή χορδή, βρίσκει σκεδόν τα λόγια που ξεπαίρνουν. Έχει μέσα του κάτι από την ιουδαϊκή μεγαλοστομία, μας ξυπνά τον αντίλαλο της αντρίκιας φωνής που βροντομαχάει στην Παλιά Διαθήκη. Δεν το καταφέρνει όμως να λεφτερωθεί από τα τερίπια του ρητορισμού. Του νοστιμέβεται μάλιστα το χειρότερο είδος του αντιθετικού διαλεχτισμού, και κάνει κατάχρηση της παρήχησης και του ομοιοτέλεφτου. Πού και πού του ξεφέβγουν και κάτι καλαμπούρια

αδιακρίστικα. Αραδιάζω λίγα παρα-
είγματα μοναχά.

φρέαρ ἀνόρμητον—
διὰ τοῦτο πρὸς τοῦτο—
Τὰ τοιαῦτα ἤτ'α
ἐν ἀπορρήτῳ λέγουσα—
πενίαν πλουσίαν,
πτωχείαν τιμίαν—
εἰσάγαγε, λέγων
οὓς ἤγαγον λόγῳ—
ἀνοίγει θύραν
ἢ ἀπαράνοικτος—

αι η αιτία που ο Ρωμανός δεν το
ξιώνεται να φτάσει τον ποιητικό λό-
ο είναι γιατί το μυαλό-του γυρέβει
α χτίσει θεολογικές βεβαιότητες κι
χι να συγκινήσει την ψυχή του αφι-
ροσόφητου ανθρώπου. Θέλει την ωφέ-
εια, όχι το αναγάλλιασμα και το λέ-
τρο δράμα. Κι αφτό είναι ψεγάδι
ου σακατέβει σκεδόν όλα τα έργα
ου ξέρουμε κάθε θρησκευτικής υμνο-
ογίας.

Μερικοί φαντάζονται πως ο Ρω-
ανός είναι γεμάτος πλούσιες μεταφο-
ές και ζουγραφική δύναμη. Τις έψα-
σ μα δεν τις βρήκα. Το πιο συχνά
φράση-του είναι πεζή και κακο-
τιασμένη. Δε βγαίνει από τη σοφι-
τική κοινοτοπία.

Αδύνατο να μιλήσεις για ελληνικό
ογο χωρίς να βρεθείς στην ανάγκη
α μιλήσεις και για τη γλώσσα. Σκε-
όν πάντα ο λαμπρός Γραιοός μα-
ερέβει, φτιασιδώνει, δασκαλέβει, φαλ-
σάρει, ψεφτίζει και μαστορέβει τη
λώσσα-του. Με την ελπίδα πως θα
εγελάσει τους ανίδεους καμώνεται το
οφό, κλέβει τη γλώσσα των πεθα-
ένων. Έτσι και με το Ρωμανό μπο-
ούμε να είμαστε βέβαιοι πως δε μί-
ησε την αληθινή γλώσσα του και-
ού-του μα κάποια πασαλειμένη κα-
αρέβουσα. Μας είναι όμως δύσκολο
α κρίνουμε πόσο παραστράτησε από
ην αξεσκόλιστη γλώσσα που ζούσε
ότε στην Πόλη. Τα κείμενα δεν είναι
ρκετά για να κάνουμε φιλόλογες πα-

ραβολές. Μόλις τέσσερις αιώνες παρα-
ύστερα βρίσκουμε σημαντικά κείμενα
της μιλημένης γλώσσας του βυζαντι-
νού λαού. Ως τόσο κάτι βγάζουμε
από το χρονογράφο το Θεοφάνη. Μας
έσωσε την παράξενη κουβέντα που
έγινε στο Φόρο, τον καιρό της απο-
στασίας του Νίκα, τότες που οι Πρά-
σινιοι φώναξαν τα παράπονά-τους και
τα είπαν παστρικά του Μαντάτορα
που μιλούσε για τον Ιουστινιανό. Ε-
κεί ανταμώνουμε τύπους καθώς Κα-
λοπόδης αντίς Καλοπόδιος, παλάτιν
αντίς παλάτιον, λέξεις σαν τα τζαγ-
γαρεία για τα τσαγγαράδικα, φρά-
σες καθώς «μετά όλων»=βοηθειά-μας,
σύνταξη του εάν με οριστική.

Κι αλλού στα γραψίματά-του μας
δίνει ο Θεοφάνης δημοτικά τραγού-
δια όπου φανερώνονται παρόμοιες
τυπικές και λεχτικές αλλαγές, π.χ. α-
λέκτοριν, ξυλοκούκουδα, πάλι, απώ-
λεκες.

Φανερό στέκει από τα δείγματα α-
φτά πως ο Ρωμανός δεν καταδεχό-
τανε να γράφει άλλη γλώσσα παρά
την καθαρέβουσα του σκολιού και
της εκκλησίας. Είταν κι αφτός με το
κόμα των καθαριστών που καταφρο-
νούσαν την εφετισμένη γλώσσα του
λαού. Και για να καταλάβουμε πόσο
τους τάραζε τους Βυζαντινούς η α-
γραμματοσύνη θυμίζω τα λόγια που
έγραψε ο Μανασσής στο 12ο αιώνα
για τους ανθρώπους που τολμούσαν
κάπως να ξεφύγουν από τη λόγια την
παράδοση:

βαρβαρίζοντων τήν φωνήν, μήδ' ὀρθορρη-
[μονούντων
και σκυθολόγους λαλιás δυσφράστως
[λαλαγούντων.

Κι ο συγκαιρινός-του ο Τζέτζης ξεφώ-
νιζε κι αφτός με απελπισμό γιατί
πλημμυρούσε γύρω-του η δημοτική:

οὔτω τὸ καλὸν ἐξάπεστη τοῦ βίου,
οὔτω κατεκράτησεν ἡ χυδαιότης.

Κανένας-τους δεν μπορούσε να κατα-
λάβει πως χυδαίος ίσια ίσια είναι ο άν-

θρῶπος που ντρέπεται τη δική-του γλώσσα, που καμαρώνει με τις ψευδοσοφίες τις δανεικές από τους αρχαίους. Όποιος καμώνεται τον Έλληνα δείχνει κι ομολογεί πως είναι ανάξιος απόγονος. Στο ίδιο κρίμα έπεσε κι ο Ρωμανός. Και ποιητής που δε μιλά τη γλώσσα-του δεν είναι ποτέ-του ποιητής.

Δε θα δειλιάσουμε στα συμπεράσματά-μας. Ο Ρωμανός μήτε Πίνδαρος είτανε, μήτε Αισχύλος, μήτε καν παραδέφτερος ποιητής. Δεν είταν καθόλου ποιητής. Είταν εβραίος θεολόγος που πέρασε από το δασκαλιό της ρητορικής, είταν καλόγερος που φοβόταν τη ζωή και γύρευε να ξεφύγει στην υπερούσια την Εδέμ της ανατολίτικης καλοπέρασης. Το μόνο που αλήθεια συλογίζεται είναι το πώς να σωθεί.

Μα ο άνθρωπος που κρυφίζει με τη φόβηση και συχωρολογιέται σα διακονιάρης είναι πολιορκημένος μέσα

στην ψυχή-του, είναι νυχτόβλεπο σκλάβος του ασκητισμού. Είναι ο μεταγωγός της κούρασης και του σταβροχεριασμού, είναι ο φαρμάκος της αποκοίμησης. Δεν είναι βέβαια ποιητής. Τον ξεγράφουμε μια και καλή.

Και για να δείξω πόσο αντιμάχουνταν ο Ρωμανός τον αρχαίο ελληνισμό και πόσο ακατανόητος του είταν, αντιγράφω τους ακόλουθους στίχους από το κοντάκι-του της Πεντηκοστής.

τι φυσῶσι καὶ βομβεύουσιν οἱ Ἕλληνας
τι φαντάζονται πρὸς Ἄρατον τὸν τρισκα-
[τάρατον
τι πλανῶνται πρὸς Πλάτωνα ;
τι Δημοσθένην στέργουσι τὸν ἀσθενῆ ;
τι μὴ νοοῦσιν Ὅμηρον ὄνειρον ἀργόν
τι Πυθαγόραν θρυλλοῦσι τὸν δικαίως φί-
[μωθέντα

Δεν μπορούσε να καταδικάσει τον εαυτό-του πιο τελειωτικά κι αμεταγύριστα.

ΠΕΤΡΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ

ΠΟΥΡΝΟ ΕΙΝΑΙ, ΚΟΡΗ...

Πουρνό είναι, κόρη, και ψυχή δέν έχει ξεμυτίσει.
Έρημοι οί δρόμοι τοῦ χωριοῦ κι ὄλοι στὰ σπιτικά τους
μέσ στα ζεστά κρεβάτια τους τὸν ἔρωτα ἀγκαλιάζουν
κ' οἱ νιές πεθαίνουν γιὰ ἔραστή κ' ἡμεῖς οἱ δυὸ ἀπ' ἀγάπη.
Ὡς κ' οἱ βοσκοὶ δὲν ξύπνησαν νὰ πᾶνε στὶς βοσκές τους.
Κοίταξε, νά, πῶς νείρονται μέσα στὴ χρυσαυγούλα
ὁ ἔλαιῶνας, τὰ πουλιὰ κι ὅσα γενάει ἡ φύση,
κ' εἶναι δροσιὰ στὰ κλώνια τους, χαρὰ μέσ' στὴν ψυχή τους.
Πουρνό είναι, κόρη, καὶ ψυχή δέν έχει ξεμυτίσει.
Γιὰ σήκω κ' ἔλα μοναχὴ νὰ βγοῦμε στὰ λειβάδια,
τώρα πού μάτι χωριανοῦ, μάτι κακὸ γυναικίως,
δὲ θά βρεθεῖ στοῦ δρόμο μας νὰ μᾶς συναπαντήσει.
Θά ποῦμε ὅσα κι ὁ ἔρωτας μᾶς ἔμαθε τραγούδια
θά ξεχαστοῦμε στὶς σκιές τοῦ εἰδυλλικοῦ μας κήπου,
νὰ μοῦ χαρίζεις νέχτρα σὺ κ' ἐγὼ θείκιά ἀμβροσία
νὰ στάξουνε ἀπ' τὰ χεῖλια μας κ' οἱ κάμποι νὰ χλοῖσουν
νὰ ποτιστοῦνε τὰ δεντρά καὶ νὰ βγουν τὰ λουλούδια
καὶ μιὰ ἡδονὴ ἀπερίγραφη νὰ δέσει τὶς καρδιές μας.
Νὰ ξανοιχτοῦνε οἱ οὐρανοὶ νὰ δοῦν τὴν εὐτυχία μας
κι αὐτοὶ οἱ Ὀλύμπιοι Θεοὶ καὶ νὰν τοὺς σκάσει ἡ ζήλια :
Πουρνό είναι, κόρη, καὶ ψυχή δέν έχει ξεμυτίσει
ἔρημοι οἱ δρόμοι στοῦ χωριοῦ κι ὄλοι στὰ σπιτικά τους
μέσ στα ζεστά κρεβάτια τους τὸν ἔρωτα ἀγκαλιάζουν
κ' οἱ νιές πεθαίνουν γιὰ ἔραστή κ' ἡμεῖς οἱ δυὸ ἀπ' ἀγάπη.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

ΜΕ ΤΟ ΖΟΡΙΜ ΠΑΝΤΡΕΙΑΝ;

Ὁ Ττόουλος ὁ Λίρατζης ἦταν ὁ ἀρ-
κοντότερος ἄθθρωπος τοῦ χωρκοῦ
ιας. Στὴν ἀρκονκιάν τζιαί στο ἔχειν ¹
— ἔμ πράμαμ πού τὸ ξέρει οὐλλος ὁ
κόσμος— ἐν ὁ κάππος ² τους μέσα ὦδε
τὴμ Μαδαρήν, τζιαί τὴμ Παπούτσαν,
λοβάρκασε.

Ἐν ἀλήθεια πὼς ἦβρεμ ποκούμ-
τιν ³ τζιαί στηρίχτηκεν· γιατί ὁ ἄθ-
θρωπος ἄμ μὲν ἔβρει προζύμιν, μὲ
τὰ δκυὸ του σιέρκα σιλια τζιαί νὰμ
μου πείς ἐν τὰ βκάλλει πέρα, παρὰ
πασῶν ⁴ τῆσ σήμερον ἡμέραν, οἷ
νὰ κερτίσει τζιαί ππαράδες!...

Γιατί τζιαί λαλεῖτε ὁ Ττόουλος ἦταν
τζιαί μονογιός, τζι' ὁ τζύρης του, ὁ
θεὸς μακαρίσοι των, ἐν ἕναμ μπότην
λίρες ὀλόγουσες πού τ' ἄφησεν, τζι
ὁ πλάστης μου ἐν τοῦ ἔπεψεν στὴν
αὐλὴν του μὲ πολλοδοντιάν ⁵ τζιαί μὲ
τὸ ππιντιλλίκκιν ⁶ του, ἐδραπάλω-
σεν ⁷ ἔτσι λοῆς.

Ὁ ἄθθρωπος ἄμα φτάσει τζιαί πα-
τώσει τσιμπίν ⁸ ἐν ἀρκημὸς ⁹ ν' ἀρ-
κοντήγει;

Ἄλήθεια ὁ Λίρατζης ἦταν πολλὰ
φιάρκυρος ὁ ἀσυμπάχητος!... Τῆδ δε-
κάραν ἔτσυνῆαν τὴμ μὲ τὸσ σιεπέτον,
ἐν' ὁ λόος πού λαλεῖ.

Ἄλλοίμονον τοῦ φτωχοῦ πόρεσεν
εἰς τὰ σιέρκα του!... Ἐγτερνεν τον
νύσιν νύσιν χωρὶς θεοφάν. Τζι' ἄν
ἀρωτάτε, τὸ ψουμίν του ἐν τὸ φάν ὁ
περάτης ¹⁰ γιὰ ὁ φτωχὸς.

Ἄμα ρέσσαν ξένοι πού τὸχ χωρ-
κὸν οἱ χωρκανοὶ πάντα ἐλαλοῦσαν
τους:

— Πεζᾶτε ¹¹ κοπέλια τσιμπίν, νὰ
πάρετε νάκκον ἀέραν, νὰ σᾶς τσιερά-
σουμεν ¹² τζιαί καμιάν ρατσην ¹³
τζιαί νὰ φᾶν τζιαί τ' ἄλοβα ¹⁴ σας....

Μὰ ὁ Ττόουλος ἄμα ἐθεώρειεν κα-
νένα γνῶριμον του ξένον, ἐτρύπωνεν
ἔσσω του.

— Ἐτσι ἀρκοντιές ἄς λείψουν παιδι-
κιὰ μου— ἐλάλεν πάντα ὁ γέρος ὁ
πρωτόπαπας τοῦ χωρκοῦ γιὰ τὸλ Λί-
ρατζην.

— Ὁ ππαρᾶς στο σιέριν τοῦ φιλάρ-
κυρου ἔδ δῶρον τοῦ Σατανᾶ, τζι' οἷ
τ' Ἀφέντη τοῦ Θεοῦ...

— Ἐν ἀλήθεια σου πρωτόπαπα:
ἀρκονκιές διχῶς ἄθθρωπιές— λαλεῖ τζι'
ὁ λόος— ἐν ἀνάλατες μαιρκές, ἐλά-
λεν ὁ γέρος ὁ Παρασιεφκάς.

Κανέννας ἐν εἰσιεν ἀμμάτιμ μέσ'
στο χωρκὸν νὰ δεῖ τὸλ Λίρατζην, μὰ
εἰνταν νὰ κάμουν οἱ λάς ¹⁵, πού τοὺς
εἰσιεν οὐλλους στο σιέριν τζι' ἐν ἡμ-
πόρειαν νὰ τσουλουμουτήσουν; ¹⁶

Ἡ γεναῖκα τοῦ Ττόουλου, ἡ Στυλ-
λοῦ, ἦταν τζιαί τζεῖνη πού τὸ ἴδιον
παννάτσιν. ¹⁷ Ἐρκετ' ὁ λόος πού λα-
λεῖ «ἐτσύλησεν τὸ στοῦπωμα τζι'
ἐπῆεν τὸ Καρπάσιν, γιὰ νᾶβρει τὴμ
μαεῖρισσαν πάνω της νὰ ταιρκάσει».

* * *

Ἡ ψυσιή τζι' ἡ ζωὴ τοῦ Ττόουλου
τζιαί τῆσ γεναῖκας του ἦταν ἡ κόρη τους,
ἡ μονοκόρη ἡ Ἀθασού, πού ἐτρέμαν
πάνω της.

Ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ ἐνι ὁμως πὼς
ἡ Ἀθασού ἐν ἐμοιαζεμ μὲ τοὺς γο-
νιούς της. Οἱ πρωτινοὶ εἶχαν δίτσιον νὰ
λαλοῦσιν, πὼς ἡ τρανταφυλλιά κάμνει
ἀγκάθκια μὰ κάμνει τζιαί τραντάφυλ-
λα. Ἡ Ἀθασού ἦταν ἕναν τραντά-
φυλλον μυρωᾶτον καθιαυτοῦ, πού βλά-
στησεν μέσ στ' ἀγκάθκια.

Ἦταν τώρα δεκάξη χρονῶν. Πού
τσεῖ πέρα πόρεσεν ἐστέκετον ὁ κό-
σμος τζι' ἐθάμμαζεν τὲς ὁμορκιές τζιαί
τὰ κάλλη της. Μὰ τζι' εἰς τὲς καλωσύ-
νες τζιαί τῆγ γνώμην ἐν τὸ πῆαινεν
παρκάτου. Ἦταν μιά μαυρομμάτα γαῖ-
τανόβρυδη, ¹⁸ γλυκομῖσηδη, ¹⁹ λεγνή
τζιαί τζυπαρισσόκορμη, πού λάλες «θεῖ

μου δός μου ἄλλο δκυό ἀμμάδκια νά τήθ θωρῶ». Τό στόμαν της—πού ἡ δεκάρα ἐβούλλωνεν το τζι' ἐτριγυρκάζαν το δκυό σιείλη κότσινα—τζιαί τζεῖν τὰ μμάδκια της ἐτρέχαμ μέλιν. Οἱ χωρκανοί μελένην τήν ἐλαλοῦσαν, τζιαί μελένη ἦταν, στά κάλλη τζιαί στήψ ψυσιήν.

Κάθε Τζιερκατζιήν π' ἄλλασσεν τζι' ἔρκετον σάν τήμ πέρτικαν τήμ πλουμισμένην στήν ἐκκλησιάν, οὔλλοι ἐμεινίσκαν μονόθωρον πάνω της. Τζι' ὥσπου ἐδραπάλωνεν ἡ Ἀθασού, ἐγίνετον παραπάνω ὄμορφη.

Ἡ ὄμορκιά της ἦταν ξακουσμένη μέσα ὦδε στήμ Μαδαρήν²⁰ τζιαί τήμ Παπούτσαν,²¹ σάν τές ἀρκοντιές τοῦ τζιουροῦ²² της.

Γιά τοῦντες ὄμορκιές τζιαί τές καλωσύνες της, πὼν εἶχαν μόδος,²³ ἐστιμιάσαν²⁴ τήν μέσ στόχ χωρκὸν λοάρκασε σάβ βασιλοπαῖν.

Μά ἔπρεπεν τζι' ἐταίρκαζεν της ἔτσι στίμιαση, γιατί ποττέ της ἐν ἐκακοκάρτισεν²⁵ ψυσιήν τοῦ Θεοῦ ἡ Ἀθασού.

Τζι' ὥσπου ἐδραπάλωνεν²⁶ ἡ Ἀθασού ἕναμ πρᾶμαν ἀναρωτοῦσαν οὔλλοι οἱ χωρκανοί τζιαί τὰ περιχώρα: ποιὸς ἐν νᾶν τζεῖνος ὁ τυχερὸς πὼν νά σφίξει στ' ἀγκάλια του τήν Ἀθασούν τζιαί νά κληρονομήσει τὸ ἔχειν τζιαί τές ἀρκονκιές τοῦ Ττόουλου τοῦ Λίρατζη ;...

Οὔλλοι ἐξαίραν το πὼς πού τὸν τσιαιρόμ πού ἡ Ἀθασού ἐπάτησεν τοὺς δώδεκα²⁷ τὰ προξένια ἔρκουνταμ πῆρε—φέρε²⁸ στοῦ Ττόουλου τοῦ Λίρατζη, πού οὔλλα τὰ χωρκὰ τοῦ καζᾶ²⁹ μας, τσιαί πού τὸγ κασαπάν³⁰ ἀκόμη.

Μά ὁ Ττόουλος ἐν ἀποφάσιζεν νά παντρέψει τὸ κορίν του ἔτσι μιτικούριν³¹, τζιαί οὔλλοις ἐδῆσαν τους τὸβ βκιολίν τους.³² Τὸ παραπάνω ὄμως ἐκαρτέραν τὰ προξένια τοῦ γιοῦ τοῦ Κωστή πού τὸ Πελέντριν, πού ἦταν τζιαί τῆς ἀφεντιᾶς του μονογίος, τζι' ὁ τζιῶρης του ἦταν τζιαί τζεῖνος ἀκουστός στές ἀρκονκιές τζιαί σὸ ἐχειν.

Μά ἔσειε λλίον τζιαιρόν ἐτσάκρισε³³ ἕναλ λακκιρτιν³⁴ μέσ σὸ χωρκὸν—πού τὸ λαλοῦσαν παρὰ πασῶ ἀναμεταξύν τους οἱ γεναιτζες, πού πάτα ἀρέσκουν τους ἔτσι λοῆς κουκκοῖ σουρκα³⁵—πὼς ἡ Ἀθασού ἀγάπα θεοτικά³⁶ τὸγ γιοῦν τοῦ Παναῆ το Καζέλα, τὸς Στυλλῆν, πού τὸ χωρκὸν τους.

Τζιαί, ψέματ' ἀλήθεια, πὼς τοὺς ἐδεν μιὰν ἡμέραν ἡ Μαριού ἡ βόσια να πού κάτω πού μιὰλ λατζιάν³⁷ μέσ τήλ λάουραν,³⁸ νά φιλιοῦνται τζιαί νά παιζολοοῦν.³⁹

Μιὰ ἄλλη πάλε χωρκανή, εἶπεν, πὼς μιὰν ἡμέραν ὅσον τζι' ἔππεσεν τὸ σκοτιδιν,⁴⁰ ἦταβ βρουντωμένη⁴¹ κάτω πού μιὰν ἀντρουκλιάν,⁴² ἐπειδὴ ἔλαμεν τὸ κατσιφάριν,⁴³ εἶδεν τὸ Στυλλῆν τζιαί τήν Ἀθασούν πού κάτω πού ἕναν πέφκον χάπουρον⁴⁴ καζουλατόν, τζι' ἐκρυφομιλοῦσαν τζιαί, ψέματα ἀλήθεια, πὼς ὕστερα ἐφιλήθησαν καλὰ καλὰ τζι' ἐποχωρίστησαν.

—Εἶδες, κόρη γεναιτζες, τύχημ ποσοῦ τήν ἔσειε ὁ γιὸς τοῦ Καζέλα ὁ καταραμένος, πού νά τὸμ παίζουν οἱ μαῦροι ἄνεμοι...⁴⁶—ἐλάλεν ἡ Μαρικκοῦ πού ἄκουσεν τές ἀγάπες τῆς Ἀθασούς ἐπειδὴς ἔθελεν νά τήμ κάμει νύμφην της.

—Νά δοῦμεν εἶντα λοῆς τζι' ἀβλάτισεν⁴⁷ τήν κοπελλούαν τήν ἀνήξαιρην μὲ παραβοσιήματα⁴⁸ τζιαί ψευκιές, ὁ γιὸς τ' ἀναθθεματισμένου!!...⁴⁹

—Πάρε μου⁵⁰ νάσιεν τζιαί λλίον φτωσικόν; μὰ τοῦτος ἐν ἔσειε πού τὸν νήλιον μοίραν... μῆτ' ἕναδ δεντρὸν νά κρεμμαστέι πάνω, ἐν ὁ λόος πού λαλεῖ.

—Μά γιατί Μαρικκοῦ—εἶπαν κάτι ἄλλες γεναιτζες πού ἦταν σύγκοντα.⁵¹

—Ὁ Στυλλῆς ἐγ καλόγ κοπέλλιν σκάπουλλος⁵² ὄμορφος, δουλετῆς τζιαί προκομμένος· πὼς ἔφ φτωχός; Ἡ φτώσια ἔμ πού τὸθ Θεόν, ἐν τζι' ἐν ἀτιμιά!... Ἔσειε τήμ προκοπήν πού ἐν ἔσειε ποκοπήν.⁵³

—Οὔσσοῦτε⁵⁴ κόρη νά χαρεῖτε—μὲμ μοῦ λαλεῖτε ἔτσι πελλοκουβέντες—ἀποκρίχηκεν τους ἡ Μαρικκοῦ.

Τὴλ λιτήγ⁵⁵, γιατί τζιαί πού λαλεῖτε οὐ Στυλλῆ τζιαί τῆς Ἀθανασοῦς, εἶ-
αν τοῦτον τὸν τσιαιρόν μέσ στο χω-
ρόν. Κανέννας ὅμως ἐν ἐτόλμαν νά βά-
ει στ' ἀφκιά τοῦ Ττόουλου τζιαί τῆς
εναίκας του ἔτσι κουβένταν.

Ὁ Στυλλῆς ἦταν ἕναγ κοπέλλιν νό-
τιμον εἴκοσι χρονῶν, ἤσυχον τζιαί
προκομμένον, πού ποττέ ἐν ἀκούστη-
εν κακόν γιά λλόου του.

Ὁ τζιύρης του, ὁ Παναῆς ὁ Καζέλας,
παφ φτωχός, γιατί εἶσιν μιᾶφ φου-
λάμ μωρά σιλλούρικα⁵⁶ τζι' ἀπέτσω-
α,⁵⁷ τζι' ὁ ἴδιος ἐσακκατέφτηκεν⁵⁸
τζι' ἐν ἡμπόρειεν νά τὰ βαίλισει⁵⁹ ὁ-
τως ἔπρεπεν. Ὡς πολλᾶτε τοῦ Θεοῦ
τοῦ ἐβκέην ὁ Στυλλῆς του προκομμέ-
ος τζι' ἐβοήθην του.

Τζι' ἀλήθεια ὁ Στυλλῆς ἐν ἐξάρ-
καν σταλαμῆν πού τῆδ δουλειάν τζι'
ἐν ἦταν μέ κανέννας βαρυλάτης.⁶⁰
Ἦταν ροκόποψ.⁶¹ Κάθε μέρα μέ
τόχ χαλκούφταν⁶² εἰς τὸν νῶμον τζιαί
τὴν κουνιαν⁶³ ἐπήαιεν στο δάσος
ὀλόγελοσ τζι' ὀλόχαρος τζιαί πάντα
μέ τὸ τραοῦν τζιαί τὸ σφυρὶν εἰς τὸ
τόμαν.

Ὡς φαίνει⁶⁴ ἐν ἡ ἀγάπη τῆς Ἀθασ-
σοῦς πού ἔκαμνεν τῆγ καρκιάν του
ἡ ἀννοίει φύλλα φύλλα πού τῆχ χαρὰν
της...

Μιὰν ἡμέραν ἐφιαρέφτηκεν⁶⁵ το
στόφ φίλον του τὸμ Μηνᾶν, πού
δουλέφκαν ἀντάμα, ὅτι ἐν ἀλήθεια
πὼς ἀγαπιοῦνται θεοτικά μέ τὴν Ἀ-
θασοῦν, τζι' ἐδῶκαν ὄρκον νά παρ-
τοῦσιν⁶⁶...

* * *

Ἐκοντέφκαν⁶⁷ οἱ σῆκωσες τῆς Τυ-
ρινῆς τζιαί τὰ προξένια τζιαί τὰ λο-
γιάσματα⁶⁸ ἦταν πῆρε-φέρε μέσ στο
χωρκόν.

Ὁ Στυλλῆς τζι' ἡ Ἀθασοῦ ἐδικια-
λοῖστησαν⁶⁹ νά πέψει προξένια πά-
της πέρκιμον⁷⁰ ἐφώτιζεν τὸν τζιύρη
της ὁ Ἀφέντης ὁ Θεός τζι' ἡ Παναῖα
τῆς Ποταμίτισσας, τζι' ἐλάλεν τὸ
ἴναί.

Ἔτσι γιατί τζιαί λαλεῖτε μιὰν ἡμέ-
ραν ὁ τζιύρης τοῦ Στυλλῆ ἐπῆεν κούτ-
σαλα κούτσαλα⁷¹ στο περβόλιν, νά
πούρσει⁷² τὸ κατάραντον⁷³, γιατί ὁ
τζιαίρός ἐφαίνεταιον βροχτενός.⁷⁴ Τζεῖ
πέρα⁷⁵ ἦβρεν τζιαί τὸν Λίρατζιην τζι'
ἔρκουνταν ἀντάμασ στο χωρκόν.

Ὁ κακορίζικος⁷⁶ ὁ Καζέλας ἔφερεν
γυρόν τῆγ κουβένταν, ἐσφίχτικεν τσι-
μπιν τζι' ὕστερ' ἀποφάσισεν τζ' εἶπεν
τοῦ Λίρατζιη, ἂν ἔσκει εὐκαρίστηση
νά συμπεθερέψουν.

Τζιαί νάταν πού νάσαστιν τζεῖ πέ-
ρα ν' ἀκούσετε!!! Ὁ Λίρατζιης ἔπα-
θεν σάν τὸσ σιύλλον τὸλ λυσισάρην-
ἔθελεδ δῆμμαν πού τὸθ θυμόν του:
ἐγρύλλωσεν τὰ μμάθκια του πᾶσ
στόφ φτωχόν τὸγ Καζέλαν τζιαί τσιμ-
πιν ἔλειψεν τὰ τὸγ κουντήσει⁷⁷ νά
πάει μέσ στογ γκρεμμόν, νά ψοφήσει
τζιαί νά τόφ φᾶν τὰ ζᾶ,⁷⁸ τζι' εἶπεν
του τζιαί λόγια ἀλοάρκαστα.⁷⁹

—Ἄδε μου καλέ νά μὲν' ἀντρέ-
πουνται οἱ κκιλίντζιροι πού ἔναμ πόιν
τοῦ σιύλλου ἐν ἀζίζουν τζιαί νά μοῦ
ζητοῦν τῆγ κόρην μου!! Καλλύτ-
τερα νά τῆμ πετάξω τοὺς σιύλ-
λους παρὰ νά τῆδ δώσω τοῦ γιοῦ
σου, πού ἡ τσιοιλιά του ἀκόμη ἐν ἐ-
χόρτασεν τῆγ καυκαλιάν⁸⁰ τῆγ κριθ-
θαρένην...

Ὁ κακορίζικος ὁ Καζέλας ἐσφόν-
τζισεν τὰ σιείλη του τζι' ἐν εἶπελ
λέξην.

Ὁ Λίρατζιης ἄμα τζι' ἦρτεν ἔσσω,
εἶπεν το τῆς γεναίκας του τζι' ἄναψεν
τζιαί τζεῖνη πού τὸθ θυμόν της τζι'
ἐφῶναζεν.

—Καλλύττερα νά τῆθ θάψουμην,
γιέ μου, παρὰ νά τῆδ δώσωμην τ'
ἀθκειασεροῦ⁸¹ τοῦ Καζέλα πού ἐν ἔσκει
πού τὸν νῆλιον μοῖραν...Εἶδες ἐσοῦ
ποδκιαντραποσύνην⁸² ὁ κόσμος!!...

Ἡ Ἀθασοῦ πού ἄκουσεν τοῦτα
οὔλλα τὰ λόγια, σάν νά τῆς ἐμπῆαν
καρκιά πυρούμενα μέσ' στηγ καρκιάν...

* * *

Δκυὸ—τρεις ἡμέρες πρίχου⁸³ νᾶρ-

τει ή σήκωση, ήρταμ μιάν νύχταν στοῦ Λίρατζιη προξένια πού τὸ Πελέντρι⁸⁴ γιά τὸν γιόν τοῦ Κωστή.

Ὁ Λίρατζιη ἐτοιέρασεν τοὺς προξενητάδες τὸ ἀθάνατομ πρᾶμαν τζι' ἐπεριποιήθηκεν τους ἀρκοντικά.

Σάν ἐτρώαν τζι' ἐπίνναν εἶπαν τζεῖνοι τὸς σκοπὸν τους, τζι' εἶπαν του νὰ ρωτήσῃ τζιαὶ τήν κοπελλούαν, νὰ πάρει τήν βουλὴν⁸⁵ τῆς τζι' ὕστερ' ἀπαντᾶ τους. Μὰ ὁ Λίρατζιη χωρὶς νὰ χάσει τζιαῖρον ἀποκρίθηκεν τους.

— Ἀφοῦ τὸ κοπέλλιν ἔγ καλόν, τζι' ἀφοῦ ἔμ μονογιός, τζι' ὅ,τι ἔσιει ὁ τζιῶρης του ἔδ δικόν του, ἐν νὰ γενεὶ ὁ λόος σας. Ἡ κοπελλούα ἐν ἔν ἀνάγκη νὰ ρωτηθεῖ. Ὅ,τι πῶ ἐγιώ, τζεῖνον ἔνι.

Τζι' ἔτσι οἱ προξενητάδες ἅμα τζι' ἐδιασκεδάσαν, τζι' ἐπήρασ σίουρη ἀπόκρισην, τζι' ὠρισαν τὸ χάρτωμαν⁸⁶ τὴν Τζιεκατζιῖν τῆς Τυρινῆς ἐκαβαλλίτισεψαν τῶν ἀλόβων τους τζι' ἐπήσαν στὸ Πελέντριν, γιά νὰ παρουν τὸ χαπάριν.⁸⁷

Ἡ Ἀθασού ἅμα τζι' ἄκουσεν τοῦτες τὲς κουβέντες ἢ καρκιά τῆς ἐδῆννετουν κόμπους τζι' ἐξικκοτσίνιασεμ πού τὸ τέρτιν⁸⁸ τῆς.

Ἄμα τζι' ἐφύαν οἱ ξένοι, ἔτσι πόφοα⁸⁹ εἶπεν τοὺς γονιούς τῆς, πῶς ἐθ θέλει νὰ παντρεφτεῖ γιατί ἔμ μιτσιὰ ἀκόμη. Μὰ ὁ Ττόουλος τζι' ἢ Στυλλοῦ ἢ μάνα τῆς ἐβάλαν τῆς κάτι γεροθυμούς, πού τὴν ἐκάμαν ν' ἀρκινέψῃ τὸ κλάμαν.

— Ἐμεῖς ἐν ἰξαιρούμεν εἶνταμ πὸν νὰ κάμουμεν, π' ἀσπρίσαν τὰ μαλλιά μας, τζι' ἐν νὰ μᾶς παραντζεῖλεις ἐσοῦ πού ἔν ἐβκέης ἀκόμη πού τ' αὐκόν!!... εἶπαν τῆς οἱ γονιοὶ τῆς.

Τὴν νύχταν ἢ Ἀθασού ἢ κακομάζαλη⁹⁰ ἐν ἔβαλεν ὕπνον εἰς τὰ μμάθκια τῆς. Οὐλλη νύχτα ἐκλαῖεν μέσ τὸ κρεβάτιν τῆς, τζιαὶ πού τὸ κλάμαν τὰ μμάθκια τῆς ἐγίνησαν σάν τ' αὐκά.

Ἄμα τζι' ἐξημέρωσεν ὁ Ἀφέντης ὁ Θεός, ἐμήνυσεν τοῦ Στυλλῆ με μιάγ

κοτσιάκαρη⁹¹ — πού τὴν ὄρκισεν στὴ παιδικιά τῆς νὰ μὲμ πεῖ τίποτε κανενοῦ — πῶς σήμερι θέλει τον κατεπεῖον, τζια ν' ἀνταμωθοῦν⁹² τὸ δειλὶς μέσ στὴν λαξιάν τοῦ λειβαθκιοῦ, πού ἦταν νὰ πάει νὰ ποτίσει τὲς πατάτες.

Κατὰ τὰ κατήφορα τοῦ ἡλιοῦ⁹³ ἢ Ἀθασού με τὸ φκιάριν στὸν νῶμον ἐπήεν στὸ λειβάδιν.

Μέσ στὴν λάουραν ἐκάθετου βρουντωμένος ὁ Στυλλῆς τζι' ἐκαρτέραν. Ἄμα τζι' εἶδεν τὴν ἀγάπην τοῦ ἐπήεν κοντὰ τῆς τζι' ἀπλωσεν πού μακριὰ τ' ἀγκάλια του τζιαὶ τζεῖνη ἐβούρησεν⁹⁴ τζι' ἔπεσεν μεσ' στὸ σιέρκα του τζι' ἐκλαῖεν. Ὁ Στυλλῆς ἐφίλαν τὴν τζιαὶ ρῶταν τὴν εἶντο τρέσει, ⁹⁵ τζι' ἢ Ἀθασού εἶπεν του τὴν ἱστορίαν πῶς τὴν Τζιεκατζιῖν ἐν νὰ τῆχ χαρτώσουν με τὸν γιόν τοῦ Κωστή πού τὸ Πελέντριν.

Ἀφοῦ ἐσκέφθησαγ κάμποσην ὠραν τζι' ἐδέραγ καλὰ τὸν νοῦν τους, ἐδῶσαλ λόσον, πόψε πὸν νὰ πέσει τὸ ποαρικόν⁹⁶ μέσ στὸ χωρκόν, τζι' ἅμα κράξει πρῶτηβ βολάν ὁ πετεινός, νᾶν ἔτοιμη ἢ Ἀθασού μ' ἔναμ ποξιάν ροῦχα, σοὶ ἐν νᾶρτει πὸξῶ πού τὸ σπῆτιν τῆς, τζι' ἅμα τῆς κάμει νόημα⁹⁷, νὰ κρεμμαλιστεῖ πού τὸ παναθύριν, νὰ τῆμ πιάσει ὁ Στυλλῆς, τζιαὶ νὰ φύουν.

Ἐσιουραριστήκαν ⁹⁸, ἐξαναφιληθήκαν, τζι' ἐποχωρίστησαν....

* * *

Τὴν ἄλλην ἡμέραν πού τὸ πωρνὸν τὸ χωρκόν ἦταν ἄνωσε κάτωσε.⁹⁹ Πόξῶ πού τὸ σπῆτιν τοῦ Τοόουλου τοῦ Λίρατζιη ἦταν τὸ χωρκόν συγκάρταλλον, ¹⁰⁰ τζι' ἐχτυποῦσαν πᾶνω τους. Ἐχάθην ἢ Ἀθασού! Ἐν ἡξαιραμ πού ἐπήεν ἢ Ἀθασού τους, ἔσιει ἢ γῆ τζι' ἐπήρεν τῆν κάτω.

Οἱ χωρκανοὶ ἀρκίνεψαν νὰ ψουψουροῦν ἀναμεταξὺν τους τζιαὶ νὰ ρωτοῦν, ἂν εἶδεν κανένας τὸς Στυλλῆν τοῦ Καζέλα.

Μιά γεναῖκα εἶπεν, πῶς τὸν εἶδεν

χτές κατά τὸ συγράδιμ¹⁰¹ μέσ στήλ
 άουραν τοῦ λειβαδκιού, τζι' ύστερα
 οῦ τσιμπίν εἶδεν τζιαί τήν 'Αθασοῦν,
 ά περνά πού τζει πέρα.

Ἦταν μιά σύνοδος¹⁰² καθιαυτοῦ
 άξω πού τὸ σπίτιν τοῦ Λίρατζιη.

Ἦστερα πού λλίον ἦρτεν ἕνας ζα-
 τιές καθαλλάρης τζι' ἐζήτησεν τὸλ
 Λίρατζιη.

Ὁ Ττόουλος ἐβκέηκεν ἔξω τζι' ὁ
 ζαπιτιές εἶπεν του :

—'Η κόρη σου ἦρτεν ἀνάμα με
 τὸσ Στυλλήν τοῦ Καζέλα τὸχ χωρκα-
 νόν σας στήν άστυνομίαν, τζι' εἶπεν
 μίας, πὼς τζεινος ἔν ὁ άντρας της,
 τὼς τόν άγαπα, τζιαί μιτά του ἔν νά
 ζήσει τήζ ζωήν της τζιαί νά μὲν τήγ
 γυρεύκετε.

Ὁ Ττόουλος τζι' ἠ γεναιίκα του άμα
 τζι' άκούσαν τοῦτον, άρκίνεψαν νά
 καταρκοῦνται τζιαί νά ζιτιμάζου¹⁰³
 τὸσ Στυλλήν, πού άβλάτισεν τὸ κορίν
 τος τζι' ἐξίβκαλε¹⁰⁴ τὸ πού τήν

αῦλήν τους. Ἦ γεναιίκα τοῦ Λίρατζιη
 ἔβκαλλεν τὸ μαντήλια της τζι' άπλω-
 νεν τα πάνω στήγ γήν τζι' ἔβαλλεν
 κατάρες, τζιαί τζεινού τζιαί τῆς κό-
 ρης της.

— Πού νάσιει τὸ μαῦρον ἀνάθεμμαν,
 δουλειές πού μδκαμεν! Πού νά τῆδ
 δῶ ἀνάφεντην¹⁰⁵ !...Πού νά μείνει ά-
 ποστόχαρη¹⁰⁶ !...τζι' οὔλλες τές κα-
 τάρες πού ξαίρει ὁ κόσμος εἶπεν της.

* * *

Ἦστερα πού κάμποσον τζιαιρόν,
 ἐνέησαν¹⁰⁷ πολλοί πού τῆδ δικολοῖ-
 αν¹⁰⁸ τους τζι' ἄλλοι μακροδικοί¹⁰⁹
 στήμ μέσην τζι' ἐγίνησαν τὸθ θέ-
 μαν¹¹⁰ τζι' ἔμερῶσαν τους.

Ὁ Στυλλῆς τζι' ἠ 'Αθασοῦ ἐγίνη-
 σαν δεχτοί στὸ σπίτιν τοῦ τζιουροῦ
 της, τζι' ἐκληρονόμησαν τὸ ἔχειν του,
 τζι' ἔτσι ἐζιοῦσαβ βασιλεμένα τζι' ὁ
 κόσμος οὔλλος ἐζήλεφκεν τους.....

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΜΗΛΙΩΤΗΣ

ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΦΡΑΣΕΙΣ

1. τὸ ἔχειν τὰ ὑπάρχοντα. 2. κάππος (ὁ)· ἀνώτερος. 3. ποκούμπιν· στήριγμα. 4. πα-
 ράπασῶν· πρό παντός. 5. ἠ πολλοδοντιά· πολλά παιδιά, πολλά άτομα, ἔτσι πού νά ἐργάζονται
 πολλά δοντιά γιά νά θέλου^ν πολλήν τροφή. «ὁ θεός νά πέσει πολλοδοντιάν ἔσω σου» συνηθισμένη
 κατάρα. 6. πιντιλλίκικιν (τὸ)· φιλαργυρία. 7. ἔδραπάλωσεν· ἔδυναμάωσε. 8. τσιμπίν λίγο. 9. ἔν
 άρκήμός·· δὲν περνά πολὺς καιρός. 10. περάτης (ὁ)· διαβάτης, ταξιδιώτης. 11. πεζάτε· κατε-
 βάτε. 12. τσιεράσουμεν· κεράσουμε. 13. ρασιή (ἠ)· οἰνόπνευμα πού ἐξάγεται ἀπὸ τὰ στέμφυλα·
 συνηθισμένο ὄρεκτικὸ ποτὸ στὶς ἀμπελοουργικὲς περιφέρειες τοῦ νησιοῦ μας. 14. ἄλοβα (τὰ)
 ζῶα· γαῖδούρια ἠ μολάρια. 15. λάς (οἶ)¹· ὁ κόσμος. 16. τσοουλομυτήσουν· μιλήσουν σιγανά·
 17. πού τὸ ἴδιον παννάτσι· τῆς ἴδιας κατηγορίας. 18. γαῖτανόβρυδη (ἠ)· πού ἔχει φρύδια σάν τὸ
 γατάνι (τὸ γατάνι εἶναι πλεχτή κλωστή σάν σπάγγος). 19. γλυκομίσηδη (ἠ)· πού ἔχει γλυκά χα-
 ρακτηριστικά. 20, 21 Μαδαρη καὶ Παπούτσα (ἠ)· ψηλὲς κορυφὲς ἀπάνω στήν ὄροσειράν τοῦ Ὀλύ-
 μπου (Κύπρου). 22. τζιουροῦ (τοῦ)· τοῦ πατέρα. 23. μῶδος (ὁ)· μέτρον, μέτρον. 24. ἐστιμιάζαν·
 ἐχτιμούσανε. 25. ἔκακοκάρτισεν· πίκρανε. 26. ἔδραπάλωσεν· δυνάμωσε. 27. ἐπάτησεν τοὺς δῶδε-
 κα· ἔγινε δῶδεκα χρονών. 28. πήρε—φέρε· πήγαινε κι' ἔλα (χρησιμοποιεῖται σάν ἐπίρρηση). 29.
 καζῆς (ὁ)· περιφέρεια, περιοχή. 30. κασπάς (ὁ)· πολιτεία. 31. μιτσικούριν (τὸ)· μικρό. 32. ἐδί-
 ἄν τους τὸ βκιολίν τους· τοὺς ἔδιωχνε. 33. ἐσάκρισεν· βγήκε. 34. λακκιρτιν (τὸ)· ἱστορία. 35.
 κουκκουσοῦρκα (τὰ)· σκάνδαλα. 36. θεοτικά· με ὄλην τήν καρδιά. 37. λατζιά· χαμηλὸ δέντρο
 τῶν δασῶν. 38. λάουρα (ἠ)· φαράγγι. 39. παιζολοοῦν· παίζου^ν. 40. ποσκοτιδιν (τὸ)· σουρούπω-
 μα. 41. βροντωμένη· τρυπωμένη. 42. άντροκλιά (ἠ)· δέντρο τῶν δασῶν. 43. κατσι-
 φάριν (τὸ)· ψιλὴ βροχή. 44. χάπουρος (ὁ)· με χαμηλοὺς κλάδους. 45. καζουλωτός (ὁ)· ἀκλά-
 δευτος, ἀκανόνιστος. 45. πού νά τὸμ παίζου^ν οἱ μαῦροί άνέμοι κατάρα πολὺ συνηθισμένη.
 47. άβλάτισεν· παρεπλάνησεν. 48. παραβοσήματα (τὰ)· παραπλανήματα. 49. ἀναθθεματισμέ-
 νος· πού νά ἔχει τὸ ἀνάθθεμα. 40. πάρε μου· τουλάχιστο. 51. σύγκοντα· πολὺ κοντά. 52. σκά-
 πούλος (ὁ)· ἐλεύθερος. 53. ποκοπή (ἠ)· ἐκτίμηση. 54. οὔσσοῦτε σωπάτε. 55. λιτή (ἠ)· ἱστορία.
 56. σιλλοῦρκα (τὰ)· κουρελλιάρικα. 57. άπέτωτα (τὰ)· ξυπόλυτα. 58. ἔσακατέφτηκεν· ἔγινεν
 ἀνάπηρος. 59. νά βαῖλίσει· ν' ἀναθρέψει. 60. βαρυλάτης (ὁ)· βραδύς, τεμπέλης. 61. ροκόπος (ὁ)
 Ξυλοσχιστής, ξυλοουργός. 62. χαλκόφτας (ὁ)· μεγάλο πριόνι. 63. κουνιά (ἠ)· πελέκι. 64. Ὀς

φαίνει καθὼς φαίνεται. 65. φιαρέφκουμει· ἐμπιστεύουμει. 66. νὰ παρτοῦσιν. νὰ παντρεφτοῦν. 67. ἐκοντέφκαν· πλησίαζαν. 68. λογιάσματα· ὑποσχέσεις γάμου. 69. ἐδκιαλοῖστησαν· συνεννοήθηκαν. 70. πέρκιμον· ἴσως. 71. κούτσαλα κούτσαλα· κουτσαίνοντας. 72. πούριζω· πηγαίνω ἀπὸ ἄλλο μέρος. 73. κατάραντον (τὸ)· αὐλάκι ποῦ καταρέει τὸ νερὸ τῶν βροχῶν. 74. βροχτενὸν (ὁ)· βροχερός. 75. τζει πέρα· ἐκεῖ πέρα. 76. κακορίζικος (ὁ)· δυστυχισμένος. 77. κουντήσει· σπρώξει. 78. ζᾶ (τὰ)· τὰ πηνὰ γενικά. 79. ἀλοάρκαστα· ἀμέτρητα, ἀπερίσκεπτα. 80. καυκαλιὸ ἢ ψωμί, συνήθως κριθαρένιο παξιμαδιασμένο στὸ φούρνο. 81. ἀθκειασερός, ὁ ἀνεργός. 82. ποδκιαντραποσύνην· ἀδιαντροπιάν. 83. πρίχου. πρὶν 84 Πελέντριν, τὸ ἢ τὰ Πελέντρια· χωρὶς τῆς ἐπαρχίας Λεμεσοῦ, Κύπρου, παρὰ τοὺς πρόποδες τοῦ Τροόδου. 85· βουλή, ἡ γνώμη, συμβουλὴ. 86. χάρτωμαν, τὸ ἀραβώνισμα. 88. χαπάριν, τὸ· εἶδηση. 88. τέρτιν, τὸ· μεγάλη λύπη. 89. πόφοα· χωρὶς φόβο. 90· κακομαζαλή, ἡ, κσημένη 91. κοισιάκαρη, ἡ γραΐα. 92. ἀνταμωθοῦν. συναντηθοῦν. 93. κατὰ τὰ κατήφορα τοῦ ἡλίου· κατὰ τὰ δειλινὰ, περὶ τῆ δύση τοῦ ἡλίου ἢ «ὁ ἄρρωστος πάει κατὰ τὰ κατήφορα τοῦ ἡλίου» ὁ ἄρρωστος βαίνει πρὸς τὸ θάνατο. 94. ἐβούρησεν, ἔτρεξε. 95. εἶντα τρέσει· τί συμβαίνει. 96. ποαρκὸν τὸ· ποδοβολητό. 97. νόημα. τὸ σύνθημα. 98. ἐσιουραριστήκαν. ἔμειναν σύμφωνα. 99. ἄνωσε κάτωσε, ἄνω κάτω. 100. συγκάρταλλον, τὸ· ὀλόκληρο. 101. συγράδι, τὸ· σουρούπωμα τοῦ φωτός. 102. σύνοδος, ἡ πολλοὶ ἄνθρωποι συναθροισμένοι σ' ἓνα μέρος ποῦ κάνουν θόρυβο, συζητοῦν κ.τ.λ. 103. ζιτιμάζουν. βρίζουν. 104. ἐξίβκαλεν. ἀπήγαγε κατόπιν παραπλάνησης, παρεπλάνησε. 105. Ποῦ νὰ τῆδ δῶ ἀνάφεντην. συνηθισμένη κατάρα. 106. «Ποῦ νὰ μείνει ἀποστόχαρη... κατάρα· νὰ χορτάσει ὁ χάρος καὶ νὰ μὴ τὴν πάρει. 107. ἐνέησαν. ἐπενέβησαν. 108. δικολοῖα, ἡ, ὅλοι οἱ συγγενεῖς. 109. μακροδικοί· οἱ· μακρinoὶ συγγενεῖς. 110. θέμαν, τὸ· ἡ ἀφορμὴ.

Λ. Μ.

ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Ἡ συνήθεια νὰ βλέπουμε κάθε μέρα νὰ λειτουργοῦν τὰ διάφορα Νοσοκομεῖα τῶν πόλεων μας ἀφήνει νὰ μορφωθεῖ ἀσυναίσθητα ἢ ἐσφαλμένη ἐντύπωση ὅτι ἔτσι συνέβαινε πάντοτε. Ὅτι ὅμως τὸ πρᾶμα δὲν ἦταν ἔτσι τὸ καταλαβαίνουμε ἂν σκεφθοῦμε σοβαρώτερα. Καὶ γιὰ νὰ ἰκανοποιήσουμε τὴν περιέργειαν μας καὶ νὰ δώσουμε μίαν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐρώτησιν ποῖο τάχα νοσοκομεῖο νὰ λειτούργησε πρῶτο, καὶ γενικώτερα ἀπὸ τότε λειτουργοῦν τὰ διάφορα νοσοκομεῖα στὸν τόπον, θάταν ἀνάγκη νὰ κατευθύνουμε τὴν ἔρευναν μας σὲ δυὸ χωριστὰ χρονικὰ περιόδους, σὲ κείνη τῆς Τουρκοκρατίας καὶ εἰς τὴν ἄλλη τῆς Ἀγγλοκρατίας.

Α. Ἀγγλικὴ Διοίκησις.

Ἀπ' ὅσα στοιχεῖα στάθηκε δυνατό νὰ περιμαζέψουμε βγαίνει τὸ συμπέρασμα πὼς τὰ νοσοκομεῖα τῆς Λάρνακος, Λεμεσοῦ καὶ Λευκοσίας λειτούργησαν ἐνωρίτερα ἀπὸ κείνα εἰς

ἄλλες πόλεις. Πότε ὅμως ἀκριβῶς τὸ καθένα ἀπὸ τοῦτα καὶ ποῖο πρῶτα, μονάχα ὑποθέσεις μπορούμε νὰ ἐκφράσουμε. Κι αὐτὸ γιὰτὶ δὲν εἶναι θανατὸ νᾶχουμε τίς ἀναγκαῖες λεπτομέρειας γιὰ μιὰ τέτοια ἀκρίβεια κ' ἐπειδὴ οἱ τέτοιες λεπτομέρειαι δὲν ὑπάρχουν, ὅπως μᾶς δηλώθηκε ἀπὸ τὸ Γραφεῖο, τοῦλάχιστο, τοῦ Ἰατρικοῦ Τμήματος, ποῦ σ' αὐτὸ ἀναφερθήκαμε ζητώντας σχετικὰς πληροφορίας. Τὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν ἀμφιβάλλουμε πὼς θὰ διαφωτισθεῖ ἀργότερα σὰν καταβάλουμε περισσότερη προσπάθεια. Ὅτι γνωρίζουμε σήμερα εἶναι πὼς εἰς τὰς πόλεις Λάρνακος, Λεμεσοῦ καὶ Λευκοσίας βρισκόντουσαν νοσοκομεῖα ἀπὸ τὰ 1880 ὅπως ἀσφαλῶς μᾶς διαβεβαιώνει μιὰ ἐντυπὴ ἐκθεση τοῦ Δρ. Barry, ποῦ ὀλωσδιόλου ἀγνοημένη τὴν ἀνακαλύψαμε τυχαίως εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Λ. Ζ. Πιερίδη, τιτλοφορημένη ὡς ἑξῆς: «Second annual report of the Sanitary Commissioner with the Government of Cyprus for the year 1881, with appendices, Colonial

ffice, 1883, April.» Ἀπ' αὐτὸ τὸν τί-
λο εἶναι ὀλοφάνερο πὼς ὑπῆρξε καὶ
ῥώτη ἐκθεση γιὰ τὰ «πεπραγμένα»
τοῦ προηγούμενου, ἂν ὄχι τῶν προη-
γούμενων χρόνων. Συνεπὼς πρέπει ἀπ'
ὕπο να παραδεχτοῦμε πὼς λειτούρ-
ησαν στὴν Κύπρο νοσοκομεῖα, ἂν ὄχι
νωρίτερα, τοῦλάχιστο ἀπὸ τὰ 1880.

Γιὰ τὴν πόλη τῆς Λάρνακας ὑπάρχει
ἡ πληροφορία ὅτι λειτούργουσε ἐκεῖ
νοσοκομεῖο ἀπὸ τὰ 1878 πού τὸ διέ-
υνε ὁ γιὰτρος Χέϊδεσταμ, ὁ κατόπιν ἄρ-
ίατρος Κύπρου (1882). Τὸ τέτοιο δὲν
πορεῖ νᾶναι κι ἀπίθανο, γιατί εἶναι γνω-
τό πὼς σὲ τούτη τὴν πόλη κατασκῆνωσε
μῆμα στρατοῦ τῆς κατοχῆς κι ὅτι λει-
οῦργησε ἐκεῖ στρατιωτικὸ Νόσοκομεῖο
πρὸ τῆς πρώτης μέρες τῆς μεταπολι-
εύσεως.

B. Τουρκικὴ Διοίκηση.

Ἀπὸ τὴν ἐκθεση, πού ἀναφέραμε πρὶ
πάνω, τοῦ Δρ. Barry, πληροφοροῦμε-
θα πὼς ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνηση Κύ-
πρου ψήφισε ἕνα χρηματικὸ ποσὸ «γιὰ
τὴν ἐπίσκεψή τοῦ νοσοκομείου πού λει-
οῦργουσε στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρα-
τίας, στὴ Λευκοσία», πού καθὼς ἀνα-
φέρεται, χρησιμοποιοῦθηκε ἀπὸ τὴν διά-
δοχο Κυβέρνηση ὡς dispensary. Ἡ
πληροφορία αὐτὴ βέβαια δὲν διασαφ-
νίζει ἀναμφισβήτητα τὸ ζήτημα τῆς
λειτουργίας δηλαδὴ ἢ ὄχι πολιτικὸ
νοσοκομείου στὴ Λευκοσία στὰ τελευ-
ταῖα χρόνια τῆς τουρκοκρατίας στὴν
Κύπρο. Κι αὐτὸ γιατί στὴν πόλη αὐτὴ,
ἔδρα τῆς Κυβερνήσεως, ὑπῆρχε ἕνας
ἀριθμὸς στρατιωτῶν πού, σὰν ἀρρω-
στοῦσαν, ἔπρεπε νᾶχουν καὶ κάποια
περίθαλψη. Ἡ ὑπαρξὴ στρατιωτικὸ
νοσοκομείου μαρτυρεῖται κι ἀπὸ τὸ γε-
γονὸς ὅτι ἀναφέρεται πολλὰ φορὲς σ'
ἔγγραφα ἢ ὑπαρξὴ στρατιωτικῶν γι-
ατρῶν στὴ Λευκοσία.

Δὲν ἔχουμε πειστήρια πὼς λειτουρ-
γοῦσαν καὶ σ' ἄλλα μέρη τῆς Κύπρου,
ἐχτός ἀπὸ τὴ Λάρνακα πολιτικὰ νοσο-
κομείων γιὰ τὴν περίθαλψή τῶν ξένων

ἐμπόρων εἶχε τονισθεῖ πολλὰς φορὲς
ἀπὸ τοὺς διαφόρους Γάλλους προξέ-
νους στὴν Κύπρο. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχε
σταθεῖ δυνατὸ νὰ θεραπευθεῖ ἡ ἀνά-
γκη αὐτὴ, τὰ πράγματα εἶχαν ἐξοικο-
νομηθεῖ ἄλλως πῶς. Ἡ εὐρωπαϊκὴ πα-
ροικία τῆς Λάρνακας, καὶ μάλιστα ἡ
πολυἀριθμὴ Γαλλικὴ παροικία, ἐξασφα-
λιζεν ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ, τῆς ὑπηρε-
σίας ἐνὸς Chirurgien de la Nation
française, πού στὴν περίστασι, ἐπρό-
σφερε τῆς ὑπηρεσίας του στοὺς Γάλ-
λους ναῦτες ἢ ἐμπόρους πού τόχαινε νὰ
παρεπιδημοῦν στὴ Λάρνακα καὶ συνά-
μα ὡς ὑγειονομικὸς γιὰτρος (1839-1864).

Ἡ ἴδρυση τοῦ πρώτου νοσοκομείου
στὴ Λάρνακα ὀφείλεται στὶς ἄοκνες
προσπάθειες καὶ τοὺς ἀθόρυβους κό-
πους τοῦ Fougère προξένου τῆς Γαλ-
λίας στὴ Λάρνακα, καὶ τοῦ Abbé Raouf
Brunoni, Λαρνακιώτη ἀλλὰ Ἰταλικῆς,
καταγωγῆς. Κ' οἱ δυὸ κατόπιν ἀπὸ
δραστήριες ἐνέργειες, γιὰ πολιτικούς
καὶ θρησκευτικούς λόγους, πέτυχαν
ν' ἀποσταλοῦν ἀπὸ τὴ Γαλλία, ἡ
πρῶτη «Mission» τῆς Ἀνατολῆς, τέσσε-
ρις Soeurs de Saint Joseph de l'
Apparition πού ἀποβιβάστηκαν στὴ
Λάρνακα στὶς 2 τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ
1844, κ' ἔτσι κατορθώθηκε ἀπὸ τὴν
ἐπαύριον τῆς ἀποβιβάσεως τῶν νὰ
ἰδρυθεῖ καὶ νὰ λειτουργήσῃ Σχολὴ
Κοριτσιῶν καὶ νὰ τύχουν περίθαλψη
οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως καὶ τῶν περι-
χώρων⁽¹⁾. Τὸ φιλανθρωπικὸ αὐτὸ ἔργο
ἐσυνεχίσθη ἀπὸ τὰ 1844 ἴσαμε τὰ
1922 χωρὶς διακοπὴ ἀπὸ μίαν πεντά-
δα ἀδελφῶν, τῶν:

(1) Philomène Fragues 1844-1846

(2) Emili Maubonet 1847-1857

(3) Cyprienne Bonevialle 1857-1870,
πού προσέφερε λαμπρὰς ὑπηρεσίας,
πρὸ πάντων, στὸν καιρὸν τῆς μεγά-
λης ἐπιδημίας χολέρας στὸ 1865, πού
ἀπ' αὐτὴ ἀρρώστησε κι ἀπέθανε ὁ
Meriçourt, τότε πρόξενος τῆς Γαλλίας
στὴν Κύπρο.

(1) La congregation des Soeurs de Saint Joseph de l' Appa-
rition, Paris. Librairie Leto:zey et Ane. 87 Bd. Raspail, 1923.
Les ordres religieux—3^e edition (Chypre F. 55—59).

(4) Sophie Chambon 1871-1894, πού ἐργάστηκε μὲ πολὺ ζήλο γιὰ 23 διαδοχικὰ χρόνια. Στὴ μνήμη της στήθηκε μιὰ κρήνη στὴν τοποθεσία «Λουλουδιές» κοντὰ στὸ τηλεγραφεῖο πού μεταφέρθηκε πιὸ ὕστερα στὴν πλατεία, μπροστὰ ἀπὸ τὸ Μοναστήρι τῶν Καλογραιῶν, ὅπου καὶ σώζεται καὶ

(5) Scholastique Sobraillet 1894-1922. Ὄταν κατόπι (1848) οἱ Καλογραῖες ἐγκαταστάθηκαν στὸ ἰδιόκτητο ἴδρυμα τους, ἡ περίθαλψη τῶν ἀπόρων ἐξακολούθησε βαλμένη τῶρα ἀπάνω σὲ καλύτερες βάσεις. Ἐνῶ οἱ ἄρρωστοὶ ἐξετάζονταν κάθε μέρα (10-12 π.μ.) στὸ Φαρμακεῖο τῆς Μονῆς (Foblaui 1845-1864) καὶ πέρνανε τὸ φάρμακα δωρεάν, μὴ ἀδελφὴ μὲ γνώσεις καὶ πείρα νοσοκόμου, ἔκανε ἐπίσκεψη στὰ σπίτια ἀρρώστων. Κι ἀκόμα εἶχαν διατεθεῖ στὸ κατώγι δυὸ πο-

λὺ εὐρύχωρα δωμάτια πού ὀνομάζονταν Γαλλικὸ καὶ Ἀγγλικὸ νοσοκομεῖο γιὰ νοσηλεῖα τῶν Εὐρωπαϊῶν πού τὴ χαινε τὴ παρεπιδημοῦν στὸν τόπο. Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνηση ἴσαμε τὰ 1922 ἐπιχορηγοῦσε τὸ ἔργο μὲ Λ. 50 κάθε χρόνο.

Ἡ Σοφία Καπράρα, τελευταία ἀπόγονος τοῦ Οἴκου Caprara πού γιὰ ἕνα αἰῶνα ἐπρομήθευσε τοὺς προξένους τῆς Αὐστρίας στὴν Κύπρο, ἀφῆκε τὴν περιουσία της μὲ διαθήκη μὲ σκοπὸ ἀπὸ τοὺς τόκους της (1876-1976), πού ὑπολογίζονταν νὰ φτάσουν σὲ 40,000 προπολεμικὲς κορώνες, γιὰ νὰ χτισθεῖ καὶ συντηρηθεῖ νοσοκομεῖο στὴ Λάρνακα. Μὲ τὴν κατάρρευση τῆς Δυναδικῆς Μοναρχίας ἡ κληρονομία αὐτὴ ἀμελήθηκε ἀπὸ τοὺς ἐνδιαφερομένους καὶ κινδυνεύει νὰ χαθεῖ ὁλότελα.

Δρ. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗΣ

Q. Horatii Flacci

ΣΤΗΝ ΑΦΡΟΔΙΤΗ

(Βιβλ. Α' Ὀδ. XXX)

ὦ Κνίδια μου, Παφίτισσα Ἀφροδίτη,
ἄσ' τὴν καλὴ σου Κύπρο, κ' ἔδω πέρα
στ' ὠραῖο πού σὲ προσμένει, ὦ ἔλα, σπῖτα
μ' ἀρώματα λιβανωτοῦ ἢ Γλυκέρα.

Κι ὁ Ἔρως μὲ τίς Νύμφες ν' ἀκλουθάει,
κ' οἱ Χάρες μὲ λυμένη ὀκνὰ τὴ ζώνη,
γιατὶ ἄχαρη χωρὶς ἐσένα πάει
ἢ Νειότη, κ' ἡ ζωὴ μας μαραζώνει.

(μετάφρ.) Ν

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΠΕΤΡΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ

Με πόσες διαφορετικές, συχνά παράξενες ψυχολογικές άφορμές, κατατούμε την ποίηση. Στιγμές ποικιλόροπες κρυφής κι άναρχης ζωής. Στιγμές έξαυλωμένες άπ' όνειρα, βυσισμένες στη ρέμβη, θεμελιωμένες στην πραχτικότητα, θετικές στη στόασή τους, μάς πλησιάζουν στους τοιητές. Στιγμές που φέρνουν τον τόθο της φυγής, που λαχταρούνε τη ιουσική άρμονία, που διψούν για την ίβυσσο της σκέψης, που θέλουν να-λουμπούνε στο σκληρό έδαφος της ζωής.

Με τον ποιητή της «*Αργώς*» θυμοῦμαι πάντα την Κύπρο. Θυμοῦμαι, καλύτερα, τὰ έφηβικά χρόνια μου. Τη σκληρή δίαιτα τή σένεχη άσκηση. τή θέληση και την πειθαρχία. Ό άθλητισμός μεταφερμένος στο πνευματικό μου έγώ ζητούσε κάτι τὸ άνώτερο. Άνέβασμα τότε στο ψηλότερο σκαλοπάτι άπ' όπου θά μπόρεια θριαμβικά νά κυτάζω τὸ νικημένο μου χτές, που θάσβυνε στη λήθη. «*Ο Νιτσισμός εφαρμωσμένος μινά κ' αισθηματικά*. Με τὸ Βλαστό θυμοῦμαι ψηλές κορυφές και πανοράματα κάμπων, συριχτούς άνέμους και τρανταχτά γέλοια χαράς και ύγείας. Πόλε-

μους έσωτερικούς για λευτεριά και μάθηση. έρωτες, αγάπες και φίλεις. Τήν πάντα μου αγαπημένη και νοσταλγημένη μου νειότη.

Τότε άναπνέαμε την άνάταση της φυλής μας με τούς Βαλκανικούς πόλεμους. Μας θέρμαινε και θερμαίναμε την έμπιστοσύνη στον έαυτὸ μας, Ποθούσαμε την άποκατάσταση την πιὸ τέλεια, και την προσδοκούσαμε γρήγορα. Πρώτα την έθνική, μαζί την εκπαιδευτική (=γλωσσική) και την κοινωνική. «Κάποια ρόδα είν' έτοιμα ν' άνθίσουν...» Ό Παλαμάς ένθουσίαζε. ό Ψυχάρης κήρυχνε. ό Βενιζέλος πραγματοποιούσε. Ό Βλαστός συνένωνε την τριαδική μας θεότητα. Δίδασκε, όραματίζονταν κ' έσπρωχνε στη δράση. Πολεμούσε την πρόληψη, έθελγε τή φαντασία μας, καθόριζε τὰ ιδανικά μας. Χτυπούσε τὸ Χριστιανισμό με την άρωστεμένη ψυχή, και την προγονοπληξία, και την καθαρεύουσα. Τή φαντασία μας την ταξίδευε και τή μεθοῦσε με την καλλιτεχνική μορφή του λόγου. Και θάπρεπε νά καλύτερέσουμε τή φυλή σκοτώνοντας τὸ λογιολατρισμό και ξαναγαυρίζοντας στην άπλή ζωή και στη φύση.

«... Άς κλείσουμε τίς Τέχνες
σέ κάστρο θαλασσόπνιχτο, και οι Δόξες που θαμπώνουν
μέσ' στο καμίνι άς τιναχτούν! Γιατί τὸ θέλει η Χώρα
πρώτα βαθιά νά σκάψουμε τὰ χέρσα τὰ χωράφια,
τὸ δίκιο νά στυλώσουμε μέσ' στις καρδιές και φύτρα
λεβέντικη νά δέσουμε. Και *πρέπει* εμείς νά πάμε
στο σιδερένιο τὸ σχολιό και τήν αδριά τήν πράξη
που γή κι ανοιχτοπέλαγα και ήλιος πιστός μάς τάζουν...
...Κι άς έρθουν άλλες φόρμιγγες εμάς νά τραγουδήσουν!»

Τοῦτο τὸ πρέπει που έγώ ύπογράμμι-μια δέν μπορεί νά ξεχνιέται στην ποίηση του Βλαστό. Είναι ό άδέκαστος χαρακτήρας του και συχνά με

τήν άλυγισία αῦστηροῦ νόμου θά μας τὸ επαναλάβει για τὸ κάθε που πει-στεύει όρθό. *Πρέπει!* Γιατί ό ίδιος βασανίστηκε για τήν άλήθεια. Τήν ά-

νακάλυψε και μᾶς τὴν προσφέρει. **Πρέπει!**

Στὴ νειότη δὲν ἀρέσει τὸ φιλοκοσκίνισμα. Δὲν ταιριάζει ὁ δισταγμὸς κ' ἢ ἀμφιβολία. Τῆς **πρέπει** ὁ ἅγιος φανατισμὸς κ' ἢ ἐμπιστοσύνη. Ὁ πόλεμος κ' ἢ κατὰκτηση. Ὁ Βλαστὸς ἔλαμπε καὶ θάμπωνε τὰ μάτια μᾶς μὲ τοὺς ποιητικoὺς ἐνθουσιασμοὺς του.

Ὁ Πέτρος Βλαστὸς γεννήθηκε στὴν Καλκρούτα τὸ 1879. Κατάγεται ἀπὸ τὸ Βυζάντιο, καὶ πρόγονοὶ του ἀναφέρονται ἀπὸ τὸ 1' αἰώνα. Ὁ ποιητὴν ἀνατράφη καὶ σπούδασε στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἔζησε τὰ πρῶτα του εἴκοσι χρόνια. Ὑστερα ἐπιδόθηκε στὸ ἐμπόριο συνεχίζοντας τὴν οἰκογενειακὴ του παράδοση. Ἐμεινε στὶς Ἰνδίες ἴσια μὲ τὰ 1919. Σήμερα ζεῖ στὸ Λίβερπουλ.

Πρωτοφανερῶθηκε στὸ «Νουμᾶ» μὲ ποιήματα καὶ κριτικὲς μελέτες. Ἔργα του εἶναι: Τῆς Ζωῆς—1904, Ἀργώ—1905, Στὸν Ἦσκιό τῆς Συκιάς—1908*, Κριτικά Ταξίδια—1912, Γραμματικὴ τῆς Δημοτικῆς—1914, Ἡ Ἀργώ κι Ἄλλα Ποιήματα—1921**, Συνώνυμα καὶ Συγγενικά—1931, Ἡ Ἑλληνικὴ καὶ μερικὲς ἄλλες παράλληλες διγλωσσίες—1934.

Στὸ πρωτοφανέρωμα τοῦ ποιητῆ μὲ τὰ δεκατετράστιχα του, ἡ κριτικὴ μᾶς τὸν κατάταξε στὴ σχολὴ τῶν παρνασιακῶν. Μὰ στὴ βαθύτερῃ τῆς οὐσίας, ἡ ποίηση τοῦ Βλαστοῦ δὲ συνταυτίζεται μὲ τὴ Γαλλικὴ σχολὴ. Μόνο ἐξωτερικὰ γνωρίσματα παρουσιάζει μὲ τὸν Ἑρεντιά. Σ' αὐτὸ πάνω κάνει ὀρθὴ παρατήρηση ὁ καθηγητὴς Louis

Roussel*. Τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα εἶναι ἡ μορφή τοῦ сонνέτου καὶ τὰ ἱστορικὰ θέματα. Ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴν σήμερα μολογᾷ πὼς τὰ τελευταῖα ἴσαν παραστρατήματα.**

Μὰ ὅσοι θέλγουνται βρίσκονται ποίηση στὰ ζωγραφικὰ сонνέττα τοῦ Γρυπάρη, παρόμοια ὀφείλουν νὰ θέλγουνται κι ἀπὸ τὴ λύρα τοῦ Βλαστοῦ. Ἡ ἀδικία ποῦ ἔγινε στὸν πρῶτο (ἡ νασσιισμὸς, ἐνῶ ἡ καθαρὴ προσωπικότητά του φαίνεται στὰ περίφημα ἔλεγεία του) ἔγινε καὶ στὸ δεύτερο. Γιατὶ στὴν περιγραφή του ὑπάρχει ψυχικότητα ποῦ συγκινεῖ βαθειά. Δὲν περιορίζεται στὸ ἱστορικὸ ἀπλῶς περυσιατικὸ. Μᾶς δίνει στιγμὲς τῆς ζωῆς του, μιᾶς ζωῆς στοχαστικῆς καὶ πολυταξιδεμένης καὶ ξεδιπλώνοντας μᾶς πανοράματα τόπων γνωστῶν κι ἀγαπημένων (Ἀττικὴ, Μορηᾶς, Ρούμελη, Πόλη) ἢ μακρυνῶν κι ἀγνωστων (Κασμίρι, Πενταπόταμο) μᾶς γεννᾷ θύμησες, καὶ μᾶς ξυπνᾷ συναισθήματα λυρικά. Μιᾶς ἀτομικῆς του ἐντύπωσης ἢ μιᾶς ἐρωτικῆς του ἀνάμνησης. Χωρὶς γλυκοπαθιάσματα καὶ δίχως ρομαντισμοὺς. Γιατὶ ὁ Βλαστὸς εἶναι ὁ καθαυτὸ **ἀντιρομαντικὸς** ποιητῆς τῆς γενιᾶς του. Εἶναι ὁ ποιητῆς τῆς **ζωῆς** ποῦ σύμφωνα μὲ τὸ ρητὸ τοῦ Pater τὸ χαραγμένο στὴν προμετωπίδα τῶν ποιημάτων του δὲ ζητᾷ «pleasure, but fulness of life». Ὁ ἀντιρομαντισμὸς του πηγάζει κι ἀπὸ τὸν ἀντιχριστιανισμὸ του. Ἀντίθεση μὲ ὅτι ὁ Χριστὸς ἔφερε στὴν τέχνη, ὅπως ἐξήγησε στὸ De Profundis ὁ Wilde. Γι' αὐτὸ κι ὁ πόνος τοῦ Βλαστοῦ εἶναι συγκρατημένος καὶ τὸ δάκρυ του σιγαλινὸ, περήφανο κ' εὐγενικὸ :

«Στὸ περιβόλι σου εἴτανε πολλὰ λουλούδια ἀγάπης
καὶ μέσ' στὰ μάτια σου ἔβλεπα γυμνοὶ ν' ἀστραπολάμπουν
οἱ πιὸ βαθιοὶ σου διακαμοὶ. Καὶ σὰ φτερά κρυμμένα

* Μεταφράστηκε γαλλικὰ μὲ τὸν τίτλο *A l'ombre de Figuiier*, ἀπὸ τὸν E. Clement, καὶ ξανατυπώθηκε τὸ 1934 σὲ Β' ἐκδόση ἀπὸ τὸ Σιδεῖρη.

** Περιλαμβάνονται καὶ τὰ πρῶτα του, Τῆς Ζωῆς καὶ Ἀργώ, μὲ νέα κατάταξη.

* Pierre Vlasto: *A l'ombre du Figuiier—Preface de Louis Roussel—Paris—R. Chiberre, editeur.*

** Πέτρος Βλαστοῦ: Ἡ Ἑλληνικὴ καὶ μερικὲς ἄλλες παράλληλες διγλωσσίες—1934—Σελίδα 187.

στούς ώμους σου ένωιωθα που μιάς καί τό μελέμι πάρει
 χελιδονίσια θ' ανοιχτούν καί θά σέ φέρουν πέρα
 στίς κάψες καί στίς καταντιές, στού άφορεσμού τή δούξα—

Μά ξέρω τώρα πως μακριά σέ ξενιτιά καμένη,
 μέσ' στά λιωτρόπια τά βαριά, σέ θάψανε στήν άκρη
 τής αμμονδιάς πού μυρικιές καί κρίταμα στολίζουν.
 Κι αλάργα μπρός στό μνήμα σου μάβρα φερνούν καράβια
 μέσ' στό φαρδύ αρμενίζοντας τού Ωκεανού τό γέρμα.*

Ο τόνος του είναι ήρωικός καί τόν
 πλησιάζει στον Παλαμά. Φαίνεται ά-
 μέσως κι από τά πρώτα του φανερώ-
 ματα πως δέ θάμενε περιορισμένους
 στήν άύστηρή θελχτική μιά μικρόχαρη
 φόρμα τού συννέτου. Πολυφροντισμέ-
 να καθώς μās τά παρουσίασε ό εύσυ-
 νείδητος δουλευτής έκαναν έντόπωση
 Μωσαϊκών. Βρίσκω άστοχο τόν πα-
 ραλληλισμό. Μωσαϊκά τά ποιήματα
 τού Βλαστού; "Ισια ίσια τάντίθετο ά-
 ληθεύει. Γιατί ή ποιήσή του είναι ό τι
 ρωμαλεώτερο έχουμε νά δείξουμε. Μα-
 ζι μέ τά δημοτικά τραγούδια, μέ κά-

ποιους ύμνους τού Παλαμά καί τού
 Σικελιανού, ό Βλαστός πρόσφερε
 τήν πιό ύγιεινή τροφή στήν προπολε-
 μική γενιά. Τόν ποιητή μας τότε χα-
 ρακτηρίζει όρμητικότητα κέμπνοή με-
 γαλόφτερη. Πλατειές τοιχογραφίες, πί-
 νακες θαρραλέοι. Ο Παλαμάς* όνό-
 μασε τήν ποιήσή του Δωρική, κι ό
 Δωρικός ρυθμός είναι άπλός σοβαρός
 καί άσκητικός—άν επιτρέπεται ένας
 προσδιορισμός, χριστιανικής ύψης. Ο
 άέρας τής ποιήσης του έρχεται από
 ψηλές κορυφές.

«Από τήν άπλα τήν ωχή τών πυρωμένων άμμων
 Τέχνη ψηλή, σέ ξάνοιξα καί μακροπόθησά σε,
 ώ μεγαλόφυλη Ομορφιά! Κι ανάβλεψε η ψυχή μου
 στά καταράχια τής ζωής όπου ο ρυθμός ορίζει.»

Ο στίχος του είναι τραχύς, πλα-
 στικός, άδρός. Θεληματικά ό τεχνίτης
 άποφεύγει κάθε κυμάτισμα πού μπο-
 ρεί νά δώσει μιά μουσικότητα παθη-
 τική. "Ενα τέτοιο τό θεωρεί στιχουρ-
 γική άδυναμία. Μά τό δυνατό αίστη-

μα του ίσοσταθμίζει τήν έλλειψη τών
 λεπτών άποχρώσεων, καί τής μουσι-
 κής άοριστίας. (Τής μάνας μου, Ο
 Πέφκος, Διομώ, Ξύπνημα, Τό χωριό
 τής Αγάπης, κ.α.) Παραθέτω ένα τό

J h e l u m

Πάνω στού Υδάστη βριάζανε τόν όχτο στριμωγμένα
 τά σκούρα τά ξυλόσπιτα καί τά ησικιερά πλατάνια
 τής Χώρας τού Ήλιου, καί ναών πυραμιδένιων τρούλοι
 λαμποκοπούσαν αργυροί. Στίς στέγες πρσινίζαν

χορτάρι κι άνθια που έσπειραν τ' ανεμοθρόγια—δώρο
 τής άνοιξης γλυκόσπαρτο καί κήπος λιολουσμένος
 όπου ξεχνιέται ανάλαφρα γυμνό τό Καλοκαίρι.

Σκίζαν οι βάρκες λάμποντας τού ποταμού τό λάμπο

κι άλλες βαριές κατέβαιναν πά στού νερού τή δέση
 τά χρυσωπά γεννήματα τού κάμπου φορτωμένες.
 Λαού δριμουρά διάβαινε σκουντώντας στά γιοφύρια,

* Κ. Παλαμά : Γράμματα, τομ. Β' 1907 σελ. 176.

καί κάτω από τίς πέτρινες τίς σκάλες, κολυμπούσαν
αγόρια καί ψιλόγελα κορίτσια, καί σηκώναν
μέσ' στους αφρούς τό λιγερό χρυσάφι τών κορμιών τους.

Στά δεκατετράστιχα του κατάργησε τή ρίμα καί μεταχειρίστηκε τό δεκαπεντασύλλαβο, μέ όλες τίς ποικιλίες καί τὰ τεχνικά του σπασίματα, γιά νάποφύγει τή μονοτονία του.

Ἡ γλώσσα του εἶναι πλούσια, λεβέντικη, αὐστηρή. Τό ἐπίθετό του εἶναι σπάνιο κ' ἠχητικό. Μά δέν εἶναι ξεζητημένο. Τόν ποιητή τότε βασάνισε τό ζήτημα τῆς κυριολεξίας. Ὁ γνήσιος καλλιτέχνης κυνηγώντας τή λεπτομέρεια πού χρωματίζει ὀφείλει νά μεταχειρίζεται ἀκριβή ὀρολογία. Ἔτσι κάποτε δυσκολεύει ἡ γλώσσα του τήν κατανόηση. Μά τή δημοτική γλώσσα δυστυχῶς δέν τήνε μελετήσαμε, κι οὔτε τήν ξαίρουμε ὅσο θάπρεπε. Ὁ λεχτικός πλοῦτος της κοντεύει νά χαθεῖ. Κι ἀπό τὴν ἀποψη τούτη ἡ προσφορά τοῦ Βλαστοῦ εἶναι ἀνυπολόγιστης σημασίας. Φυσικά μιὰ ἔρευνα στό λεξικό γιά τήν κατανόηση μιᾶς ἄγνωστης σημασίας κόβει τὸν ἐνθουσιασμό καί χαλά τήν αἰσθητική ἀπόλαψη. Μά γιά τοῦτο δέ φταίει ὁ ποιητής· φταίει ἡ δασκάλικη ἀγωγή μας. Ἀρχίζουμε συχνά τή φράση μας μέ βάση τήν καθαρεύουσα. Ἡ δημοτική δέν καλλιεργήθηκε ὅσο πρέπει κ' ἡ ἀπαραίτητη ἐπίλογη δέν ἔχει ἀκόμα γίνει. Ὁ Βλαστός μένει ὀρθόδοξος δημοτικιστής καί μεταχειρίζεται τή γλώσσα πού θεωρητικά ὑποστηρίζει, ἀποδείχνοντας τήν πραχτικότητα τοῦ μυαλοῦ του. Ἀλύγιστος δέν ὑποχωρεῖ καί συχνά φτάνει σέ ἰδιωματισμούς. Μά προτιμᾷ τὸν ἰδιωματισμό παρά νά παραλείψει κάτι, παρά ν' ἀλλάξει μορφικά τή σειρά τῆς ἐμπνευσης του. Πιστεύει στοὺς κατοπινούς πού θάχουν τό δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς· μά πρέπει νά ξαίρουν καλά τὰ πλοῦτη τῆς γλώσσας, γιά νά διαλέξουν. Ὑστερ' ἀπὸ τό θάνατο τοῦ Ψυχάρη καί τώρα τοῦ

Πάλλη, μέ τήν κουρασμένη μεταπολεμική γενιὰ τῆς δειλῆς κι ὀκνηρῆς σκέψης, καί τῆς ἀναρχικῆς αἰσθητικῆς, μέ τό **νεοδημοτικισμό** (κρυφοδασκαλισμός, φιδές καί σνομπάρια*)! πού μάς ἀνοίγει διάπλατα τήν πόρτα τῆς συντηρητικότητας καί τό λαβύρινθο τῆς καθαρεύουσας**, ὁ Βλαστός εἶναι ἡ ἀσπίδα τοῦ ἀγώνα μας.

Μέσ' ἀπὸ τὰ πρῶτα του ποιήματα περνᾷ πότε πότε σάν ἴσκιος ἕνας συμβολισμός. Τὸν ἀνακαλύπτω καί σέ μερικά του ἄλλα μά προπάντων στά τρία προλογικά πού προτάσσονται καθένα στήν κάθε σειρά (Κολχίδες—Ἡ Νέμεση τῆς Μήδειας—Αργῶ) ἐμπνευσμέν' ἀπὸ τὸν Ἀργοναυτικό κύκλο. Στῆ νέα του παραγωγή τ' «Ἄλλα ποιήματα» μέ τή ζωγραφική του παραστατικότητα, μέ τίς ἀριστοκρατικές του ἰδέες γιά τήν τέχνη, καί τήν ὑψηλόφρονη στόχασή του, συναντοῦμε τό συμβολισμό, στήν περίφημή του ἀλληγορία, **«Νυχτεριὸὺ Ζωντοβολίε»**. Ὁ ποιητής στὸν πρόλογο του τὸνομάζει «σάν κώμο ἢ σάν τριλογίας σατυρικό δράμα».

Ἐνα ποιντικὰ κατασασμένο φευγάτο ἀπὸ τῆ φωλῆα του συναπαντιέται μέ μιὰν ἀκρίδα, πού ἔχει γονηοὺς τῆ μπόρα τῆ θολῆ καί τὸν ἥλιο, καί οἱ φτεροῦγες της εἶναι φάδι πορφύρας καί χαλκός. Πού ζεῖ μεθυσμένη ἀπ' τὸ λιοπύρι καί τήν ξερῆ καλοκαιριά, καί δοξάζει τήν ἀνάλαφρη ζωῆ καί δέ μετρᾷ τῆ μοίρα κι οὔτε φοβᾷται τό χάρο καί,

«Τό μεθύσι ἀποστραγγίζει τῆς χαράς τῆς
[τραγικῆς].»

Τό ποιντικὸ, συνεπαρμένο χωρὶς νά

* Ἡ ἑλληνική καί μερικὲς ἄλλες παράλληλες διγλωσσίες σελ. 223

** Κ. Παλαμάς, Περιοδ. Νέα Γράμματα, φυλλ. 10 Γενάρης 1935, σελίδα 5.

καλονοιώθει τὸν κάθε χρησμό τῆς ἀκρίδας μιᾶ γιὰ τὴ ζωὴ του:

«Τὰ λημέρια μας εἶν' τρύπες σάν τὴν κόλαση βαθιές
καὶ μιὰ στάλα φῶς μονάχα που καὶ που μπορεῖς νὰ βρεῖς
σύθαμπο σὲ χαραμίδα βουλωμένη ἀπὸ αραχνιές.
Δέν κοιτᾶς νὰ ξεμυτίσεις οὐδέ τρίχα ολημερίς.

Μὰ σάν ἔρθει ἡ καλὴ νύχτα καὶ στὸ δίκιο σπιτικό
μόλις ξύλα ακοῦς νὰ τρίζουν ἢ κι ἀργὰ ρουχαλιτά,
σάν ἡ χόβολη κρυνώνει στὸ μαγκάλι τὰδειανό
καὶ τὰ βούδια μέσ' στὸ ἀχούρι χουχουλίζουνε δετά,

τότε βγαίνουμε καὶ σβάρνα κάθε παίρνουμε γωνιά
πό σοφίτα σὲ κοιτέσι καὶ κουζίνα λιγδερή.
Οσμίζουμαστε σὰ μάγοι, ροκανίζουμε γερά
καὶ γιουρούσι στὸ κεφάλι τρέχει τσούρημα διαλεχτή.

Μὰ δὲ λείπει κ' ἡ τρομάρα μηδὲ ἡ μάβρη συφορά.
Στὸ καρτέρι βουβοφτέρνα στέκει ἢ γάτα μαζεφτή...
...Κι ἂν παράστροτο ποντίκι στή νυχιά τῆς γραπωθεί

τὸ βελούδο τοῦ πετσιού του λίγο, λίγο καταντά
... κουρελάκι κρεμεζί.

Ἀφαρμάκωτο δέν εἶναι πανηγύρι ἐδῶ ἡ ζωὴ!
Κρύψου κρύψου καὶ παρὰτα κάθε γλέντι καὶ συρτό
καὶ ξεφάντωμα, καὶ πάντα γὰ ἔχεις μόνη ἐντολή
σὰ σκουλήκι σὲ μπουντρούμι νὰ στριμώνεσαι μονχλό.»

Ἔτσι ξαφνικὰ φιλιωμένοι ὁ τολμη-
ρὸς φτερωτὸς τυχοδιώκτης, ἢ ἀκρίδα,
μὲ τὸ ποντικί ποῦχε ὡς τῶρα ἀνα-
θροφὴ τοὺς φόβους καὶ τὶς ὀρμήνειες
τῆς μάνας του, ἀποφασίζουν νὰ μένουν
ἔξω μαζί. Διαλέγουν μιὰ κλάρα ἐνὸς

πεύκου καὶ πάνου σκαρφαλωμένοι
περνοῦνε τὴ νύχτα τους. Παθαίνει πε-
ριστατικὰ τὸ ἀμάθητο ποντίκι κι ἀ-
κούει τὸ δασκάλεμα τῆς ἀκρίδας. Μὰ
τὰ μυαλὰ του πῆραν ἀγέρα. Ξημερώνει:

«Κάρος ἀκούγεται σὲ μάκρος νυσταγμένη ἀργοτριξιά.
Τὰ κυπριά καὶ τὰ μπιμπίνια στίς βοσκές ἀριοξυπνοῦν.
Ξυλοκόποι στὸ ρουμάνι λαχανιάζει ἡ τσεκουριά
καὶ νερά μέσ' στὰ χαντάκια ρηγωτὰ γυαλοκοποῦν.

Σκίζει τῶρα ἡ πρώτη αχτίδα στὸ βουνό σάν καμπανιά.
Τὸ γεράκι πάνω κι ὅλας τριγυρίζει. Στὸ χωριό
ἔστραβιέται ἀναστημένος ὁ καπνὸς ἀπ' τὴ θρακιά
κι ὁ κουβιάς μέσ' στὸ πηγάδι κάτω πάει μὲ βροντημό.»

Τὸ ποντίκι χασμουριέται καὶ θέλει
φαγί. Ἄναστενάζει «γιὰ τυράκι ξώ-
πετσα καβουρδιστό!» Μὰ ἡ ἀκρίδα
βολτάρει ψηλὰ νὰ μυριστεῖ τὴ δροσιά
καὶ νὰ σιδερώσει τὰ φτερά τῆς μὲ
τοῦ ἡλίου τὴ ζεστασιά. Τὸ ποντίκι μὲ
καημὸ βλέπει τὴ χρυσοφτερὴ ἀκρίδα

ποὺ ὀργώνει στὸ φῶς. Μὰ τὸ γεράκι
ξάφνου ὀρμᾶ καὶ τὴν ἀρπάζει καὶ
κείνη πεθαίνει εὐτυχισμένη στάνοιχτὰ
στὸ φῶς καὶ τὸν ἀγέρα. Τὸ ποντίκι
κλαίει τὴν καλὴ του συντρόφισσα κι
ὄνειρέβεται πολλὰ μετὰ θάνατο. Μὰ
τὸ ἔνστιχτο του νικᾶ. Μὲ προσοχὴ

κατεβαίνει από τὸ δέντρο. Τρυπώνει σὲ κάθε βᾶτο καὶ κρύβεται σὲ κάθε κουφάλα· μὰ ὅσο κοντεύει στὴ φω-
λῆά του, ξέθαρρος, τρέχει στάνοιχτά καὶ πίσω του σηκώνει κOURνιαχτὸ πού θαρρεῖς

«ρήγας φτάνει πάνω σὲ ἀτί μέ πολλή
[καβαλαριά.»

Ἐδῶ σταματᾷ τὸ ποίημα. Εἶναι ὁ τελευταῖος τοῦ στίχος.

Μὰ τί νὰ δηγιέται τώρα τὸ ποντίκι μας, στᾶλλα φοβισμένα καὶ συμπαθητικὰ τετράποδα τῆς γενηᾶς του, γιὰ τὴ νύχτα τῶν περιπλανήσεων του; Δὲν πιστεύω νὰ τοῦμεινε τίποτε ἀπὸ τὸ μάθημα τῆς ἀκρίδας. Σὲ τοῦτο τὸ μακρὺ ποίημα (720 στίχοι) ὁ Βλαστός κινᾷ τὸ θαυμασμὸ γιὰ τὴ γλώσσα του πού φτάνει σὲ ἀνυπέβλητο σημεῖο. Καθαρὸς στὴ διατύπωση κάθε μιᾶς ἔννοιας καὶ κάθε ὀρολογίας, δείχνει τὸν τεχνίτη πού ξαίρει τί θέλει νὰ πεῖ καὶ πῶς νὰ τὸ ἐκφράσει. Στὰ τελευταῖα του τραγούδια εἶναι πιὸ ὑποκειμενικὸς καὶ λυρικότερος, μὰ πιὸ κατασταλαγμένος καὶ σοφώτερος. Σὲ ὅλα τοῦτα ἐγκατάλειψε τὸ δεκαεπτάρστιχο καὶ μεταχειρίστηκε διάφορα μέτρα, κ' ἔνα μάλιστα δικῆς του ἐπινοήσης (Louis Roussel). «*Τὰ Στερνὰ Δόγια*», στὴ μνήμη τοῦ Ἰωάννα Δραγούμη.

Ἄτι χαρακτηρίζει τὴν πεζογραφία του, εἶναι ἡ *πλληκαριά*. Καθαρὸς, ἀλύγιστος μὲ σύνορα θετικὰ καὶ καλοκομμένα. Ταιριάζει σὲ μιὰν ἄλλη μελέτη νὰ ζητάσουμε λεπτομερειακὰ καὶ νὰ συζητήσουμε κάθε του ἄποψη γιὰ τὴν Τέχνη, καὶ γιὰ τὴ φυλὴ. Μὰ γιὰ τὴ γλωσσικὴ του θεωρία δὲ σηζητῶ. Τὴν πιστεύω κατάβαθα. Τὴνε δέχομαι φανατικὰ, καὶ τὴνε χαίρομαι ὀλάκερη. Θαῦμα λέω τὸ τελευταῖο του βιβλίον, «*Ἡ ἐλληνικὴ καὶ μερικὲς ἄλλες παράλληλες διγλωσσίες*» ἐπιμονῆς καὶ λευτεριάς. Ἐπιμονὴ, ἐλπίδα, καὶ θάρρος. Αὐτὰ μᾶς διδάσκει ὁ Βλαστός, πού θέλει τὴν ἀγάπη τῆς Τέ-

χνης μὰ καὶ λατρεύει τὴ λαχτᾶρα τῆς Δύναμης*. Ἡ δξύτατη ἐμπορικὴ λογικὴ του κ' ἡ πραχτικὴ καθαρότης τῆς σκέψης του, συνδυασμένες μὲ μιὰν εὐρύτατη μάθηση ἀποτελοῦν τὴ σταθερὴς ἀρετὴς του. Πιστεύει στὴν Ἐπιστῆμη καὶ πολέμησε τὴν πρόληψη καὶ τὴ νοσηρὴ μας μελαγχολία. Εἶναι ὁ *ποιητὴς τῆς Ὑγείας*. Ὑμνησε τὴ φυλὴ, γιὰτὶ πιστεύει στὴν *εὐγένεια*, μὲ τὴν ἀρχικὴ τῆς λέξης σημασία. Ὁ ρασιοναλισμὸς φερμένος καὶ στὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ κηρύγματα τοῦ Ψυχάρη, τὸν ἐπηρεάσε. Ἡ φυλὴ μας ἀνασκοπώντας τὴν πόρεία της, μετὸ τὴν μπόρα τοῦ 1897, κὶ ἀντιδρούσε κὶ ἀνασυντάσσεται. Ὁ Περικλῆς Γιαννόπουλος, ὁ Ἰωάν Δραγούμης, ὁ Ἄγγελος Σικελιανὸς ἦσαν οἱ ἀπόστολοι τῆς πίστεως γιὰ τὴ φυλὴ. Μαζί τους κὶ ὁ Βλαστός στάθερώτερος, πιὸ λαγαρὸς στὴ διατύπωση τῶν ιδεῶν του καὶ πιὸ ἐπίμονος.

Ξαίρω πῶς σήμερα ὁ ποιητὴς στέκεται μακρὺ καὶ σὰν ἔξω ἀπὸ τὴ μόδα Ἴσως ἡ λεβεντιά του νὰ χτυπᾷ στὸ νεῦρα τῶν ἀρωστημένων αἰσθητικῶν μας. Ὁ ντεκαταντισμὸς πού φούντωσε σήμερα στὴν Ἑλλάδα, εἶναι μιὰ μόδα καὶ κάθε μόδα περνᾷ, καὶ τὸ κάθε καλλιτεχνικὸ ἀκόμα δόγμα, ἔνα προορισμὸ ἔχει: *τὸ νὰ πεθάνει*. Μὰ συχνὸ διαβάζω κὶ ἀπολαβαίνω τὸν ποιητὴ καὶ βρίσκω τὸ ἀντίρροπο στὶς ἀμβολίες μου καὶ τὴν πίστη πρὸς τὸν ἄνθρωπο. Θᾶθελα νὰ μελετηθεῖ ἀπὸ τοὺς νέους ἡ ἡρωικὴ τοῦτη φωνὴ πού κάποτε μοῦ θυμίζει τὸ Βαλαωρίτη. Στὸ γραφεῖο μου εἶναι ἡ φωτογραφία του. Μέτωπο ὑψηλὸ κὶ ὠραῖο βλέμμα εὐθὺ, μύτη ἐλαφρὰ καμπύλη σαγῶνι ὄλο πείσμα καὶ θέληση. Σπᾶνια ἀντίκρυσσα δυνατώτερη φυσιογνωμία. Μὲ κοιτάζει καὶ λέει: Ἐργάζου! καὶ τὸ πρῶτο μου ξεκίνημα μὲ τὸ μυθικὸ καράβι γιὰ τὶς στοιχιώ-

* Ὁ ἄνθρωπος δοξάζεται μὲ τὴ θέληση, μὰ τὸ πρὸ σκῆμμα τῆς ομορφιάς ἀφανίζει τὴ θέληση»: Κριτικὸ Ταξίδιον, σελ. 36.

ένες θάλασσες και τις απαίτητες Κολχίδες, τό ὄφειλω στὸν Πέτρο Βλαστό. Στὰ «Γαλανὰ Δαχτυλιδάκια» ἰσχύει ἡ εὐεργετικὴ του ἐπίδραση. 1915 ἡ χρονολογία. Τὸ σύμβολο τῶν ῥιῶν προλογικῶν ποιημάτων, «Κολχίδες—Ἡ Νέμεση τῆς Μήδειας—Αργώ», δὲν εἶναι ἄλλο παρά ἡ Ποίηση. ἰσχύει ἡ θέληση καὶ τὸ λῆμα. Ἄψη-

φώντας φουρτούνες, Συμπληγάδες, ὄρνια καὶ λάμιες, φτάνει ὁ ποιητὴς στὴ Χώρα τῶν στρυφνῶν μυστηρίων. Μὰ χρειάζεται ἡ ἀγάπη, ποὺ τὴν προσφέρει ἡ Μήδεια. Στιγμὴ τραγικὴ τὸ ἀντίκρουσμα τῆς. Εἶναι τὸ τραγικώτερο νεοελληνικὸ ποίημα καὶ τὸ παραθέτω:

«Αρμάτωσα τὸ μυθικὸ καράβι γιὰ ταξίδι
θεόταχτο καὶ πορφυρὰ πανιά ἀπλωσα καὶ ἡ πλώρη
τὶς στοιχωμένους θάλασσες χαράζωνε καὶ γύρω
στὴν κουπαστὴ κυλόφεγγαν οἱ χάλκινες ἀσπίδες.

Αρμένιζα γι' ἀπάτητες Κολχίδες καὶ εἶχα τάμα
ν' ἀρπάξω τὴ χρυσὴ προβιά τοῦ Φοῖβου ἀπὸ τὸ Δράκο,
μέσ' ἀπ' τὸ χνώτο τῆς φωτιάς. Κι ἀψήφισα φουρτούνες,
τὶς Συμπληγάδες τὶς καλῆς, πίδαυλες λάμιες καὶ ὄρνια,

καὶ σέ ἀρογιάλι ἄξορ ἰσχο τὴ φυκιωμένη τέλος
ἀράξα Αργώ. Κι ἀντίκρουσα τὸ μαγικὸ χρυσάφι
μέσ' σέ ρουμάνι σκιαδερό καὶ γύρω του βιγλίζαν

ἀγροπνα τέρατα, στρυφνὰ μυστήρια. Καὶ βοήθεια
λαχάρησα—κι ὦ! στὸ βαθύ τοῦ Αἰήτη τὸ παλάτι
τὰ τραγικὰ νὰ με κοιτοῦν τῆς Μήδειας εἶδα μάτια!»

Ὁ Βλαστός σ' ἐνα τοῦ γράμμα λέει «περηφανεύομαι ποῦ θὰ μαθευτεῖ ἐπιτοῖ τ' ὄνομά-μου καὶ στὴν Κύπρο» ὑπονοώντας τὴ μελέτη μου. Μὰ ἡ Κύπρος τὸν ξεραίνει καὶ τὸν ἐχτιμᾷ, γιὰτὶ μέσα στὴν ποίηση του βρῖσκει κάτι τὸ παρόμοιο μὲ τὰ δημοτικὰ τῆς

τραγούδια, μὲ τὴν παλληκαριὰ καὶ τὴν τραχειὰ τους ἄρμονία.

Θέληση, χρέος, ἀγάπη, φυλὴ καὶ ὕγεια καὶ φύση, πειθαρχία καὶ ἐπιγραμματικὸς ἀφορισμὸς καὶ λεβέντικη πολεμικὴ, ὅλο γόνιμότητα, εἶναι ὁλόκληρος ὁ Βλαστός.

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΗΣ

ΚΥΠΡΙΟΙ ΠΟΙΗΤΑΡΗΔΕΣ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ Μ. ΤΖΙΑΠΟΥΡΑΣ

II

(συνέχεια και τέλος)

Ο κ. Χρ. Παντελίδης, γλωσσολόγος, λαογράφος και συντάχτης στο Μεγάλο Ιστορικό Έλληνικό Λεξικό, στη μελέτη του «Οι Ποιητάρηδες της Κύπρου» που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Λαογραφία» τόμ. ζ' σ. 115-120, εξετάζει το θέμα του από τη γενικότερη του άποψη και διαιρεί τους ποιητάρηδες, πολύ όρθα, σε τρεις τάξεις: (α) Σε κείνους που τραγουδούν σύμφωνα με όρισμένο μέλος σε διάφορες συγκεντρώσεις δημοτικά τραγούδια διαφόρων εποχών, ακριτικά, της Φραγκοκρατίας, τουρκοκρατίας και άγγλοκρατίας, (β) Σ' όσους τραγουδούν στο ίδιο μέλος των δημοτικών τραγουδιών δικά τους στιχουργήματα θρησκευτικά, ιστορικά, πατριωτικά, έρωτικά κτλ. (γ) Σ' όσους έχουν την ευχέρεια ν' αυτοσχεδιάζουν δίστιχα και νά τραγουδούν σαν χορεύουν σε πανηγύρια, γάμους και σ' άλλες συναθροίσεις.

Ο ποιητάρης Τζιαπούρας κρίνοντας από τη γραπτή μαρτυρία που κρατούμε, από τις φυλλάδες, που κατάλογο τους δώσαμε στα δύο προηγούμενα μέρη της μελέτης αυτής («Κ.Γρ.» 13,14,15 και 16) έχτος από τον 'Αρ. 351 που περιγράφει την πάλη του Διγενή με το Χάρο και που δεν είναι τίποτε άλλο παρά μία διασκευή του γνωστού δημοτικού τραγουδιού από τον ίδιο, ο Τζιαπούρας ανήκει στις τάξεις (β) και (γ) των ποιητάρηδων και πρό πάντων στην (γ). Είχε άρχισε από το δίστιχο πολύ πριν βέβαια από τη 1891, το έτος που μās έδωσε ή, πιο σωστά, που μās σώθηκε τυπωμένη ή πρώτη του φυλλάδα με το γενικό τίτλο «Ποιή-

ματα», μία συλλογή που μās φανερώνει, καθαρά και ξάστερα, τον Τζιαπούρα κι ένα «τσιαττιστή», αυτοσχεδιαστή πρώτης τάξης που ήξαιρε νά κάνει δυό στίχους νά «τσιαττίζουν», νά ταιριάζουν, νά ριμάρουν, αδιάφορο αν δεν υπάρχει κανένα ταιριασμα στη σκέψη και την έννοια. Είναι σ' αυτά ακριβώς τά δίστιχα που ακούει κανείς, και σήμερα ακόμη, τη φωνή του βιολιού, στη φιγούρα «του τραουδιστού» στον καρσιλαμά:

Παίξε μου, γέρω μου, βιολίν τζαί νά της τραγουδήσω
νά κάμω τζαί τό κκέφι μου τζ' ύστερα νά
πλαουμίσω.
παίξε μου γέρω μου, βιολίν κτλ.

Κι ακόμα οί ακόλουθοι στίχοι: απ' άγαπά γνωρίζεται πρέπει του νά καπνίζεται ήντ' ώμορφα που περπατείς
δος μου ποτζεινον που κρατείς.

στις σ. 13-14 που επαναλαμβάνονται στις σ. 14-15 και που ο χορευτής τραγουδά, ένα με την κυκλική στροφή, «τό ππεστρέφι του χορού» και τ' άλλαγμα της δοξαριάς του βιολιού μόλις τελειώσει το δίστιχο του, δεν άφίνουν ούδε την ελάχιστη άμφιβολία πως ο ποιητάρης μās αρχίζοντας από την περιοχή της (γ) τάξης προχώρησε πιο ύστερα στη (β) παραμένοντας όμως πάντα και στο βάθος ένας γνήσιος ποιητάρης ο ποιητάρης της εποχής του κ' ίσως κάθε άλλης εποχής.

Στά διηγηματικά του μεγάλα ποιήματα, εμπνευσμένα από επεισόδια γύρω του, επεισόδια της σύγχρονης ζωής, τά ποιήματα του, δηλαδή, εκείνα που έχουν κάποια αξίωση πως παρουσιάζουν συνοχή και συνέχεια, πως είναι μ' άλλα

μ' αυτό δέ σημαίνει πώς θά κέρδιζε τήν άθανασία με μιάν αξιόλογη ποιητική παραγωγή παρά μόνο με τή φήμη τοῦ ονόματος του στους συγχρόνους του πού θά μιλούσαν γιά τό πέραςμα του κι ὄχι γιά τό ἴδιο του ἔργο.

Σχετικά με τή στιχουργία του ἀμέσως παρατηρεῖ κανείς πώς μεταχειρίζεται τό 15σύλλαβο με τήν πλεχτή, παροξύτονη ρίμα. Αὐτός του ὁ στίχος εἶναι ὁ πρωταρχικός μονότονος στίχος τῶν δεκαπέντε συλλαβῶν χωρίς τήν ποικιλία καί τό τρικύμισμα ἐκεῖνο πού ἔφτασε νά πάρει σέ ἐπιδέξια καί γυμνασμένα χέρια. Σέ δύο του τραγούδια, Ἄρ. 144 καί 392 πού σ' αὐτά τραγουδάει τόν ἔρωτα καί κάπου ἄλλοῦ, ἀλλά πολύ σπάνια, ξεφεύγει ἀπό τό 15σύλλαβο. Τό μέτρο στους προαναφερμένους ἀριθμούς εἶναι ὁ 8σύλλαβος στίχος με πλεχτή δξύτονη, παροξύτονη ἤ καί προπαροξύτονη ρίμα (πρβλ. «Εἰκόνας Περιγραφή» Σακελλ. Κυπριακά τομ. II σ, 150-151, καί «Ἄντωνῆ Σάτυρα» σ. 166-168). Ἡ γλώσσα του ἐπίσης εἶναι ἀκατάστατη, γιομάτη ἀπό ξένες καί προπάντων τούρκικες λέξεις, ἐπηρεασμένη ἀπό τή λογία καί τή δημοτική τοῦ δασκάλου Τζιαπούρα καί τῶν τυπογράφων του, ἡ δέ ρίμα ξεκάρφωτη καί μιᾶ συνήχηση πιά πολύ παρά μιᾶ γνήσια καί στρογγυλοκομένη ρίμα. Οἱ τυπογράφοι εἶναι ἐκεῖνοι πού ἐφεύρισκαν τούς τραγελαφικούς κι ἀσυνάρτητους κάποτε τίτλους τῶν φυλλάδων καί πού διόρθωναν τό κείμενο κάνοντας το νά *ἑλληνικουρίζει*. Ἡ ἐπίδραση τῶν ὑπῆρξε κι ἀκόμα εἶναι ὀλεθρία γιά τήν ποιητάρικη μας ποίηση καί σέ βαθμό πού νά μὴν εἶναι δυνατό νά ξεχωρίσει κανείς τήν ἐπίδραση πού ἔφερνε ἡ μόρφωση αὐτοῦ τοῦ ποιητάρη ἀπό τή δική τους ἐπέμβαση. Γι αὐτό καί ἡ φωνητική τῶν τραγουδιῶν εἶναι ἀπελπιστικά ἐσφαλμένη καί πάρα πολλοί εἶναι οἱ στίχοι πού στέκουν ἀκατάληπτοι καί δίχως νόημα. Γενικά, καί πιά πολύ ἀπό τήν ἄποψη τῆς τέχνης ὅτι μποροῦμε ν' ἀπολαύσουμε ἀ-

πό τό ἔργο τοῦ Τζιαπούρα εἶναι τό λυρικό τοῦ χιουμορ, κατασπαρμένο ἐδῶ κ' ἐκεῖ, στό ἔργο του, πού εἶναι κ' ἓνα ἀξιοπαρατήρητο καί λαμπρό χαρακτηριστικό τῆς ὅλης ποιητάρικης ποίησης καί πού ἀξίζει νά μελετηθεῖ προσεχτικά καί νά γίνει τό θέμα μιᾶς ξεχωριστῆς μελέτης καί μερικά κομμάτια πού τά διαπνέει μιᾶ ἀληθινή ποιητική πνοή τεχνικά ἐκφρασμένα. Ὅταν ἀναλογιστεῖ κανείς πώς οἱ τέτοιοι χιουμοριστικοί στίχοι εἶναι ἐκεῖνοι πού χάριζαν τήν ἀνάπαυση στόν ἀκροατή ὕστερα ἀπό τό τραγούδιμα ἑνός σιγερῶ ἐγκλήματος, πράγμα πού τό χρησιμοποίησαν κ' οἱ πιά μεγάλοι τραγικοί ποιητές δικοί μας (σέ ξεχωριστό ἔργο κατόπι ἀπό μιᾶ τρίπτυχη τραγῶδια)* καί ξένοι (σέ σκηνές μονάχα), τότε δέ μπορεῖ νά παραγνωρίσει τό τέτιο ἔμφυτο χάρισμα τοῦ ποιητάρη μας. Εἶναι ἀλήθεια πώς κάποτε τό τέτιο χιουμορ εἶναι πρωτόγονο καί χοντροκομένο, μ' αὐτό εἶναι ἀκριβῶς ὅ,τι ἔκανε νά συνεχιστεῖ ἡ παράδοση στό ἀπόκρυφα τραγούδια τοῦ Βασίλη Μιχαηλῆδη (-ὁ Ἄμολόητος) καί τοῦ Παλαίση (-Τάχα δηλαδή). Λογουχάρη τέτοιοι εἶναι καί οἱ «τζιαπουρίστικοι» στίχοι:

Πρῶτα εἰς τήν νεότην μου περήφανος δέν
μόνον καί μόνον νά σᾶς πῶ δυό πράματα [ἦμιον
Ἄρ. 144 καί 392 πού σ' αὐτά τραγουδάει τόν ἔρωτα καί κάπου ἄλλοῦ, ἀλλά πολύ σπάνια, ξεφεύγει ἀπό τό 15σύλλαβο. Τό μέτρο στους προαναφερμένους ἀριθμούς εἶναι ὁ 8σύλλαβος στίχος με πλεχτή δξύτονη, παροξύτονη ἤ καί προπαροξύτονη ρίμα (πρβλ. «Εἰκόνας Περιγραφή» Σακελλ. Κυπριακά τομ. II σ, 150-151, καί «Ἄντωνῆ Σάτυρα» σ. 166-168). Ἡ γλώσσα του ἐπίσης εἶναι ἀκατάστατη, γιομάτη ἀπό ξένες καί προπάντων τούρκικες λέξεις, ἐπηρεασμένη ἀπό τή λογία καί τή δημοτική τοῦ δασκάλου Τζιαπούρα καί τῶν τυπογράφων του, ἡ δέ ρίμα ξεκάρφωτη καί μιᾶ συνήχηση πιά πολύ παρά μιᾶ γνήσια καί στρογγυλοκομένη ρίμα. Οἱ τυπογράφοι εἶναι ἐκεῖνοι πού ἐφεύρισκαν τούς τραγελαφικούς κι ἀσυνάρτητους κάποτε τίτλους τῶν φυλλάδων καί πού διόρθωναν τό κείμενο κάνοντας το νά *ἑλληνικουρίζει*. Ἡ ἐπίδραση τῶν ὑπῆρξε κι ἀκόμα εἶναι ὀλεθρία γιά τήν ποιητάρικη μας ποίηση καί σέ βαθμό πού νά μὴν εἶναι δυνατό νά ξεχωρίσει κανείς τήν ἐπίδραση πού ἔφερνε ἡ μόρφωση αὐτοῦ τοῦ ποιητάρη ἀπό τή δική τους ἐπέμβαση. Γι αὐτό καί ἡ φωνητική τῶν τραγουδιῶν εἶναι ἀπελπιστικά ἐσφαλμένη καί πάρα πολλοί εἶναι οἱ στίχοι πού στέκουν ἀκατάληπτοι καί δίχως νόημα. Γενικά, καί πιά πολύ ἀπό τήν ἄποψη τῆς τέχνης ὅτι μποροῦμε ν' ἀπολαύσουμε ἀ-

Ἄμα πεινάσης τό φαῖν φαίνεται σου ἔν
ἔφασα, ἦπια τρεῖ χαμαί, ἕκαμα τήν ἀμπέλιν. [μέλιν
Ἄρ. 144 καί 392 πού σ' αὐτά τραγουδάει τόν ἔρωτα καί κάπου ἄλλοῦ, ἀλλά πολύ σπάνια, ξεφεύγει ἀπό τό 15σύλλαβο. Τό μέτρο στους προαναφερμένους ἀριθμούς εἶναι ὁ 8σύλλαβος στίχος με πλεχτή δξύτονη, παροξύτονη ἤ καί προπαροξύτονη ρίμα (πρβλ. «Εἰκόνας Περιγραφή» Σακελλ. Κυπριακά τομ. II σ, 150-151, καί «Ἄντωνῆ Σάτυρα» σ. 166-168). Ἡ γλώσσα του ἐπίσης εἶναι ἀκατάστατη, γιομάτη ἀπό ξένες καί προπάντων τούρκικες λέξεις, ἐπηρεασμένη ἀπό τή λογία καί τή δημοτική τοῦ δασκάλου Τζιαπούρα καί τῶν τυπογράφων του, ἡ δέ ρίμα ξεκάρφωτη καί μιᾶ συνήχηση πιά πολύ παρά μιᾶ γνήσια καί στρογγυλοκομένη ρίμα. Οἱ τυπογράφοι εἶναι ἐκεῖνοι πού ἐφεύρισκαν τούς τραγελαφικούς κι ἀσυνάρτητους κάποτε τίτλους τῶν φυλλάδων καί πού διόρθωναν τό κείμενο κάνοντας το νά *ἑλληνικουρίζει*. Ἡ ἐπίδραση τῶν ὑπῆρξε κι ἀκόμα εἶναι ὀλεθρία γιά τήν ποιητάρικη μας ποίηση καί σέ βαθμό πού νά μὴν εἶναι δυνατό νά ξεχωρίσει κανείς τήν ἐπίδραση πού ἔφερνε ἡ μόρφωση αὐτοῦ τοῦ ποιητάρη ἀπό τή δική τους ἐπέμβαση. Γι αὐτό καί ἡ φωνητική τῶν τραγουδιῶν εἶναι ἀπελπιστικά ἐσφαλμένη καί πάρα πολλοί εἶναι οἱ στίχοι πού στέκουν ἀκατάληπτοι καί δίχως νόημα. Γενικά, καί πιά πολύ ἀπό τήν ἄποψη τῆς τέχνης ὅτι μποροῦμε ν' ἀπολαύσουμε ἀ-

* Τέτιο εἶναι τό δεύτερο τραγούδι στή φυλλάδα, Ἄρ. 30: «Τό τραγούδιον τοῦ Λαμπρῆ Καλοψυδίου πού κατασκοτώσε καί λακτοπάτησε τόν Γερμανόν καί τό τραγούδι τοῦ Χ' Σάββα πού ἔπεσεν εἰς τόν λάκκον εἰς τήν Ἄχερήτου».

α μία άνθολογία λίγων στίχων μπο-
 ρεί να σχηματισθεί, γιατί κανένα του
 τραγούδι ή, ακόμα, κανένα μεγάλο
 απόσπασμα από τὰ τραγούδια του,
 μεγαλύτερο από 8-10 στίχους τὸ πο-
 ῦ, εἶναι τόσο ἄρτιο τεχνικά πού να
 θεωρεῖται ὡς τραγούδι ἢ ποίημα. Με-
 τὰ τὰ δίστιχα του ὅπως τ' ἀκόλουθα :

ὡς ἔφασα ψωμί γλυκὺ ποτὲ να μοῦ κολλήσῃ
 κ' ἐμὲν εὐρῶ λόγον να πῶ εἰς τοῦ Θεοῦ
 ἔργον τὸν νοῦν μου πῆραν τον οἱ πάντες τζ' οἱ
 ἀνέμοι
 ἔντα να τῆς ἐνθυμηθῶ ἐγὼ τζ' ὁ κόσμος τρέμει

αθῶς καὶ τὰ ἐπόμενα ἀπὸ τὴν περι-
 γραφὴ τῆς πλήμμυρας τῆς Λεμεσοῦ
 (Αρ. 90) :

ὡς ἴονια, βροχῆς ἐππεύτασιν με τὸ λαμπρὸν
 ἀντάμα
 τραπῆ, βροντῆ, θυμὸς Θεοῦ, ἤκουες ἕναν
 κλάμα.
 ὡς ἄν τ' ἀρνιά στὴν μάναν τους πού τρέ-
 λχουν να βυζάσουν
 τζι ἐβγαίναν οἱ φωναῖς, λογάριασε φαντάσου
 ὡς ἄσκα σπίτια εὐρίσκοντο ὄλον ἀπὸ πλιθάρια
 ὡς ἄμιας, τὰ σῆκωσεν ὡς ἄν τὰ μανιτάρια

καὶ τὸν Ἄρ. 144, «ὁ Πλάνος Ἐρωτας» :

Ἐφίλησα μιὰν κορασιὰν
 Πλῶν τὰ φιλιὰ τῆς καῖσιὰ
 ὡς τοῦ καιροῦ βαστῶ δροσιὰν
 λέγει μου δὲν ἐν χορτασιὰ

Ἦταν κορίτσι τρυφερό
 ὡς τὸ μερσίσι τὸ χλωρό
 φεγκάρην δέκα ἡμερῶν
 ὡς τὸ γυαλλὶν τὸ καθαρὸν

εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα δείγματα τῆς
 ποίησης τοῦ Τζιαπούρα πού ἄρχισε
 αὐτοσχεδιαστὴς τοῦ δίστιχου, ἀπότυχε
 στὰ διηγηματικά του τραγούδια καὶ
 τέλειωσε συνθέτοντας καὶ πάλι στὸ δι-
 στιχο. Κατόρθωσε να γίνει ὁ πρωτο-
 ποιητῆρ τῆς ἐποχῆς του, ν' ἀγαπη-
 θεῖ βαθεῖα ἀπὸ τὸν ἀγράμματο ἀγρό-
 τη πού με τὸ τραγούδι του τὸν δίδα-
 ξε καὶ τὸν ἔθελξε, να ἰδρύσει σχολὴ
 με τὸ νόμα του καὶ να μᾶς ἀφήσει μιὰν
 ποιητῆρική ποίηση πού ὡς τὰ τώρα
 εἶναι γνωστὴ ὡς Τζιαπουρίστικη, κερδί-
 ζοντας ἴσως τὴν ἀθανασία πού πολὺ
 τὴν πόθησε καὶ πιο πέρα ἀπὸ τὸ σκο-
 τάδι τοῦ Τάφου.

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΜΕΡΙΚΑ ΕΥΧΑΡΙΣΤΑ ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ

Ἡ κυρία Ἐλένη Αυτόνομου, μιὰ γυναίκα ἀληθινὰ μορφωμένη και πού χρόνια τώρα δουλεύει δημιουργικά, μ' ἐνθουσιασμό κι ἀγάπη ἀσυνήθιστη στίς ἐκδηλώσεις τοῦ διδακταλικοῦ μας κόσμου, μοῦ στέλνει ἕνα καλοτυπωμένο βιβλιαράκι μέ τόν ἀπλό κι ἀπέριττο τίτλο «Παιδικές Ψυχές» (1), πού τό διάβασα μ' ὅλη τή συμπάθεια και προσοχή πού ἀξίζουν τέτοιες προσπάθειες στόν τόπο μας. Εἶναι μιὰ συλλογή, νά ποῦμε, ἀπό 34 πρωτόλεια—ἐκθέσεις ἴσως—κοριτσιῶν τοῦ Ἀνωτέρου Παρθεναγωγείου Λεμεσοῦ, τὰ πρῶτα δηλαδή φτερουγίσματα 15 περίπου κοριτσιῶν πού ἀντί νά καταπιάνονται μέ τίς συμβατικές και ρουτινιάρικες ἀσχολίες τῆς ἡλικίας και τοῦ φύλου τους, βρίσκουνε πιότερη εὐχαρίστηση και χαρά νά γεμίσουν τίς ὥρες τους μέ τίς ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος, τό μονοπάτι πού θά τίς φέρει στήν ἀνώτερη ζωή. Τή σημασία τῆς προσπάθειας αὐτῆς τήν ὑπολογίζω θετικά. Βέβαια τὰ γραφτά αὐτά δέν κυκλοφόρησαν μέ ἀπαιτήσεις ἤ μέ πρόθεση νά περάσουνε κάτω ἀπό τό καταθλιπτικό ἀντίκρουσμα ἀσπληρῆς κριτικῆς. Ἡ κυρία Αυτόνομου, πού και προλογίζει, σημειώνει ὡστόσο πῶς ἡ δουλειά αὐτή «δὲ βάζει μοναχά τίς βάραις μιὰς ἀληθινῆς λογοτεχνίας, ἀλλά μᾶς ἀνοίγει διάπλατα τίς πόρτες τῆς παιδικῆς ψυχῆς, ρίχνει φῶς σ' ὅλες τίς μυστικές γωνιές της, μᾶς ἀποκαλύπτει τήν ἀξία της, τίς κρυφές της δυνάμεις». Λεπτομέρειες οὐσιαστικές πάνω στίς ὁποῖες νά ἀποβλέψουμε, τουλάχιστο, ιδιαίτερα.

Γιά νά ἔχει δημιουργηθεῖ ἡ κίνηση αὐτή πρέπει ἀναγκαστικά νά σκεφτοῦμε πῶς ἡ κυρία Αυτόνομου δούλεψε ὑπομονητικά ἀπό χρόνια, παρακολούθησε τίς δυναμικότητες κάθε μιᾶς κ' ἐπαιξε νά ποῦμε τό ρόλο τοῦ πρωτοπόρου, τοῦ πνευματικοῦ ὁδηγητῆ πού χρειάζοτανε ἀπαραίτητα γιά τὰ πρῶτα βήματα—ὁδηγητή, πάνω στούς ὁποίους ἐγώ βασιζῶ ὀλοκληρωτικά τό σχηματισμό τῶν πρώτων πυρῆνων γιά τή δημιουργία πνευματικῆς κίνησης και πνευματικοῦ περιβάλλοντος στόν τόπο μας (2). Δεκαπέντε κορίτσια

σ' ἕνα μόνο σχολεῖο, κ' ἕνας φωτεινός ὁδηγητής ἀπάνω ἐμφυσώντας τους τήν ἱερή φλόγα τῆς τέχνης! Τί ἐκπληχτικό πράγμα γιά τὰ ἀρχαϊσμένα κι ἀσυγχρόνιστα σχολεῖα μας. Ὁ καθέννας ὑπολογίζει, φαντάζομαι, τὰ θαύματα πού μποροῦν νά γίνουν σ' αὐτά, σάν ἡ μούχλα ἀρχίσει νά δίνει τή θέση της στό ἀνώτερο πνεῦμα. Τό δείχνουνε ὡστόσο εὐκόλα τὰ γραφτά κάθε τάξης τοῦ βιβλίου πού ἔχομε μπροστά μας: Ἐκφραστικά μέσα και στοχασμός ὀλοένα καλύτερα κι ἀντίκρουσμα πλατύτερο τῆς ζωῆς, στόν κύκλο πάντα τῆς σκέψης τους. Γι αὐτό ἔχομε κάθε ὑποχρέωση ν' ἀποβλέψουμε μ' ἀγάπη στό σημερινό ἀσήμαντο «Κάτι», γιά νά δικαιώσουμε νά περιμένουμε μέ τὰ χρόνια «τό καλύτερο» σύμφωνα μέ τούς βασικούς νόμους τῆς ἐξέλιξης. Ἰδιαίτερα μάλιστα, στόν κύκλο τῆς γυναικεῖας πνευματικῆς χειραφέτησης πού στόν τόπο μας μιὰ πρώτη φορά κἀνει τή δειλὴ τῆς ἐμφάνιση. Γιατί, στή σχετική πνευματική διάνθηση πού ἀρχίζομε νά διαπιστώνουμε ὀλόγουρα μας, στή μετασχισμαβριανῆ ἐποχή, τό γυναικεῖο στοιχεῖο δὲ πῆρε τόν ἀνάλογο ρόλο του, γιά λόγους πού θά ἀναφέρω κάποτε σ' ἐντελῶς ἰδιαίτερο ἄρθρο.

Ἡ προώθηση πού δίνει ἡ γυναίκα στήν Τέχνη, ὅπως ὑποστηρίζει και ὁ κ. Χρήστος εἴτε μέ τή συμβολή εἴτε μέ τήν ὑποστήριξη και τή συμπάθεια πού τῆς δείχνει, εἶναι δοκιμασμένο φαινόμενο κι ἀνυπερβλήτα ἀσύγκριτο. Ἡ γυναίκα λεύτερη, σχηματίζει εὐκολώτερα ἕνα πνευματικό περιβάλλο ὀλόγουρα της, σά μητέρα, μεταβιβάζει αὐθόρμητα τή ἀγάπη της αὐτή γιά τήν Τέχνη στά παιδιὰ της κ' ἡ παράδοση συνεχίζεται, ἀποφέρονται ἐνδιάμεσα τὰ πλοῦσια ἀγαθὰ της.

Εἶναι ἀνάγκη νά προσεχτοῦνε ιδιαίτερο τὰ σχολεῖα πού διδάσκονται τό κορίτσι. Τό παραφόρτωμα, τὸ *surbourrage*, νά σταματήσει. Ἐτιχε πολλές φορές νά πάρω μέρος σέ κριτικὲς ἐπιτροπές γιά τή βράβευση (χρηματική) συνθέσεων σέ ἀνώτερο παρθεναγωγεῖο. Ἰσαμε σήμερα ποτὲ δὲν εἶπα πῶς ἔφυγα ἔστω και ὅπως δῆποτε εὐχαριστήμενος, ἂν δέν ἔφευγα πραγματικά μέ κάποια ἀηδία. Ἡ πνευματικὴ φτώχεια ἦταν ἀχαρακτήριστη. Κανένα κορίτσι δέν ἤξερε νά ρίξει ἕνα στοχασμό στό χαρτί γιατί μ' ὅλα τὰ χρόνια τῆς φοίτησης κανένας δέν τίς δίδαξε, κανένα δέν τους ἔδειξε τό δρόμο. Γι αὐτό ἡ προσπάθεια τῆς κυρίας Αυτόνομου ἀξίζει νά πογραφμιστεῖ, σά μιὰ φωτεινὴ ἐξάιρεση. Κι νά εὐχηθοῦμε σύντομα νά τήν ἀκολουθεῖ

1) «Παιδικές Ψυχές» Ἐκδόση Ἀνωτέρου Παρθεναγωγείου, Λεμεσός 1935.

2) «Περιεχόμενο και Καθοδήγηση» στά «Κυπριακά Γράμματα» ἀρ. 13.

σουν όλοι όσο από καθήκο είναι επιφορτισμένοι με την εργασία αυτή. Τα πράγματα δέν είναι δά και τόσο δύσκολα, όσο θά θελήσουν πιθανόν νά μάς τά παραστήσουν μερικοί. Τό άπαντο, λίγη καλή διάθεση και πραγματικό ένδιαφέρο και τά πνευματικά μας πράγματα θ' αλλάζουσε ριζικά.

ΜΗΤΣΟΣ ΜΑΡΑΓΚΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Westholm Alfred: The raphian temple of Aphrodite and its relation to oriental architecture. Reprint from acta archaeologica vol, IV Kobenhavn 1933.

Ἡ θρησκεία τῶν ἀρχαίων Κυπρίων εἶναι ἕνα κεφάλαιο τοῦ πολὺ λίγο ἔχει ἐξερευνηθεῖ ὡς σήμερα. Ἄν γιά τήν ἀρχαία ἑλληνική θρησκεία ἔχουμε μνημειῶδεις ἐργασίες, ὅπως τῶν Nilsson, Wilamowitz, Kern, Otto κλπ. γιά τήν κυπριακή θρησκεία μᾶς λείπουν γενικές μελέτες ἐκτός ἀπό ἔρευνης σέ ὀρισμένα κεφάλαια μόνο. Ἕνας τόπος ὅμως ὅπως ἡ Κύπρος τοῦ δέχθηκε τήν ἐπίδραση πολλῶν πολιτισμῶν τοῦ περᾶσαν ἀπό πάνω της καί διατήρησε κοντά σ' αὐτοῦς τά πρωταρχικά στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ της ἀδιασάλευτα γιά τή μεγάλη της συντηρητικότητα ἔχει πολὺ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρο καί γιά τή θρησκευολογία. Οἱ ἀνασκαφές τῆς σουηδικῆς ἀποστολῆς ἔδωσαν ἀφορμή νά μελετηθοῦν σέ ἰδιαίτερες μελέτες ὀρισμένα ζητήματα ἀπό τοὺς σουηδοῦς ἐπιστήμονες, ὅπως ἡ ἀνθρωπολογία ἢ προϊστορική καί μερικά κερά τῆς νήσου. Ἡ ὀλοκληρωτική δημοσίευση τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀνασκαφῶν θά μᾶς δώσει τή λύση σέ πολλά προβλήματα τοῦ παρουσιάζονται.

Πολλές μελέτης εἶχαν γίνει γιά τὸ περίφημο ἱερό τῆς Ἀφροδίτης στήν Πάφο τοῦ ὕμνησαν ποιητές κι ἄλλοι συγγραφεῖς, χωρίς ὅμως νά λύσουν ὅλα τά προβλήματα τοῦ συνδέονται μ' αὐτό καί με τή λατρεία τῆς Ἀφροδίτης. Πρῖν λίγα χρόνια εἶχε κάμει μίξ περισπούδαστη μελέτη ὁ Blinkenberg C., [le temple de Paphos, Kopenhavn 1924], στήν ὁποία με πολλή ἐπιστημονικότητα προσπάθησε νά ἀποδείξει τή συγγένεια τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ με τά κρητικά μνημεῖα καί τή μηκυναϊκή λατρεία. Εἶναι ἡ σπουδαιότερη ἐργασία πού εἶχε γίνει γιά τὸ ἱερό. Κυριώτατη βῆση γιά τίς μελέτες αὐτές εἶναι οἱ παραστάσεις τοῦ ναοῦ τοῦ σώζονται κυρίως σέ κυπριακά νομίσματα τῶν ρωμαϊκῶν αυτοκρατορικῶν χρόνων. Αὐτά παρασιτάνουν τὸ ἱερό, ὅπως ἀνεῖρθηκε ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου ὕστερα

ἀπό μιά μεγάλη καταστροφή (Δίων, Κάσσο, 54,23). Φαίνεται πῶς ἡ ἀνοικοδόμησις ἔγινε πάνω στό παλιό σχέδιο πού ἀσφαλῶς δέν δείχνει καμιά ἑλληνική ἐπίδραση τῶν κλασσικῶν χρόνων κι ἀποδείχνει πῶς με ὄλη τήν προσπάθεια πού κατέβαλεν ὁ Εὐαγόρας γιά τή διάδοση τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ στή νῆσο—κ' ὕστερα οἱ Πολεμιοῖσι—δέν κατάρθωσε νά κάμει τοὺς Κυπρίους νά χάσουν κάθε προσέγγιση με τὸν παλιό τοὺς πολιτισμό τοῦ ἀσφαλῶς ἦταν διαφορετικός ἀπό τὸν ἑλληνικό («κύπριος χαρακτήρ» λέγει ὁ Αἰσχύλος).

Οἱ σουηδικές ἀνασκαφές ἔδωσαν ἀφορμή σ' ἕνα ἀπό τά μέλη τῆς ἀποστολῆς, τὸν Westholm Alfred, νά ξαναμελετήσῃ τὸ ζήτημα τοῦ ἱεροῦ καί τῆ σχέσις πού ἔχει με τήν Ἀνατολή ἢ με τήν Κρήτη. Σ' αὐτό τὸν ὠδήγησαν κυρίως οἱ ἀνακαλύψεις στοὺς Σόλους τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἴσιδος—Σεράπιδος—Ἀφροδίτης καί τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς, καί τοῦ ἀνακτόρου στο Βουγι. Ἀπ' αὐτῆ τῆ σύγκριση βγήκε ἡ ἐργασία, γιά τήν ὁποία μιλοῦμε ἐδῶ. Οἱ ἀνασκαφές τῆς ἀγγλικῆς ἀποστολῆς τὸ 1887 δέν ἔδωσαν, γράφει ὁ W., τά ἀποτελεσματα πού θά περίμενε κανένας, ὕπεσθη-ρίζαν μονάχα χωρίς καμιά θετική βῆση ἐκείνοι πού τίς διεύθυναν τῆ σχέση τοῦ ἱεροῦ με φοινικικά ἱδρύματα (σ. 207). Σ' αὐτῆ του τὴν ἀποψη ἔχει ὁ W. πλήρες δίκαιο, γιὰτί ὅλες οἱ ἀνασκαφές πού ἔκαμαν οἱ Σουηδοὶ ἀπέδειξαν πῶς φοινικική ἐπίδραση στήν Κύπρο δέν εἶναι πραγματική (βλ. Gjerstad, die Antike IX 270 κ.έ.). Ἄλλως τε καί τὸ μέρος τοῦ ἱεροῦ πού ἀνασκαφτικῶς εἶναι πολὺ μικρό κι αὐτὸ στήν περιφέρειά του καί δέν θά μποροῦσαν πάνω σ' αὐτό νά στηριχθοῦν ὀριστικά πορίσματα.

Ὁ W. κάμει πρῶτα μιά σύντομη περιγραφή τῶν ναῶν τῆς Ἀφροδίτης, Ἴσιδος, Ἀφροδίτης—Ἴσιδος καί Σεράπιδος πού βρέθηκαν στοὺς Σόλους. Ἡ χρονολογία τοὺς περιλαμβάνει 5 περίπου αἰῶνες, ἀπὸ τὸν 2 π. Χ. ἢ λιγάκι ἐνωρίτερα ἕως τὸν 3 μ. Χ., τὴν ἐποχὴ δηλ. τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου. Αὐτὸ τοῦ δίνει ἀφορμή νά συνδυάσει τὸ ναὸ τοῦ Σεράπιδος II, πού ἀνήκει σ' αὐτῆ τὴν ἐποχὴ με τά νομίσματα πού φέρουν τὴν παράσταση τοῦ ἱεροῦ τῆς Πάφου πού τυπώθηκαν ἐπίσης στήν ἐποχὴ τοῦ Σεβήρου καί τὴν ἐξέλιξη στήν ἀρχιτεκτονική τῶν ναῶν αὐτῶν ἀνάλογα με τὴν ἐξέλιξη τοῦ ἱεροῦ τῆς Πάφου. Με ἀρκετὴ δέξνοια γίνεται ἡ σύγκριση, ἰδιαίτερα τῆς τριμεροῦς ὑποδιαίρεσης πού παρουσιάζουν καί οἱ δύο ναοί. Ὁ W. συμφωνεῖ με τὸν Bl. πῶς καμιά φοινικική ἐπίδραση δέν παρατηρεῖται στὸν ναὸ της Πάφου κ' ἐξηγεῖ τὴν ὑπαρξὴ τῆς ἡμισελήνου με τὸ ἄστρο πάνω ἀπὸ τὸ κεντρικὸ μέρος τοῦ ναοῦ, ὅπως εἰκονίζεται καί πάνω σέ νομίσματα τοῦ Σεβήρου, ἀπὸ ἀνατολικὴ ἐπίδραση πού ἄρχισε

τὸς χρόνους αὐτοὺς νὰ γίνεται πρὸ αἰσθη-
τῆ. Ἡ ἐμφάνιση τοῦ ἀνατολικοῦ αὐτοῦ συμ-
βόλου δὲν μπορεῖ πράγματι νὰ εἶναι τίποτε
ἄλλο παρὰ μιὰ ἀναβίωση τοῦ ἴδιου συμβό-
λου ποὺ συναντοῦμε σὲ παλιότερες ἐποχὲς
σὲ νομίσματα τῆς Κύπρου, ὅταν ἡ ἀνατολι-
κὴ ἐπίδραση ἦταν πολὺ μεγάλη.

Ἐξετάζοντας κατόπι τὴ σχέση τοῦ τριμε-
ροῦς σχήματος μὲ ὑπεροχὴ τοῦ κεντρικοῦ χώ-
ρου τοῦ ναοῦ τῆς Πάφου μὲ τὶς κρητικὲς
τοιχογραφίες (βλ. εἰκ. 5) τῆς Κνωσοῦ καί
μὲ τὸ γνωστὸ ἔλασμα ἀπὸ τὶς Μυκῆνες μὲ
τὶς περισσότερες στὰ πλάγια (βλ. εἰκ. 6) ποὺ
παρρητηροῦνται καὶ στὶς ἀπεικονίσεις τοῦ ναοῦ
τῆς Πάφου, συμφωνεῖ μὲ τὸν ΒΙ. πὼς ἡ ἀρ-
χὴ του εἶναι στοὺς μινωικομυκηναϊκοὺς
χρόνους, ἀρνίεται ἕως καὶ ἄμεση σχέση
μὲ τὴν Κρήτη, γιατί τέτοιες σχέσεις μὲ τὴ
νῆσο αὐτὴ δὲν εἶχε ἡ Κύπρος, καὶ ζητεῖ νὰ
βρεῖ σχέση μόνον μὲ τὴν Ἀνατολή. Στὸ
σημεῖο αὐτὸ τὸ συμπέρασμα τοῦ W. νομί-
ζουμε πὼς εἶναι λιγάκι βιασμένο. Θρησκευ-
τικὴ σχέση μεταξύ Κρήτης καὶ Κύπρου δὲν
μποροῦμε ν' ἀρνηθοῦμε. Οἱ ὄψεις, ἕνα χα-
ρακτηριστικὸ σύμβολο τοῦ μινωικῆ λατρεία
βρίσκεται καὶ στὴν Κύπρο ἕνα σημαντικό
στοιχεῖο σ' ἱερὲς τελετὲς (βλ. *Dikaios Syria*
1932, 345 κ' ἐ.). Τὰ ἱερὰ κέρατα, ἕνα ἐπίσης
ἄλλο λατρευτικὸ στοιχεῖο τοῦ μινωικοῦ πο-
λιτισμοῦ (βλ. W. σ. 220, J. H. St. 1901, 107),
τὸ ἱερὸ δένδρο κ.λπ. εἶναι ἐπίσης κοινὰ στὴ
λατρεία τῆς Κύπρου. Δὲν ἀναφέρουμε ἀκό-
μα κι ἄλλες θρησκευτικὲς καὶ λατρευτικὲς
ὁμοιότητες, ὅπως τὸ σύστημα τοῦ ἱερέως—
βασιλέως κ.ά. ποὺ παρατήρησε ὁ ΒΙ. (σ. 22
κ' ἐ.). Θρησκευτικὴ ἐπομένως καὶ λατρευτικὴ
ἐπαφή μεταξύ Κύπρου καὶ Κρήτης δύσκο-
λα θὰ μποροῦμε ν' ἀρνηθοῦμε, γιατί πᾶς
ἄλλως θὰ μπορούσαν αὐτὲς οἱ ὁμοιότητες
νὰ ἐξηγηθοῦν; Ὁ W. θέλει τὸ σχῆμα τοῦ
ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης νὰ τὸ σχετίζει μὲ εὐρή-
ματα τῆς Μ. Ἀσίας (λεπτομέρειες θὰ δη-
μοσιευθοῦν στὸ μεγάλο ἔργο τῆς σουηδικῆς
ἀποστολῆς) καὶ σ' αὐτὸ βρίσκει ὑποστήριξη
τὸ ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ Βουνιοῦ καὶ τὸ
ἀνάκτορο ποὺ παρουσιάζουν ἐπίσης τὴν τρι-
μερῆ ὑποδιαίρεση. Καταλήγει στὸ συμπέρα-
σμα πὼς ἡ σχέση μεταξύ τῶν Κυπριακῶν
ἱερῶν καὶ τοῦ κρητικοῦ τύπου τῆς ἀρχιτε-
κτονικῆς δὲν μπορεῖ νάναί ἀπὸ εὐθείας, ἀλ-
λὰ προήλθε διὰ μέσου Ἀνατολῆς καὶ βο-
ρείου Συρίας. Ὅσο ὅμως κι ἂν θελήσουμε
στὸ ἱερὸ τοῦ Βουνιοῦ νὰ βροῦμε ἀνατολικὸ
χαρακτῆρα, δὲν μποροῦμε παρὰ νὰ ἀναγνω-
ρίσουμε πὼς τὸ κέντρο τουλάχιστο ποὺ ἦ-
ταν τὸ σπουδαιότερο μέρος, ἔχει μυκηναϊ-
κὸν τύπο. Γι' αὐτὸ βρίσκω πολὺ δικαιολογη-
μένη τὴ γνώμη τοῦ Val. Müller (*American*
Journal of Archaeology 1932, 408 κ' ἐ.) ποὺ τὸ
ἐξηγεῖ πὼς αὐτὸ σημαίνει τὴν ὑπεροχὴ τοῦ
ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀπέναντι τοῦ βαρβαρι-
κοῦ στὴ νῆσο.

Κ' ἕνα ἄλλο ζήτημα πρέπει ἀκόμα νὰ
προσέξουμε. Μὲ τὶς ἀπεικονίσεις τοῦ ἱεροῦ
πάνω στὰ ρωμαϊκὰ νομίσματα δὲν φτά-
νομε ἀπλῶς στοὺς χρόνους τοῦ Αὐ-
γούστου, στοὺς ὁποίους ἀνοικοδομή-
θηκε τὸ ἱερὸ. Ἔπειτα παρ' ὅλες τὶς λε-
πτομερειακὲς διαφορὰς, ποὺ ἔχουν οἱ παρα-
στάσεις τῶν χρόνων Αὐγούστου—Βεσπασια-
νοῦ—Σ. Σεβήρου, ἡ τριμερὴς βάση τοῦ ἱε-
ροῦ τῆς Πάφου μένει πάντα ἡ ἴδια καὶ
δὲν θὰ μπορούμε ἐπομένως νὰ μιλήσουμε
γιὰ ἀνατολικὴ ἐπίδραση στοὺς χρόνους τοῦ
τελευταίου, ὅπως τονίζει ὁ W., ἀλλὰ θὰ
πρέπει νὰ πᾶμε τουλάχιστο ὡς τοὺς χρό-
νους τοῦ Αὐγούστου. Κ' ὕστερα γεννᾶται
τὸ ζήτημα: εἶναι τὸ σχῆμα ποὺ ἔχει ὁ ναὸς
στοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους δημιούργημα
αὐτῶν τῶν χρόνων καὶ μόνον ἢ εἶναι συνέχεια
τοῦ ἴδιου σχήματος ποὺ εἶχε πρὶν ἀπὸ τὴν
καταστροφὴ ἀπὸ τὸ σεισμὸ; Μὲ τὴν συντη-
ρηκτικότητα ποὺ εἶχαν οἱ Κύπριοι στίς ἐκ-
δηλώσεις τοῦ πολιτισμοῦ τους (αὐτὸ δέχεται
κι ὁ W. σ. 220) θὰ πρέπει νὰ δεχοῦμε τὸ
πρῶτο. Τὸ ἱερὸ δὲν μπορούσε νὰ ἀνοικο-
δομηθεῖ πάνω σὲ νεωτεριστικὲς βάσεις. Γιατὶ
θάταν πολὺ μεγάλη τόλμη νὰ ἐπέλθει μιὰ
τεράστια νεωτεριστικὴ προσπάθεια ποὺ θὰ
ἔρριπτε κάθε τι ποὺ ἦταν συνηθισμένο ὡς
τότε καὶ νὰ εἰσαγάγει κάτι νέο, τὸ ἀνατολι-
κὸ. Μιὰ τέτοια προσπάθεια θὰ σκόνταβε σὲ
πολὺ μεγάλη ἀντίδραση ποὺ δὲν θάπρεπε
νὰ προκληθεῖ. Ἔπειτα κ' ἕνα ἄλλο. Σὲ ἀ-
φιδρώματα τοῦ ναοῦ τῆς Παφίας Ἀφροδι-
της ποὺ κτίσθηκαν στίς Σάρδεις καὶ στὴν
Πέργαμο δὲν πῆραν μόνον τὴ λατρεία καὶ
τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς, ἀλλὰ καὶ τὸν τύπο τοῦ
ναοῦ. Κανένας τύπος συνηθισμένος δὲν θὰ
γινόταν δεχτός, ἔπρεπε νάχε κάτι τὸ ἰδιαί-
τερο ποὺ μ' αὐτὸ ἐπεβλήθηκε στὴ συνείδηση
τοῦ κόσμου κ' ἔγινε γνωστός. Ἐπίσης καὶ σ'
ἄλλες παραστάσεις, σφραγιδολίθους κ.λπ.
ἀπαντᾶται ὁ ἴδιος τύπος ποὺ σημαίνει πὼς
τὴν ἐπίδρασή του ὁ ναὸς ἀσκούσε μὲ ἕνα
ὠρισμένο τὸν τύπο ποὺ εἶχε ἀπὸ τὴν πρώτη
του ἴδρυση καὶ ποὺ συνδέθηκε στενά μὲ τὴ
λατρεία (βλ. ΒΙ. 6. κ. ἐ. 13.). Δὲν πρέπει
ἄλλως τε νὰ παραγνωρίζουμε καὶ τὶς ἄνο-
μοιότητες ποὺ ὑπάρχουν μεταξύ τῶν ἀνατο-
λικῶν ἱδρυμάτων καὶ τῶν ἀνακτόρων τοῦ
Βουνιοῦ, τῶν σαῶν τοῦ Σεράπιδος καὶ τῆς
Ἀθηνᾶς. Γι' αὐτοὺς ὅλους τοὺς λόγους θὰ
πρέπει νὰ δεχοῦμε πὼς τὸ ἱερὸ διακήρυ-
σε καὶ στοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους τὸν τύπο
του τὸν παλιὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων καὶ
τότε ἀσφαλῶς θὰ βροῦμε τὸ πρότυπό του
στὰ κρητικὰ καὶ μυκηναϊκὰ ἔργα, ὅπως θαυ-
μασια ἀνάλυσε στὸ ἔργο του ὁ *Blinkenberg*.

Ἡ μελέτῃ τοῦ W. τελειώνει μὲ μιὰ σύγ-
κριση τοῦ τριμεροῦς τύπου τῶν ναῶν τῆς
Συρίας μὲ τὶς χριστιανικὲς βασιλικὲς καὶ
βρίσκει τὸν ἀρχικὸν τύπο τῶν τελευταίων
στοὺς πρώτους. Ἡ παρέμβαση αὐτὴ εἶναι

ης αρκετά αξιοπρόσεκτη, έστω κι αν υποβοηθεί το ζήτημα του ναού της Αδίτης. Το συμπέρασμα της εργασίας όλης πώς ο τύπος του τριμερούς ναού προεπιθανώς από ένα κέντρο της Ασίας, εδόθηκε σε πολλά μέρη της ανατολικής Ασίας και διατηρήθηκε στις Χριστιανιστικές βασιλικές. Η σύγκριση με τα κυπριακά εύρηματα γίνεται πράγματι με πολλή όρια. Μας μένουν όμως με τη μελέτη η πολλές άποριες. Ο W. άρνιέται, όπως και την άμεση σχέση Κρήτης—Κύπρου (226). Δέχεται πρώτα έμμεση σχέση με τη «Ανατολή» και της Βορείου Σινας, όπου αποδείχθηκε με τις γαλλικές άκαφές μυκηναϊκή επίδραση. Το τελικό όμως συμπέρασμα είναι πώς ο τύπος των ναών αυτών διαδόθηκε από ένα μικρασιατικό κέντρο. Προβάλλει τώρα άμέσως ερώτηση. ποιά ή σχέση λοιπόν των κρητικών τύπων των οικοδομημάτων, πούναι έξη ιερά, με τους τύπους των ναών της Σινας; Μπορεί ή όμοιότης αυτή νά έξη-λει πώς ή Κρήτη τους πήρε από την Μ. Ασία ή τη Συρία; Τέτοιο πράγμα δεν θέλει ο W. νά ίσχυρισθεί μένει όμως άκέραιη άπορία αυτή ύστερα από τα συμπεράσμα- του. Η πιθανότης, στην όποια κατέληξε V., πώς ο τύπος του τριμερούς ναού βγαί- από ένα μικρασιατικό κέντρο, θα πρέ- ακόμα ν' αποδειχθεί. Γι αυτό με πολύ μαφίρο περιένοιμε τη νέα μελέτη του ναού στο ίδιο θέμα, όπως ο ίδιος μας ύ- ρχεται.

Έταθήκαμε άπέναντι σε πολλά από τα συμπεράσματα του W. άρνητικά, σ' άλλα επικτικοί. Άλλ' αυτό δέ σημαίνει πώς δεν γνωμονούμε τον συγγραφέα πού μας έδω- μια τόσο αξιοπρόσεκτη μελέτη, πρδ παν- γιατι στηρίζεται πάνω στις νέες ανα- αφές. Έχει πολλά ένας νά ώφεληθεί δια- ζοντας την εργασία αυτή και μάλιστα ηματίζει την εντύπωση, πού είναι άλλως κι άνεγνωρισμένη άλήθεια, πώς έπιστήμη μαίνει έρευνα και προσπάθεια για την ά- κριση της άλήθειας κι άνάλυση έκείνου πού έχουμε στα χέρια μας. Κι αυτό το έπι- γχνάνει ο Westholm σε πολύ μεγάλο βαθμό.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Cloisonné Staff—Head from Cypr-
rus by L. H. Dudley Buxton,
Stanley Casson and J. L. Myres.

Η μικρή αυτή μελέτη αναδημοσιεύεται έ φυλλάδιο από τα τεύχη 1-3 (1932) του Άγγλικού περιόδικου «*Mon*» πού είναι το όργανο του Βασιλικού Άνθρωπολογικού Ίν-

στιτούτου της Μεγάλης Βρετανίας και Ίρ- λανδίας. Άποτελείται από τρία άρθρακια γραμμένα από τους προαναφερμένους, πού ο τελευταίος δεν είναι άλλος από τον άρχαιολόγο καθηγητή της Ίστορίας στο Πανεπιστήμιο της Όξφόρδης τον J. L. Myres γνωστό κι από άλλες μελέτες του άπάνω σε Κυπριακά άρχαιολογικά θέματα. Το συζητούμενο θέμα της μελέτης αυτής είναι το βασιλικό «σκήπτρο» (μ' αυτή τη λέ- ξη παρουσιάζεται στους επισκέπτες στο Κυ- πριακό Μουσείο, πρᾶγμα πού ο κ. Casson δεν παραδέχεται γιατί τού θεωρεί ως την κεφαλή σ' ένα ραβδί, σε μία άκουμπήστρα από ξύλο ή έλεφαντόδοντο) πού βρέθηκε στην Έπισκοπή από κάποιο χωρικό σαν έ- σκαφτε σ' ένα χωράφι κοντά στην έκκλησιά του Άγίου Έρμογένη (κι όχι Άρμένη, ό- πως γράφει ο κ. Buxton) πού ενώ ζητούσε νά τού βγαλει όσω από τόν τόπο άνακα- λύφθηκε από τις τελωνειακές άρχές, και βρί- σκεται σήμερα στην αίθουσα κοσμημάτων στο Κυπριακό Μουσείο. Το «σκήπτρο» αυτό έχει μάκρος 17 έκατοστόμετρα κι άποτελείται από ένα κούφιο, φορητό χρυσαφένιο κύλιν-δρο πού τελειώνει σε μία σφαίρα από άσ-προ, λιλά και πράσινο σμάλτο, σχηματισμένο σε ήμικύκλια ή σε μικρές ήμικυκλικές βεν-τάγιες, με δυο γεράκια άπάνω στην κορφή της σφαίρας με στήθο από σμάλτο στο ίδιο σχήμα και χρώμα όπως κ' η σφαίρα, και με φτερούγες, πάλι από σμάλτο σε πα-ράλληλες γραμμές έδω στην ίδια κ' έκει σε διαφορετική κατεύθυνση. Ο πρώην έφορος του Μουσείου κ. Μαρκίδης κρίνοντας κι από τάλλα άντικείμενα πού τού παραδόθη-σαν γιατί βρέθηκαν στο ίδιο μέρος μαζί με τού «σκήπτρο», σε μία μελέτη του πού δη-μοσιεύτηκε στο *Annual of the British School at Athens XVIII, 1911—1912* φρονεί πώς μας έρ-χεται από τα Μυκηναϊκά χρόνια. Ο κ. Buxton έξάλλου νομίζει πώς ή μαρτυρία ά-πό τα συνευρήματα δεν είναι ίκανοποιητική, τού συγκρίνει με τού περιδέραια στο Μουσείο πού ξεθάφτηκαν στο Άρσοσ και γνωματεύει πώς είναι δουλειά του έβδομου αιώνα ή και λιγάκι ύστερότερα άκόμη. Ο κ. Casson είναι διεξοδικότερος στις συγκρίσεις του. Τού συγκρίνει με τη Χετταία τέχνη και με μερικά εύρηματα σε διάφορες συλλογές (*Oxus Treasure*) και βρίσκει πειστικές όμοιό-τητες με τα άγγεια της πρωτοκροθιακής περιόδου στον έβδομο αιώνα. Τονίζει τόν έλληνικό του χαρακτήρα, τού τοποθετεί σ' έ-ποχή όχι μεταγενέστερη από τού 600 π. Χ. και εικάζει πώς άνήκει στα ήγεμονικά κειμή-λια των βασιλιάδων του Κουρίου. Οί συγ-κρίσεις τού καθηγητή Myres είναι συνοδευ-όμενες από πληθώρα παραπομπών. Τη γνώμη του τού συνοψίζει ως έξης: (1) οί φτερού-

γες δὲν παρουσιάζουν τίποτε τὸ Μινωϊκὸ, (2) δὲν ὑπάρχει τίποτε εἰδικὰ τὸ Ἀσσυριακὸ πού νά μοιάζει με τὰ εὐρήματα *Nimrud* ἀπὸ ἔλεφαντόδοντο, (3) στενὴ ἀναλογία με τὰ χετταία ἀγάλματα, μερικά φοινικικά μάρμαρα ἀπροσδιόριστης χρονολογίας καὶ με τὴν Ἑλληνικὴ τέχνη κάτω ἀπὸ Ἀνατολίτικη ἐπίδραση. Σχετικὰ με τὴ χρονολογία φρονεῖ πὼς αὐτὴ πρέπει νά τοποθετηθεῖ νωρίτερα ἀπὸ τὴ χρονολογία πού δίνει ὁ κ. *Casson*. Τὸ χαραχτηρίζει ὡς ἀριστούργημα τέχνης κ' ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ πολυτίμα εὐρήματα στὸ Ἱερασιεῖο τοῦ Κυπριακοῦ Μουσείου. Ἡ μελέτη συνοδεύεται στὴν ἀρχὴ ἀπὸ μιὰ χρωματισμένη φωτογραφία τοῦ «σκήπτρου» παρμένη ἀπὸ ὑδατογραφία τοῦ κ. *J. Des Meules*.

N. ΣΚΟΥΡΟΣ

Great Britain and the Cyprus Convention policy of 1878 by Dwigth E. Lee, Harvard University Press, 1934 12]6d.

Τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι μιὰ διεξοδική, λεπτομερειακὴ καὶ αὐθεντικὴ μονογραφία, πού βασίζεται κυρίως ἀπάνω στὰ ἔγγραφα τῆς Συλλογῆς Λάγιαρτ πού βρίσκονται στὴν κατοχὴ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, καὶ στὰ ἔγγραφα τῆς Συλλογῆς Σίμμους, πού βρίσκονται στὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἀγγλικοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, στὰ ἔγγραφα, δηλαδὴ, δυὸ προσώπων πού παίξανε σημαντικώτατο ρόλο, ἓνα ρόλο πού δὲν ἦταν καθόλου μικρότερος ἀπὸ κείνον πού παίξανε ὁ Δισραῒλι κι ὁ Σῶλσπουρου σχετικὰ με τὴν κατεῦθυνση πού πῆρε ἡ Ἀγγλικὴ πολιτικὴ γιὰ τὸ Ἀνατολικὸ ζήτημα καὶ πού καρπὸς τῆς ὑπῆρξε ἡ Κυπριακὴ Σύμβαση, πού σύμφωνα μ' αὐτὴ ἡ Μεγάλὴ Βρετανία ἔκανε κατοχὴ τὴν Κύπρο. Ὁ συγγραφέας του εἶναι ὁ κ. *D E. Lee* πού εἶναι ἑταῖρος Καθηγητῆς τῆς Νεώτερης Ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιο Κλάρκ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 230 σελίδες πού διαιροῦνται σὲ τέσσερα κεφάλαια με τοὺς ἐξῆς τίτλους στὴ σειρά: (1) Ἀναζήτησις Πολιτικῆς, 1875—1877, (2) Δημοσιονομία Πολιτικῆς, Ἀπρίλιος 1877 μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1878, (3) Ἡ Κυπριακὴ Πολιτικὴ καὶ τὸ Συνέδριο τοῦ Βερολίνου, (4) Ἐφαρμογὴ τῆς Πολιτικῆς 1878—1880. Ἐπίσης περιλαμβάνει Πίνακα ἀπὸ σπουδαῖα διπλωματικά ἔγγραφα, μεμοράντα, ἀλληλογραφία κτλ. πού σχετίζονται με τὸ περιεχόμενον τῶν προαναφερμένων κεφαλαίων διαφωτίζοντάς τα πλῆρεια, καθὼς κ' ἓνα πλούσιο κατάλογο

ἀπὸ βιβλία καὶ φυλλάδια. Ἡ μονογραφία αὐτὴ γραμμένη σὲ μιὰ εὐκολοδιάβατη γλῶσσα καὶ καθαρὴ φράση, ὑπομνηματισμένη πέρα ὡς πέρα, καὶ σὲ κάθε βῆμα, γιομάτῃ ἀπὸ ἐνδιαφέροντα ἐπεισόδια, — πού τὰ πιὸ σημαντικὰ ἴσως εἶναι ἡ ἀναγγελία τῆς ἀπόφασης τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας ἀπὸ τὸν Λάγιαρτ στὸν Ἀπποῦλ Χαμίτ νά καταλάβει τὴν Κύπρο καὶ ἡ δημοσίευσσις τῆς Κυπριακῆς Συνθήκης ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα *Globe* πρὶν ἀκόμη φανερωθεῖ στὸ Συνέδριο τοῦ Βερολίνου (τὴν εἶχε προδώσει ὁ *Malvin*, ὑπάλληλος στὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν ἀφοῦ δωροδοκῆθηκε στὰ γερὰ)—εἶναι μιὰ σπουδαιότατη συμβολὴ στὴν ἱστορία γενικὰ τῆς Εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας καὶ πολιτικῆς ἀπὸ τὰ 1875 ἴσαμε τὰ 1878 καὶ εἰδικὰ στὴν ἱστορία τῆς Κύπρου. Ἡ Κυπριακὴ ἱστορία πού ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀσύνδετες μονογραφίες γραμμένες χωρὶς σύστημα καὶ χωρὶς κατευθυντήρια γραμμὴ (ἡ ἱστορία τοῦ Ζαννέτου πού ἀποπειράθηκε νά παρουσιάσει μιὰ συνολικὴ αὐτοτέλεια ὄχι μόνον δὲν ἦταν ἡ ἱστορία πού εἶχε ἀνάγκη ὁ τόπος, ἀλλὰ καὶ με τίς νέες ἀρχαιολογικὰς καὶ τίς ἄλλες ἀνακαλύψεις εἶναι ἀνάγκη, νά ξαναχυθεῖ, ἢ πιὸ σωστὰ, νά παραμεριστεῖ καὶ ν' ἀντικατασταθεῖ), ἔχει νά ὠφεληθεῖ καὶ νά πάρει πολλὰ ἀπὸ τὴ μονογραφία αὐτὴ, σχετικὰ πάντα με τὴν ἐποχὴ πού ξετάζει, καὶ ὁ ἱστορικὸς τῆς Κύπρου, στὸ μέλλο θὰ βασιστεῖ στὶς ἔρευνες τῆς γιὰ νά προχωρήσει στὸ ἔργο του. Φρονῶ ἀκόμα πὼς τὸ βιβλίο αὐτὸ, ἀπὸ τὰ βιβλία πού σπάνια μᾶς παρουσιάζονται, πρέπει νά μεταφραστεῖ καὶ νά δημοσιευτεῖ στὰ Ἑλληνικά.

N. ΣΚΟΥΡΟΣ

M. Γ. Μιχαηλίδου: Λαογραφικὰ Συμμεκτα Καρπάθου» Ἀθ. 1934. τομ. Α—Β.

Ὁ συγγραφεὺς ἀπὸ καιρὸ καταγίνεται μετὰ τὴ λαογραφία τοῦ νησιοῦ. Θέλει νά μᾶς φανερώσει ὅλες τίς διπλές τῆς ζωῆς τοῦ συμπληθητικοῦ νησιοῦ. Τώρα τελευταῖο μᾶς ἔδωσε καὶ τὸ δεύτερο καὶ στερνὸ τόμο τῶν «Λαογραφικῶν συμμεκτων» του. Τὰ γινώσματα τῆς δουλιᾶς του αὐτῆς εἶναι ἀγάπη καὶ πλοῦτος. Τὸ ἓνα ἔκανε τὸ ἄλλο καὶ τὸ δεύτερο δείχνει τὸ πρῶτο. Θαυμάζει κανεῖς, μὰ τὴν ἀλήθεια, τὴν ἀνόφια καὶ πλοῦσια ἑλληνικὴ ζωὴ, πού φανερώνεται σ' αὐτὴ τὴ μικρὴ καὶ παραπεταμένη—πόσοι τὴν ἔβρουν καὶ πόσοι νιώθουν τὸν πόνο τῆς;—ἑλληνικὴ γωνιά. Δὲ θὰ κάνω ἀνάλυση καὶ κριτικὴ τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Μιχαηλίδου. Θὰ εἶχα νά δεῖξω πολλὰ προτερήματα καὶ φυσικά

αί έλαττώματα. Σταματώ στον πλούτο και την πληρότητα της συλλογής. Όλα τὰ φαινόματα της καρπαθιακής ζωής. Ήθη, θίμα, ιδιωτικός, γεωργικός βίος, παρασούλια, ένδυμασίες, όνοματολογία κατά κλάους, τοπωνύμια, παρανόμια. Τὰ τελευταία αι τὰ καλλίτερα και τὰ σημαντικώτερα. Όπου ό εύσυνειδητος συλλέκτης φσνερώνεται και με μελετητή στάση. Σταματώ και τὸ σύστημα. Τὴν κατάταξη του ύλικου, που αίνεται που και που «άτάκτως έρριμένον». Έπειτα ή μικρολογία—που βέβαια έχει και ή χρησιμότητα της, όπως όλη ή λαογραφική έργασία του κ. Μιχαηλίδη. Τέτιες έργαίες πρέπει νά βγοῦν για όλα τὰ μέρη του λληνισμού. "Ας δουλέψει ό καθείς στον κύλο του.

Γ. ΒΑΛΕΤΑΣ

Μυτιλήνη.

Ζωστή Παλαμά: «Οί νύχτες του Φήμιου». Άθήνα, 1935

Αν έχρειάζετο καμιά απόδειξη του άφοτισμού, στην πραγματική του σημασία, πώς ποιητής είνε ό νικητής του καιρού, αυτή μάς τὴν δίνει κατά τόν τρανώτερο τρόπο Παλαμάς. Όμολογῶ πώς από φυσικούς όγους σά νά περίμενα, με τὸ πέρασμα του καιρού, μιὰ κάποια χαλαρότητα άν ρχι στην έμπνευση αλλά τουλάχιστο στο τσρουσίασμα, στην εκδήλωση, στη μετρική ής Παλαμικής τεχνοτροπίας. "Αλλά ή τελευταία του συλλογή, «οί Νύχτες του Φήμιου», με ξάφνιασαν ευχάριστα. Στά περαμένα χρόνια ό μεγαλοπνοος ποιητής του «Δωδεκάλογου» και της «Φλογέρας» είχε κατηγορηθεί για ένα πλατσιασμένο ρητορισμό αι μιὰ φλυαρία άπάνω σε θέματα ενός άβασθου λυρισμού. "Αν αυτά ήσαν ψεγάδια ενός έργου τόνον πλατειοῦ και άν αυτά ήταν φυσικά έλαττώματα της Παλαμικής έννης και τεχνικής τότε θά έπρεπε τὸ πέρασμα του χρόνου νά τὰ κάμει ακόμα πιό έντονα. Έίχα πάντα τὴ γνώμη πώς ή Παλαμική τεχνοτροπία δέν είναι μονόπλευρη αλλά τούναντίον όντας πολύπλευρη ακολουθει πιστά και προσαρμόζεται θαυμαστά στο ζαθύτερο περιεχόμενο και στο είδος της έμπνεύσεως του δημιουργοῦ της. "Η γνώμη μου δικαιώνεται με τὴν τελευταία του συλλογή που άν τὰ ψεγάδια που άνάφερα ήσαν βασικά στο Παλαμικό έργο θά έπρεπε όλο και πιό έντονα νά φαίνονται στην τέχνη του ποιητή μας με τὸ πέρασμα του καιρού. "Εκείνο που θέλω νά τονίσω είναι ότι ή έξωτερική μορφή είναι πάντα άπόλυ-

τα άνάλογη με τὸ περιεχόμενο και τὴν ουσία της έμπνεύσεως του, σε βαθμό που όμολογείς κάθε φορά που άγγίζεις Παλαμικό έργο πώς δέν μπορούσε νά ήταν διαφορετική. Παρ' όλα αυτά μιάν κάποια πλαδαρότητα στη μορφή σά νά περίμενα στα τελευταία του έργα. Και όμως. Οί «Νύχτες του Φήμιου» όχι μόνο τέτοιο ψεγάδι δέν παρουσιάζουν αλλά τούναντίο είναι μιὰ από τις πιό σφιχτοδεμένες, ως μορφή και στίχος, Παλαμικές συλλογές. "Ο ίδιος ό ποιητής μάς δίδει άνάγλυφα τὸ χαρακτηρισμό του τελευταίου του έργου από τὴ μεριά αυτή:

«Από τὸ στίχο μου έβγαλα του στολιδιοῦ
[τόν όγκο,
χρυσάφι και μετάξι και γουναρικό,
γυμνό κορμί τόν άφησα, με τὸ φίλι του,
[με τὸ βόγγο,
στ' αῦτι, στο βλέμμα τὸ στοχαστικό».

"Αλλά μολονότι άφισε τὸ τραγοῦδι του γυμνό από κάθε φραστικό στόλισμα και κάθε τί που δέσκότιζε τὸ βλέμμα τὸ παράρριξε, ως τόσο όμως πόσο στοχαστικό πρέπει νάναί τὸ βλέμμα που θαγκαλιάσει τὸ Παλαμικό όραμα της συλλογής αυτής και πόσο ευαίσθητο τ' αῦτι που θ' άκούσει τὸ βόγγο της πολυδαίδαλης αυτής ποιητικής ψυχής όπως αναδίδεται μέσα από τὸ βιβλίο αυτό! "Ο Παλαμάς με τὸ πέρασμα του χρόνου, κρίνοντας τουλάχιστο από τὴν ποιητική του εκδήλωση, γίνεται πολυσυνθετώτερος και ή ψυχή του ευαισθητότερη στις πιό εκλεπτυσμένες αποχρώσεις κάθε αισθήματος ύπαρχτου. Τὸ πνεῦμα του πάντα νέο, άνήσυχο, άφομοιωτικό έξακολουθεί νά είναι όχι μόνο ό δέχτης αλλά και ό καθρέφτης όλων τών πνευματικῶν ρευμάτων που αύλακώνουν προς όλες τις διευθύνσεις τὴν άνήσυχη εποχή μας. "Ο Παλαμάς έστάθηκε πάντα ή θαυμαστή χοάνη μέσα στην όποία κοχλάζουν όχι μόνο τὰ ανθρώπινα πάθη και αισθήματα αλλά και οι ιδεολογικές όρμές τών ανθρώπων της κάθε εποχής. "Η νέα του συλλογή είναι ή πιστότερη έκπροσώπηση της χοάνης αυτής, μιὰς χοάνης όχι μόνο στενά περιορισμένης μέσα σε τοπικά σύνορα και χρονικά όρια αλλά γενικώτερα παγκόσμιας και όλων τών εποχών.

«Δέν είμαι του καιρού μου, και ούτε κανενός καιρού. Και τών άθώνων τὸ γέλιο και τών
[πονηρών
Μά είν' άποπάνω μου ή πατρίδα μου.
[Ούρανός.
"Ακούστε με, είμαι του καιρού μου κι ε-
[λων τών καιρών».

"Όμολογῶ πώς κατάπληχτος έμεινα μέσα στο νέο αυτό ναό της Τέχνης του, όπου ό ποιητικός βωμός ύψώνεται μπροστά σε

κάθε σφαίρα του νοητού. Οι «Νύχτες του Φήμιου» είναι ασφαλώς η διανοητικώτερη συλλογή του Παλαμά μα μαζί και η καθολικώτερη. Ο συγκαρινός μας Φήμιος άγγιλει όλες τις σφαίρες της διανοήσεως και δεν υπάρχει διανοητική προσπάθεια και πνευματική απόχρωση και ιδεολογία που να μην τον απασχολούν και να μην του άγγιζούν τη χορδή. Τό Όδυσσειακό παλάτι της τέχνης δονείται άπ' όλων των ειδών τις συμφωνίες όλων των μνηστήρων

«τή δίψα πάντα την κρατεί
των παραδείσων άναμμένη».

Κι αυτές άκόμα οι σημερινές, νεώτερες έφευρέσεις, ή έκμηδένιση της άποστάσεως, σί κοσμικές άκτίνες κ.τ.λ. εύρίσκουν τον ύμνο τους στη νέα του συλλογή, κυταγμένες βέβαια με τό μάτι και την ψυχή του ποιητή.

«Α! πιά ή άπόσταση δέ ζή, στά ούράνια
| ύψη ό δρόμος
νά! τή γονάτισε και πάει, θάμπος μου έ-
| μένα είν' όμως
κάποιο ταξίδι άτελείωτο στά όλόβαθα, δεν
| έχει
άσκοπό, βουλή, μήτε όνομα, χωρίς τιμόνι
| τρέχει».

Άν άνάφερα τό παράδειγμα τούτο είναι για να δείξω πώς δεν υπάρχουν θέματα ποιητικά και άντιποιητικά άλλά μόνο διάφοροι ποιητές με διαφορετικό ποιητικό αίσθητήριο. Ούδέν καινόν υπό τον ήλιον. Και άκριβώς, κατά τη γνώμη μου, ή μεγαλοσύνη ενός ποιητή στέκεται στον τρόπο που άγγιζει τά αιώνια θέματα και τά κοινά μοτίβα.

Γιά να δώσω ένα γενικότερο χαρακτηρισμό της τελευταίας αυτής Παλαμικής συλλογής, θά την όνόμαζα ως τη συνισταμένη όλου του Παλαμικού έργου.

Μέσα στά σφιχτοδεμένα τετράστιχα της βρίσκονται σέ σπέρμα όλες οι ιδέες που κατά καιρούς συνεκλόνησαν και ένθουσίασαν τό πνεύμα του ποιητή μας και τά θέματα που άποτελέσανε την κεντρική ούσία προηγούμενων μακρόπνων έργων του. Ούτε ή πατριδολατρεία λείπει, ή ίδια εκείνη έπική πατριδολατρεία που μας έδωσε τη «Φλογέρα του Βασιλιά», ούτε ή πανθειστική φυσιολατρεία που είναι διάχυτη στό προηγούμενο Παλαμικό έργο και που τόσο έντονα μας πρωτοφανερώθηκε στην «Ασάλευτη Ζωή», ούτε τό έπικολυρικό άγνάντεμα της Ιστορίας του φημισμένου «Δωδεκάλογου». Άλλά τά τραγούδια του Φήμιου δεν απασχολούν έδω. Δεν υπάρχει ιδεολογία που δεν άγγίζεται, δεν υπάρχει φιλοσοφική άμφιβολία που δεν εκφράζεται στά λιτά όρια ενός τετράστιχου,

δεν υπάρχει διανοητική συγκίνηση που δεν δοκιμάζεται. Υπάρχουν τετράστιχα που περικλείουν ολάκερους διανοητικούς κόσμους και ύψώνουν την αύλαία σέ πνευματικά συμπόσια που είναι τόσο πιο έντονα όσο πιο λιτά και περιεχτικά μας προσφέρουνται. Και έδω άκριβώς βρίσκεται ή μεγάλη αξία της συλλογής: «Ότι ό ποιητής που κατηγορήθηκε για τον πλατιασμένο ρητορισμό μας έδωσε στά στενά όρια ενός τετράστιχου ιδέες πλατύτατες. Ίσως στις ποιητικές μορφές δεν υπάρχει δυσκολώτερο είδος από τό τετράστιχο, που όφείλει κάθε ένα να είνε άυτοτελές έργο τέχνης. Η δουλειά του ως ένα άρτιο σύνολο περιορισμένης μορφής και αξίας ούσίας άπαιτεί μαεστρική δεξιότητα όχι συνηθισμένη και ποιητική διάθεση άκατάβλητη. Και έδω είναι που με έάφνιασεν ή συλλογή αυτή. Ο ποιητής μας είναι πάντα ό ίδιος Ιεροφάντης, με την ίδια ένταση και έμπνοή σ' όλο τούτο χρονικά μακρό έργο. Η άφεύγατη φθορά του γήινου περιβλήματός του δεν μπορεί ν' άλλοιώσει την έσωτερική θεία ούσία της ποιήσεως που είναι αιώνια:

«Μόνο γνωρίζω μήνυμα τό χρέος μου τό
| μεγάλο.
ας είναι άδύνατη ή φωνή—τό λές, καρδιά—
| νά ψάλλω.
Μεσ' στό Ιερό της ή έμπνοή θεία πάντα,
| όταν καλή με.
της λειτουργίας των είκοσι χρονών ό ψάλ-
| της είμαι».

Άλλά ό Φήμιος δεν έστοχάστηκε μοναχά και δεν έτραγούδησε μόνο ιστορικά. Τότε θά ήταν άπλά φιλόσοφος ή Ιστορικός. Πρό παντός αίστάνθηκε. Ήταν φυσικό πώς μέσα στις ποιητικές του νύχτες τό αίσθημα θά τον κατάκλυζε και ή λύρα του πρό παντός και κατέερχα θά έκινείτο άπ' αυτό. Στον ποιητή δεν υπάρχει ιδεολογική συγκίνηση που να μην κινείται μέσο του ψυχικού αίσθήματος και να μην εκφράζεται ως λυρικό πάθος. Ο ποιητής όσο πιο διανοητικά μεγάλος είναι τόσο και πιο ψυχικά ευαίσθητος γεννιέται και τόσο πιο λυρικά εκφράζεται. Η ποιητική μεγαλοσύνη είναι ίσως τό θαυμαστό και άξεχώριστο ταίριασμα και σύνολο όλων αυτών των ιδιοτήτων. Παράδειγμα ό θεός Γκαίτε. Άλλως τε είναι στη φύση την ποιητική πώς μόνο μέσον της καρδιάς του μιλά, βλέπει και στοχάζεται ό ποιητής.

«Σκύψε μέσ' στό βιβλίο σου, μη ζητάς προβλήματα, ρωτήματα, όλα θά τά καταλάβης μόνο την καρδιά σου να ρωτάς μην παύης».

Είναι μόνο τό άηδόνι της καρδιάς του

ιοιτητή πού κελαιδεῖ σ' ἄλους τούς τόνους
καί σ' ἄλα τά κλαδιά τοῦ μυαλοῦ καί τῆς
σκέψης του.

«Πολύφυκος, πολύφαλμος ὁ Φήμιος εἶμαι
[ὁ Τερπιάδης,
καί ἀλλάξαμε καί μ' ἄλλαξαν, δέ μ' ἔχασαν
[καημοὶ καί χρόνοι,
στό ἡλύσιο φῶς πάω, μέ τραβᾷ κι ὁ ἀρα-
χιασμένος ἄδης.
Τὰ δργαν' ἀλλάζεις, μουσική, μέσα σου πάν-
[τα ζῆ ἰ' ἀήδονι».

Στίς «Νύχτες τοῦ Φήμιου» ὁ Παλαμᾶς δέν
εἶναι μόνον ὁ ποιητής τῶν θεῶν ἰδεῶν ἀλ-
λά καί ὁ λυρικός ὑμνητής τῶν ἀνθρωπίνων
αἰσθημάτων. Εἶναι ὁ καθολικός ποιη-
τής τῆς πνευματικῆς συγκινήσεως ἀλλά καί
τῆς ἀνθρώπινης ἀδυναμίας καί τοῦ ὅποιου
πάθους τῶν θνητῶν—ἀνθρώπων.

—«Ποιός εἶσαι; Πόθεν ἔρχεσαι;
—Τί μέ ρωτᾷς; τί μοῦ ζητεῖς;
Τά χέρια μου στήν ἄρπα θά τά βάλω,
—Ποιός εἶναι;—'Ο Φήμιος εἶμαι, ὁ ποιητής
ἑρώτων, θεῶν, ἀνθρώπων. Τίποτ' ἄλλο.»

Ἔτσι ἄλα τά ἀνθρώπινα αἰσθήματα βρί-
σκουμε ἀπήχηση στή νέα αὐτή συλλογή τοῦ
μεγαλύτερου Νεοέλληνα ποιητή, αἰσθήματα
αἰώνια καί ὄλων τῶν καιρῶν. Ὅμως ἡ συγ-
κίνηση πού μᾶς δίνουν εἶναι ἀνάλογη, ὅπως
ἀνάφερα πιό πάνω, μέ τὸ μέτρο τῆς μεγα-
λοσύνης τοῦ ποιητή. Δέν μπορῶ νά φαντα-
σῶ π.χ. καθολικώτερο καί πληρέστερο
ἔμνο τοῦ ἔρωτα ἀπό τὸν ἀκόλουθο:

«Φιλοσοφία, Σοφία, μή σέ παραῤῥη,
τραγῶν ἑρώτων τὸ πλάϊ, τραγουδιστὴ!
Κάποιος ἀνθός τὴν ὥρα αὐτὴ μέσ' στό πο-
[τῆρι σου εὐωδιάζει,
κ' οἱ Διόνυσοι χωροῦν ἐντός του κ' οἱ
[Χριστοὶ».

Ἡ Γυναῖκα καί στή συλλογὴν αὐτὴ παίρ-
νει τὴν πρωταρχικὴν τῆς θέσης καί σημασίας.
Εἶναι ἀξιοπρόσεχο πὺς σ' ὄλο τὸ ἔργο τοῦ
Παλαμᾶ γενικὰ καί ἀνεξαίρετα ἡ Γυναῖκα
ὑψώθηκε σὲ θέση βωμοῦ καί βαθμὸ συμβό-
λου καί ὑμνήθηκε ὅπως σὲ λίγους παγκό-
σμιους ποιητές. Στίς «Νύχτες τοῦ Φήμιου»
ἡ Γυναῖκα—πηγή, ἡ Γυναῖκα—πάθος, ἡ Γυ-
ναῖκα—σύμβολο συγκινεῖ ἀκόμα βαθεῖα τὸν
ποιητὴ καί τὰ τραγοῦδια του γι αὐτὴ εἶ-
ναι ὄχι μόνον παθητικὰ καί λυρικώτατα ἀλλά
καί τὰ μουσικώτερα τῆς ὄλης συλλογῆς.

«Κι ἂν εἶσαι ἀγνώριστη κι ἂν ἦρθες ἀργά
[ταπεινῆ,
σοῦ μέλλονταν κάποιον ὕψωμα σὲ μιὰ κορφῆ,
[Σὲ ὑψώνω.
Στὴ μουσικὴ σου τῆς ψυχῆς δίωω τὸν στίχου
[τῆ φωνῆ,
στῆς χάρις σου τὴ δύναμη τοῦ τραγουδιοῦ
[τὸ θρόνον».

Ἄλλὰ ἀνάγκη νὰ τελειῶνω. Ὁ περιορι-
σμένος χώρος τοῦ περιοδικοῦ πού φιλοξενεῖ
τὸ σημεῖώμα μου αὐτὸ δέν μοῦ ἐπιτρέπει
νὰ εἰσέλθω σὲ λεπτομερέστερη ἀνάλυση τῆς
ποιητικῆς αὐτῆς συλλογῆς ὅπως θά ἤθελα
καί ὅπως τῆς ἀξίζει. Ἐρριζα μόνον γοργὰ
καί ἄταχτα τίς πρώτες ἐντυπώσεις μου ἀπὸ
τὸ διάβασμά της ὡς εἶχα χρέος σάν ἕνας
ἀπὸ τοὺς πιστότερους μνηστῆρες—ὄπαδούς
τῆς θεῖας Πηνελόπης—τέχνης ὅπως τόσο
βαθεῖα καί στοχαστικὰ τὴν ἱερουργεῖ ὁ συγ-
καιρινός μας μεγάλος Φήμιος.

Προτοῦ ὅμως τελειῶσω θάθελα μόνον μέ
δυὸ λόγια νὰ δώσω τὸ γενικὸ χαρακτηρισ-
μὸ τοῦ τελευταίου αὐτοῦ ἔργου τοῦ ποιη-
τῆ μας: Εἶναι ἕνας καθολικός ἔμνος
στόν ἄνθρωπο στήν πιὰ ὀλοκληρωτικὴ του
τοῦ ὑπόσταση καί λειτουργία, ὡς πνευμα-
τος καί ψυχῆς, διανοήσεως καί καρδιάς. Τὸ
ἀνθρώπινο μυαλὸ καί αἰσθημα συνηλώνουν-
ται κατὰ τὸ θαυμασιώτερο τρόπο στὰ
τετράστιχα τῆς συλλογῆς αὐτῆς, πού εἶναι
ἴσως τὸ διανοητικώτερο γενικῶν ἔργο τοῦ
Παλαμᾶ μὰ μαζὶ καί ἀξεχώριστα τρυφερά
καί αἰσθηματικὰ ἀνθρώπινο.

ΓΙΑΓΚΟΣ ΗΛΙΑΔΗΣ

Ἄρκάδιο: Κρίσις... Νουβέλλα. Θεσ-
σαλονίκη, 1934.

Ἡ «Κρίσις...» τοῦ κ. Ἄρκάδιο εἶναι τὸ
πρῶτο του βιβλίον, μὰ ὄχι καί τὸ πρῶτο
τοῦ ἔργο. Θυμᾶμαι, εἶχε δημοσιέψει πρὶ λί-
γα χρόνια στὴ «Νέα Ἔστια» μιάν ἄλλη του
νουβέλλα «Σὲ πόλεμον μέ τὸν ἑαυτὸ μου». Δὲ
συνηθίζω, δέν μπορῶ νὰ διαβάσω ἕνα
ἔργο πού κόβεται γιὰ νὰ συνεχιστεῖ ὕστερ'
ἀπὸ καιρὸ. Ὡστόσο ἡ νουβέλλα ἐκείνη τοῦ
κ. Ἄρκάδιο μέ τράβηξε καί μ' ἔκανε γιὰ
πρῶτη φορά νὰ διαβάσω κάτι σὲ συνέχειες.
Γιατὶ ἔχει μιὰ ζωηρότητα στὴ διήγησιν του
καί μιὰ φυσικότητα στὴν ἀπόδοση ψυχικῶν
καταστάσεων, ἔχει τὴ δύναμιν νὰ κινᾷ τὸ
συναίσθημα καί διανοητικὸ κόσμον τοῦ
ἀναγνώστη ἔτσι πού νὰ τὸν παρασύρει μα-
ζὶ του.

Στὸ πρῶτο τοῦ ἔργο ὁ ἥρωας τοῦ κ. Ἄρ-
κάδιο εἶναι ἕνα νεανικὸ ἡφαίστειον πού ὥρα
τὴν ὥρα θά ἐκραγεῖ στὴν τρέλλα ἢ στὴν
ἐπανάσταση. Ἄλλὰ στὴν «Κρίση» ὁ ἥρωας
τοῦ δὲ σκεφτεται πιὰ γιὰ τὴ γενικὴ ἀπολύ-
τρωση, δέν μπορεί κἀν νὰ σκεφτεῖ. Καί ἂν
τὸ φέρνει ἡ περίστασις κοροῖδεύει τίς πα-
λιές του ιδέες. Γιατὶ δέν τοῦ ἔμεινε πιὰ δύ-
ναμιν νὰ γνοιαστεῖ γιὰ κανένα ἄλλο ἐχθρὸ
ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του τὸν κατερειπωμένον, τὸ
μίζερο. Ἐγινε ἕνας ἀνθρωπάκος πού τὸν
στενεύει κάθε μέρα φριχτότερα ἢ «κρίση»

και του κόβει τὰ φτερά. Έχασε την ανθρωπιά του, έπεσε στα μάτια και του ίδιου του έαυτου και μάταια ζητάει όχι τόν τελειωτικό λυτρωμό μά ως είναι και μίαν ώρα ευχάριστη. Αν του περνούσε θ' άλλαζε στη στιγμή την ανθρωπότητα για ένα καλό φαγάκι και την άγκαλιά μιάς γυναίκας! Μά παντού κοιτάει συντρίμια, παντού άνεχεια γι αυτόν. Ξυπνάει μέσα του άκράτητο κάποτε τό ανθρωπινό χτήνος, και τόν καιει έντονα ό πόθος της ζωής, ή λαχτάρα της όρμητικής χαράς. Τόν πιάνει τότε μιά «σφίξη» πού τόν πνίγει και του βάζει την ιδέα νά σκοτωθεί. Μά πάλι δέν τολμά. Όσο πού άπατημένος πιά από όλους και όλα, παίρνει τὰ μάτια του και πάει νά ζήσει μακριά από τούς ανθρώπους.

Η «Κρίσις...» είναι τό αντικαθρέφτισμα της φοβερής τραγωδίας της πείνας πού παίζεται καθημερινά μπροστά στα μάτια μας με άναριθμητά θύματα. Οι παθιασμένοι ώραιοπαθείς θά εξαφνιαστούν με τό σκληρό αυτό έργο του Άρκάδιο, θά βουλώσουν ύποκριτικά τή μύτη τους γιά τόν άνοιχτό του λόγο. Μά όσοι έτυχε νά δοϋνε κατάβαθα τόν άνθρωπο πού άγωνίζεται γιά ένα ξεροκόματο, όσοι ζήσανε τή στέρηση και νιώσανε νά τούς αποξενώνει από τόν κόσμο, αυτοί θά βροϋνε έδω κάτι από την τυραγνισμένη τους ψυχή και θ' αναγαλλιάσουν γιά την τολμηρή και πιστή αυτήν εικόνα της κόλασης του ταπεινού πού ζει τρισάθλια στον αιώνα τουτο του πολιτισμού.

Η «Κρίσις...» είναι ένα φριχτό έξοπασμα πόνου κι άπελπισίας, πού ματώνει με την άγριότητά του και γιομίζει άπόγνωση τόν άνθρωπο. Μέσ' από τὰ κουρέλια του ό θλιβερός άνθρωπος του Άρκάδιο γίνεται φλογερός έπιτιμητής της ανθρωπίνης γενιάς κι άνεβαίνει στη συνείδησή μας σαν ένας πραγματικός ήρωας. Τόνε συμπαθοϋμε στην κομοιοριά του μά και τό φοβούμαστε συγχρόνως γιά τούς πικρούς του άφορισμούς. Είν' ένας Ίωβ, μά ένας Ίωβ ανθρωπινότερος από τό βιβλικό και φυσικότερος, πού λυγίζει κάτω από την άφόρητη δυστυχία πού τό βαραίνει, και καταριέται τὰ πάντα κι όργίζεται κι άδημονεί.

Η «Κρίσις...» του κ. Άρκάδιο είναι από τὰ άληθινότερα και τὰ πιό δυνατά νεοελληνικά βιβλία.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Πέτρου Μαργάκη: Τό Χτικιό. Ήθογραφία. Έκδοσις Σ. Φωτιάδου, Άθήναι 1935.

Τό δράμα είναι πολύς καιρός νά δώσει στην Ελλάδα τίποτε αξιόλογο είτε σε πρω-

τότυπες θεατρικές παραστάσεις είτε και σε βιβλία. Είναι από τὰ είδη του λόγου πού περισσότερο από κάθε άλλο φυτοζωει στην άπλή ήθογραφία και στην ξένη μίμηση, με έλάχιστες προσάθειες και λιγώτερες έπιτυχίες μιάς άπολυτρωτικής άνάτασης. Δέν πιστεύω νά φταίνε γι αυτό οι κατώτερες μορφές της νεοελληνικής ζωής. Τό δράμα δε χρειάζεται πάντα νά παίρνει ύλικό από μορφές έξελιγμένης κοινωνίας, πού ή στατική της αξία αντιστοιχεί με την ψηλή βαθμίδα πολιτισμού στην όποία βρίσκεται. Τό δραματικό ύλικό ύπάρχει παντού και μπορεί τό εμπειρομάτι του τεχνίτη νά τό βρει και στην πιό καθυστερημένη γωνιά. Γιατί όσο ύπάρχει ό άνθρωπος πάνω στην γη κ' έρχεται σε σύγκρουση με τή φύση και τό ανθρωπινό περιβάλλο πού τόν περιστοιχίζει, θά ύπάρχει κ' ή δραματική συγκίνηση πού μπορεί νά μεταπλαστεί σε λογοτεχνικό καλλιτέχνημα. Άλλωστε ή νεοελληνική ζωή, χωρίς βέβαια νά είναι φτασμένη σ' ανώτερα πεδία, δέν είναι όμως και πρωτόγονη. Κάποια πάλη, ρευστή κι άόριστη ίσως, κάποια έντονη ζύμωση δημιουργείται σ' αυτή έτσι πού νά μπορέσει ό δραματικός συγγραφέας νά πάρει απ' έδω τό ύλικό του, γενικεύοντας κι ολοκληρώνοντας σε πληρέστερες μορφές τὰ άσθενικά και λειψά ίσως πρότυπα πού θά του δώσει τό περιβάλλο του, ώστε νά μπορούν νά σταθοϋν μέσα στον κόσμο της τέχνης όχι σαν ξεροί αντίλαλοι μιάς στεγνής πραγματικότητας, μά σαν ζωντανά σύμβολα μιάς άνέννης δημιουργίας.

Όστόσο τό νεοελληνικό δράμα δέν μπόρεσε νά ξεφύγει ολότελα από την άπλή ήθογραφία και νά δώσει τύπους γενικώτερους. Και ή ήθογραφία—όπως την πραγματοποιήσαν οι νεοέλληνες συγγραφείς—έχει βέβαια τή χάρη της άληθοφάνειας γιά μίαν εποχή, μά δέν μπορεί νά συγκινήσει τό σημερινό άνθρωπο, δέν μπορεί νά δώσει την Ιερή χαρά μιάς ύψηλης πνευματικής δημιουργίας, δε μετουσιώνει τή ζωή σε καλλιτεχνικό δημιούργημα. Μ' αυτά δέν καταδικάζω σ' άνυπαρξία την ήθογραφία, άφοϋ άλλωστε τὰ καλύτερα νεοελληνικά θεατρικά έργα είναι τὰ ήθογραφικά. Άλλά θά τραβήσει φυσιολογικά τό νεοελληνικό δράμα—άν βέβαια θέλει νά καθρεφτίσει καλλιτεχνικά τή νεοελληνική ζωική έκδήλωση και νά γίνει οδηγητής σ' ανώτερες μορφές ζωής, κι άν ακόμα θέλει νά κερδίσει μίαν αξιόλογη θέση στη διεθνή δραματολογία—είναι ξεπερνώντας την ήθογραφία νά δει πλατότερα και βαθύτερα τή ζωή, τόν κόσμο και τή φύση. Οι δραματικοί μας συγγραφείς δέν μπόρεσαν νά δώσουν έργα πού νά κινούνε δυνατά τή σκέψη και νά βγαίνουν έξω από τό ντόπιο ενδιαφέρον. Οι λίγες άπόπειρες πού γίνονται (με θετικότερα άποτελέσματα

γα τόν τελευταίο καιρό) μόλις ξεπερνούν την κακή μίμηση, τής γαλλικής προπάντων δραματικής παραγωγής. Αυτό και γιατί τους τραβάει ακόμα ή ήθογραφία, που στο πρώτο κοίταγμα φαίνεται αι εύκολω-
τώτερη.

Κι ο κ. Πέτρος Μαρκάκης έγραψε ένα μονόπραχτο, «Τό χτικιό», που τό χαρακτηρίζει κιόλας ό ίδιος «ήθογραφία». Μά δέν μόρεσε ούτε ένα πρόσωπο του έργου του νά ήθογραφίσει ζωηρά, γιά νά ξεχωρίζει από τό άλλο μπουλούκι που παρουσιάζει. Λείπει δηλαδή από τό έργο του τό σπουδαιότερο γνώρισμα τής ήθογραφίας· ή αληθινή κ' έντονη ζωγράφιση προσώπων. 'Επόμενο είναι πώς κ' ή κατάσταση που θέλει νά δραματοποιήσει του ξεφεύγει, άφου μάλιστα δέν έκμεταλλεύεται προπούμενα τά δραματικά τής στοιχειά και κατατρίβεται σ' άχρωμάτιστες λεπτομέρειες χωρίς ένδιαφέρο. Τό ύφος του χωρίς καμιά προσωπική πνοή, ό διάλογος πλαδαρός και ή θεατρική του κατασκευή φέρνει κάποτε μειδιάματα γιά τήν άπλοϊκότητά της.

Μά ύστερ' από τά έργα του Χόρν και του Μπόργχ δέν επιτρέπονται τέτοια παραστρατήματα στη νεοελληνική δραματική ήθογραφία.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

"Ορθρου 'Αττικού: -Τά "Αμοίρα", ποιήματα, πρόλογος 'Αχ. Αίμιλιανίδη, Λεμεσός 1935. Τιμή 1 σελίνι.

'Ο κ. "Ορθρος 'Αττικός είναι ένας τύπος θλιμμένος, άπογοητευμένος, νικημένος από τά έμπόδια τής ζωής του, κίως ήσως γελασμένος σέ πολλά του ιδανικά. Από τό παλιό του έργο διάβασα τις «Ωδες στην 'Ακρόπολη» που ό ποιητής έγραψε νεώτερος τότε, και που τις πλημμυρίζει ένας ένθουσιασμός γιά τήν 'Αρχαία 'Ελλάδα, τό αρχαίο πνεύμα, τήν ελληνική φαντασία και τέχνη, και τά άθάνατα αρχιτεκτονικά ρημάδια. "Ενα έργο πολύ ιδεαλιστικό που κρατούσε μέσα του ένα νεανικό παλμό που σ' έκανε νά τό σεβαστείς κι αυτό και τό δημιουργό του, γιατί σ' έπειθε πώς ό ποιητής θάχε σημαντική εξέλιξη. Με τά «'Αμοίρα» που ό κ. 'Αττικός κυκλοφόρησε τή χρονιά τούτη ύστερα από πολυκαιρη σιωπή, δυστυχώς διέψευσε τις τότε έλπίδες του άναγνώστη των «Ωδών στην 'Ακρόπολη». Ο ποιητής δέν έκανε κανένα βήμα πρós τά έμπρός αλλά στράφηκε ακόμα πιό πίσω, στο χειρότερο. Ο κ. Αίμιλιανίδης που προλογίζει τό βιβλίο λέει πώς «'Εκείνος που παρακολούθησε τό ποιητικό έργο του κ. "Ορθρου 'Αττικού από τήν πρώτη του εμφάνιση ως ση-

μερα θά δή με χαρά τήν εξέλιξη του ποιητού...». Είμαι βέβαιος πώς ό άγαπητός μου Αίμιλιανίδης γράφοντας τό λιγόλογο πρόλογο του άπόβλεψε μέλλον νά Ικανοποιήσει τήν έπιθυμία του ποιητή πουνα φίλος του, ξεχνώντας όλότελα τήν αλήθεια.

Τά «'Αμοίρα» είναι μιά μακριά σειρά τραγουδιών θλιμμένων. Δέ θά μπορούσε νά γίνει άλλοιως. "Οπως έγραφα στην αρχή ό κ. 'Αττικός είναι ένας άνθρωπος χτυπημένος στο δρόμο τής ζωής του, ένας άνθρωπος που δέ μόρεσε νά νικήσει τά έμπόδια τής ζωής, που τά ύπόμεινε πιστεύοντας τα σά μιά κατάρα μιας Μοίρας σκληρής, κι ακόμα ένας άνθρωπος, που όχι μονάχα δέν τά περιφρόνησε αλλά—κακά κάνοντας—τ' άγάπησε και τά τραγούδησε. Στά ποιήματα του μιμείται τόν Παλαμά, τό Δροσίνη, τόν Πολέμη. Είναι πολύ πολυ ρητορικός. Μεταχειρίζεται γιά κάθε ούσιαστικό κ' ένα ή δυό χτυπητά επίθετα, δέν κατάλαβε τήν άξία τής λιτότητας και τής σύνθεσης, εργαζεται πάνω στα ίδια και τά ίδια θέματα, και παντού διακρίνεται ό πεσσιμισμός του κουραστικός 'Από τά τραγούδια του λείπει ή νειότη, ή όρμη και ή ύγεια.

Τά τραγούδια του «Του έλέους», μιά σειρά τραγουδιών έμπνευσμένων από τό δράμα του Χριστού, είναι πολυ μέτρια κ' έξεζητημένα. Στη Νεοελληνική λογοτεχνία έχουμε μερικούς ποιητές πουγραφαν πάνω σέ τέτοια θέματα όπως τό Δούρα, τόν Πετμεζιά Λάυρα, κι άλλους. Μ' αυτόι απόφυγαν όσο μπορούσαν τό ρητορισμό που έχουन τά τραγούδια του 'Αττικού και τήν εύκόλη συγκίνηση.

Δέ μου φαίνεται ό ποιητής ν' άλλοει πορεία. Θά μείνει ό πεσσιμιστής τραγουδιστής μερικόνψυχικών του καταστάσεων, παραπονούμενος και κλαίοντας γιά τήν σκληρή του Μοίρα.

Ω τόχη που μου έπρόδωκες τις πιό γλυκές έλπίδες.

Ξεχωρίζω και πεσσιμισμό με όρμη. "Ενα πεσσιμισμό κοντρολαρισμένο. Ο Καρυωτικής παραδείγματος χάριν που άσφαλώς είναι ή ποιητικότερη μορφή των τελευταίων χρόνων έγραψε έργο που τό διέπει ένας πεσσιμισμός ύγιης. Και είναι γι αυτό που ό άτυχος αυτός "νεός με τη μεγάλη θλίψη, δέ σταμάτησε στόν πεσσιμισμο αλλά προχώρησε στη σάτυρα κίνωντας ή ζωή και τό έργο του με τόν τραγικό θανατό του.

"Εχω τήν γνώμη πώς ό κ. 'Αττικός ήταν προορισμένος γιά μεγαλύτερα δημιουργήματα. Δυστυχώς έκαμε τό λάθος—ποιός ξαίρει ποιος φταίει—νά μείνει πίσω από τήν εξέλιξη των ιδεών τής εποχής του.

ΠΑΝΟΣ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΣ

Δ. Τσιτούρη: Σκοποί του χωριού μου. (ποιήματα) Κύπρος 1935.

Οι «Σκοποί του χωριού μου», είναι ένα μικρούτακο βιβλιαράκι από 52 σελίδες και με τό περιεχόμενό του—μιά τριανταπενταριά τραγούδια—νοικοκυρεμένο όμως και καλοτυπωμένο. Τά ποιήματα τής συλλογής είναι παρμένα από την πολύπτυχη ζωή του Κυπριακού χωριού, γραμμένα με μιά πραγματική ειλικρίνεια. Ο κ. Τσιτούρης έχει ένα προτέρημα πού δέν είναι και μικρό. Γράφει την έμπνευσή του ατόφια, με ειλικρίνεια, χωρίς νά γυρεύει άκροβασίες σέ πεδία πού δέν του άνήκουν, και χωρίς τόν κίντυνο νά ξεγελάσει τόν έαυτό του. Ίσως τά τραγούδια του νά μη στέκουν κάτω από ένα αυστηρό κριτικό έλεγχο. Ίσως ή φτώχεια τους σέ εικόνες, σέ έκφραση, σέ πικιλία μέτρων, σέ βαθειά συγκίνηση, νά γίνεται φανερή από τό διάβασμα και τών πρώτων σελίδων. Ωστόσο είναι πάλι φανερό πώς ό δημιουργός τους είναι ένας ποιητής, ένας νέος στοχαστικός πού αισθάνεται και μιλεί χωρίς αξιώσεις, πού ίκανοποιείται με τό δέχτη τής ψυχής του, άβιαστα, όσο κι άν αυτός ό δέχτης είναι μικρός κι άδύναμος. Τόν ποιητή τόν έμπνέει τό περιβάλλο του Κυπριακού χωριού. Τό καφενείο, οί χωριανοί, τό κλάδεμα τών άμπελιών, ό τρύγος, τό πάτημα τών σταφυλιών, τά βράδυα του χωριού, ή φλογέρα του τσοπάνου, οί γιορτές του χωριού κτλ. Τραγουδά τά πράματα τούτα σάν άσπλημένα και γνώριμα, με μιά διάθεση μελαγχολική, φωτισμένη από μιά έσωτερη χαρά κ' ίκανοποίηση.

Είναι άλήθεια πώς δέν κατορθώνει νά μάς ζωντανέψει τά θέματα πού μάς παρουσιάζει και μάς άφίνει μακρινούς θεατές του χωριού και τής ζωής του. Γίνεται κατάχρηση ρητορισμού και περιγραφής, και λείπει ή ποιητική σύνθεση. Στά μέτρα του μεταχειρίζεται τόν όκτασύλλαβο και τόν έννεασύλλαβο πού όπως είναι στενός τόν έμποδίζει νά αποδώσει άνετα εκείνο πού ζητάει, πράμα πού κατορθώνει σέ μερικά δροσερά τραγούδια γραμμένα σέ δεκαπεντασύλλαβο. Μά τά ψεγάδια τούτα βρίσκονται συχνά σ' όλους του πρώτους τόμους και τών πιό δόκιμων ποιητών.

Ο κ. Τσιτούρης είναι ένας στοχαστικός νέος πού δέν τόν ταράζουν τά μεταπολεμικά ρεύματα, και πού όνειρεύεται μιά ζωή άνάμεσα στή φύση, μακριά από τις σκοτούρες τής πολιτείας, έξω από τις πλαστές συνθήκες, μιά ζωή πού νάχει προνόμιο τή σιωπή, τήν όμορφιά και τή ρέμβη. Στό ποιήμα του «ή προσευχή... μιλώντας για τά λουλούδια, τις αδρες και τά πουλιά τής ύπαιθρης ζωής τελιώνει έτσι:

«Ω, άς ήταν νά στρωνόσαστον νά πνέατε άς ήταν νά σάς ξαναχαίρειτζα σ' ένα δεντρί από κάτω για πρώτη και στερνή φορά όταν γλυκά τό μάτι όα μουκλινει ό άξύπνητος ό ύπνος το θανάτου».

Ίσως στό μέλλο ό ποιητής ν' αλλάξει πορεία. Θά τόν συγκινήσουν και θά τόν παιδέψουν νέα πράματα στή ζωή του, κ' ή έμπνευσή του θά άπλωθει και σέ άλλα πλαίσια.

ΠΑΝΟΣ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΣ

Δευτέρη Ξανθού: Μάσκες ανθρώπων 'Αθήνα.

Στά πέντε διηγήματα πού μάς παρουσιάζει ό κ. Λευτέρης Ξανθός με τό γενικό τίτλο «Μάσκες ανθρώπων» φαίνεται καθαρά ή προσπάθεια του νά κτυπήσει μερικά κοινωνικά προβλήματα και καταστάσεις. Δυστυχώς όμως δέν τό κατορθώνει και μένει στή μέση του δρόμου πού όνειρεύτηκε—φιλοδόξησε μάλλον—νά βαδίσει. Τά διηγήματα του δέν τά δονεί καμιά νευρική διάθεση κ' είναι φτωχά, νωθρά, μ' ένα έσωτερικό παλμό άδύναμο. Για νά γραφτεί ένα διήγημα δέν άρκει (έτσι τουλάχιστον φαντάζονται πολλοί) ή γνώση όπωσδήποτε τής Δημοτικής κ' ή έξεύρεση ενός θέματος. Χρειάζεται τάλαντο, ή σύνθεση, ή άρχιτεκτονική, ή ψυχολογία, ή όλοκλήρωση τών ψυχικών καταστάσεων τών τύπων και ήρώων του έργου, ή άποβολή του περιττού, κ.τ.λ. Πολλοί νέοι δυστυχώς παρουσιάζονται με τρομερές έλλείψεις με άγνοια και τών πιό άσημάντων στοιχείων πού αποτελούν την τέχνη, σέ σημείο πού νά άπογοητεύουν και τόν πιό έπιεική άναγνώστη.

Ο συγγραφέας του «Μάσκες ανθρώπων» πίεσε τόν έαυτό του νά συγκινηθεί με τή δυστυχία του άνεργου, τόν πόνο του άλήτη, του γελασμένου έραστή πού τόρριξε στο πότηρι, θέματα δηλαδή κοινότητα και χιλιογραμμένα. Έδώ κ' έκεί διαβάσεις επαναστατημένες κραυγές για μερικά σάπια τής κοινωνίας πού τά ξαίρουμε πια και τά μωρά παιδιά. Κ' έτσι ό κ. Ξανθός όχι μόνο δέν μπορεί νά συγκινήσει τόν άναγνώστη του άλλα και τόν κάνει νά κουνει είρωνικά τό κεφάλι του. Έχω από νού μου τό διήγημα του «Ευεργέται και Δωρηταί». Τά βάζει ό ήρωας με τόν καντηλανάφτη μιάς έκκλησιās και κάνει κοινωνιολογική φιλοσοφία, καταληγοντας σέ ύβρεις σάν: «Παλιότομαρα... Τραγογένειδες... Κέρατα βερνικωμένα... Κερατάδες». Μά είναι φιλολογία τούτη σās παρακαλώ; Είναι διηγηματογραφία και μάάλιστα με άπαιτήσεις κοινωνικού περιεχομένου; Ο κ. Λευτέρης Ξανθός έχει μερικές επαναστατικές άνησυχίες πού ίσως—ίσως

ς τις μάθανε μερικά βιβλία κι όχι ή ζωή, κι δὲ μπόρεσε νὰ τις νιώσει καλά και νὰ θέλησε νὰ τις μπάσει σέ λίγα διηγημα- τία, πρόχειρα κι ἀδούλευτα. Τὸ ἔργο του νὰ μᾶς φέρνει κοντὰ στὸν ἀνθρώπινο πόνο νὰ ζητάει νὰ παρυσιάσει, οὐτὲ μᾶς μπάζει ἀ θέματα στὰ ὁποῖα θέλει νὰ δείξει τὴν κοινωνική σαπίλα. Πιθανὸν νὰ μοῦ πῆτε πὼς συγγραφέας εἶναι πρωτάρης και εἶναι ες πρῶτες του προσπάθειες. Δὲν εἶναι σω- δὲ, γιατί ἡ νεοελληνική λογοτεχνία τῶν τε- ταιαίων χρόνων ἔχει νὰ παρυσιάσει τέσα- ρφρα πεζογραφήματα πού ἔπρεπε οἱ νέοι παραδειγματίζονται, οἱ νέοι ὅμως πού οὐν ἀληθινὸν τάλαντο και ζητοῦν νὰ βαδί- ουν στὸν ἴσιο και δύσκολο δρόμο τῆς τέ- ης. Οἱ «Μάσκες ἀνθρώπων» δὲν ἔχουν ες σελίδες τους καμιὰ πρωτοτυπία, καμιὰ ηθική ὀρμή.

ΠΑΝΟΣ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΣ

ΤΥΠΟΣ

Τὰ ἑβδομηντάχρονα τοῦ Λιπέρτη πού ῥητάστηκαν τὸν περασμένο μῆνα πρῶτα ἡν Πάφο κ' ὕστερα στὴ Λευκοσία, στὴν ῥύνια και στὸ Βαρῶσι ἔδωσαν ἀφορμὴ ὄν Κυπριακὸ τύπο ν' ἀσχοληθεῖ πλατειά τῆ ζωῆ και τὸ ἔργο τοῦ Λιπέρτη. Ἀναφέ- ομε στὴν «Πάφο» (4 Ἄπρ.) «Ὁ Δημή- ος Λιπέρτης ὡς ποιητῆς» τοῦ κ. Λ. Φιλίπ- ο. Στὴν ἴδια ἔφημερίδα ποιήμα τοῦ κ. Α. ῤρνάρη «Στὸν ποιητὴ Δημ. Λιπέρτη», καθὼς εἰ λεπτομερῆς περιγραφή τῆς γιορτῆς στὴν ἄφο. Στὴν ἴδια ἔφημερίδα (18 Ἄπρ.) περι- οραφή τῆς γιορτῆς στὴ Λευκοσία με τὴν ὀμι- α τοῦ κ. Λ. Φιλίππου και τὴν ὀμιλία τοῦ κ. Χρίστη (25 Ἄπρ.). Στὴν «Πρωϊνὴ» (14 ἄπρ.) τοῦ κ. Φ. Ἀντρέαδῆ «Δ. Θ. Λιπέρτης» εἰ τοῦ κ. Τ. Ἀνθία «Τὰ ἑβδομηντάχρονα οῦ Λιπέρτη». Στὴν ἴδια ἔφημερίδα (16 Ἄπρ.) ημοσιεύεται λεπτομερῆς περιγραφή τῆς ορτῆς πού γίνηκε στὴ Λευκοσία, και σχε- κὰ σημειώματα τοῦ κ. Τ. Ἀνθία (17, 18 και 20 Ἄπρ.) και τοῦ κ. Σ. Χρίστη (19 Ἄπρ.) ἔπισης ἡ «Πρωϊνὴ», (25, 26 Ἄπρ.) δημοσι- οει τὴν ὀμιλία πού ἔκανε ὁ κ. Σ. Χρίστης τὸ γιορτασμὸ τῶν ἑβδομηντάχρονων τοῦ ἑρτήρη στὴν Κερύνια, ἕνα φωτεινὸ κήρυγμα γιατί πρέπει νὰ προσέξουμε τὴν πνευματική αραγωγή τοῦ τόπου μας». Στὸ «Νέο Κυ- ριακὸ Φύλακα» (19 Ἄπρ.) δημοσιεύεται εριγραφή τῆς γιορτῆς στὴ Λευκοσία, και στίς 9 Ἄπρ. ἄρθρο τοῦ κ. Μήτσου Μαραγκοῦ «Ἡ πόδοση τῆς ποιήσης τοῦ Λιπέρτη στὴ δημοτι- ἡ γλῶσσα». Στὴν «Ἐλευθερία» (17 Ἄπρ.) ημοσιεύεται ἡ ὀμιλία τῆς δ. Περσεφόνης Ἰαπαδοπούλου «Ὁ κ. Λιπέρτης ὡς ποιητῆς»

και σημείωμα τοῦ κ. Π. Ι. (Πάνου Ἰωνίδῃ) γιὰ τὴν «ἀδιαφορία τοῦ κοινου» ἀπ' ἀφορμὴ τῆς σχετικῆς ὀμιλίας τοῦ κ. Χρίστη. Στὴν «Ἀλήθεια» (19 Ἄπρ.) σημείωμα τοῦ κ. Λ. Κρυστάλλῃ «Μιὰ ἑβδομηκονταετής». Καὶ γενικά ὅλες οἱ ἔφημερίδες τῆς Κύπρου δει- ξανε τὴν ἐχτίμησή τους στὸ μεγάλο μας ποιη- τῆ εἴτε με ἄρθρα τους εἴτε ἀναδημοσιεύο- ντας τραγούδια του.

—Οἱ Κυπριακῆς ἔφημερίδες ἀσχοληθήκανε ἔπισης πολὺ (τέλος Μάρτη—ἀρχῆς Ἀπρίλη) με τὴν ἐδῶ ἐπίσκεψη τῆς κ. Lüdeke πού ῥησε γιὰ νὰ μαζέψει κυπριακὰ δημοτικὰ τραγούδια.

—Γιὰ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Γιάννη Λεύκη «Στεναγομοὶ και Πόθοι» γράψανε κρι- τική ὁ κ. Τ. Ἀνθίας στὴν «Πρωϊνὴ» 22 Μαρτ., ὁ «Κριτικός» στὴν «Ἐλευθερία» 6 Ἄπρ., ὁ κ. Λ. Ἰωαννίδης στὸ «Νέο Κυπρ. Φύλακα», 6 Ἄπρ., ὁ κ. Α. Περνάρῃ στὴν «Πάφο», 18 Ἄπρ., και ὁ κ. Τ. Μ. Φραγκοῦδῃ στὴν «Ἀ- λῆθεια», 19 Ἄπρ.

—Γιὰ τὸ μυθιστόρημα τοῦ κ. Λουκῆ Ἀ- κρίτα «Νέος με καλὰς συστάσεις...» γράφει ὁ κ. Λ. Ἰωαννίδης στὸ «Ν. Κυπρ. Φύλακα», 23 Μαρτ., ὁ κ. Α. Περνάρῃ στὴν «Πάφο», 28 Μαρτ., και ὁ κ. Κ. Ἀσσιώτις στὴν «Πρωϊνὴ», 4 Ἄπρ.

—Γιὰ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Ἀντη Περνάρῃ «Τὰ τραγούδια τῆς θάλασσας», γράφει ὁ κ. Τ. Ἀνθίας στὴν «Πρωϊνὴ», 12 Ἄπρ., ὁ κ. Λ. Ἰωαννίδης στὸ «Ν. Κυπρ. Φύ- λακα», 14 Ἄπρ., και ὁ κ. Ζ. Οἰκονόμου στὴν «Πάφο», 25 Ἄπρ.

—Ἡ «Ἀλήθεια», (5 Ἄπρ.) ἀναδημοσι- οεὶ ἀπὸ τὴν «Comedia», κριτικὴ τοῦ Ε. Mar- san γιὰ τὰ ἔργα τοῦ κ. Π. Βαλδασερίδῃ «La Colonne Corinthienne», και «Lesbos ou Cythère...»

—Ἀπ' ἀφορμὴ τῆς κίνησης γιὰ ἀναδιοργά- νωση και μετασχηματισμὸ τοῦ Παρθεναγω- γείου Λευκοσίας δημοσίεψε στὸ «Ν. Κυπρ. Φύλακα», ἡ δ. Περσ. Παπαδοπούλου ἔξι ἄρθρα με τὸ γενικὸ τίτλο «Ἡ γυναικεία ἐκ- παίδευσις κινδυνεύει», (20, 21, 22, 24, 26 και 28 Μαρτ.), ἡ κ. Ἐλένη Αὐτονόμου τρία ἄρ- θρα «Ἡ μόρφωση τῶν κοριτσιῶν μας και τὰ ἀνώτερα Παρθεναγωγεία», (7, 9 και 10 Ἄπρ.), ὁ κ. Ι. Κατούρος ἕνα ἄρθρο (9 Ἄπρ.), και ὁ κ. Σ. Εὐαγγελίδης ἔπισης ἕνα ἄρθρο (25 Ἄπρ.).

—Γιὰ τὸ βιβλίον «Παιδικῆς ψυχῆς...» πού τὸ ἔγραψαν μαθήτριες τοῦ Ἀνώτερου Παρθενα- γωγείου Λεμεσοῦ, γράφουν ἐνθουσιαστικά ὁ κ. Τ. Ἀνθίας στὴν «Πρωϊνὴ», 9 Μᾶη, και ὁ κ. Λ. Γιαννίδης στὸ «Ν. Κυπρ. Φύλακα 12 Μᾶη.

—Στὸν «Κυπριακὸ Τύπο», δυὸ ἐνδια- φέροντα ἄρθρα τοῦ κ. Λ. γιὰ τὴν «Ἀναγέννηση και τὸ χαρακτῆρα τῆς», (5 και 9 Μᾶη).

—Ἀπ' ἀφορμὴ τοῦ θάνατου τοῦ Α. Πάλλῃ γράψανε γι' αὐτὸν ἀρκετῆς κυπριακῆς ἔφημε- ρίδες. Ἀναφέρουμε τὰ σημειώματα τοῦ κ. Τ. Ἀνθία στὴν «Πρωϊνὴ», 4 Ἄπρ. και τοῦ κ.

Α. Περνάρη στην "Πάφο", 11 'Απρ.

— Στην "Πρωϊνή", επίσης σημείωμα του Τ. 'Ανθία για τον Καβάφη (21 Μαρτ.).

— Στην "Αλήθεια", (3 Μάη) δημοσιεύονται έντυπώσεις του κ. Παλαίμαχου για τη "Λεμεσό του 1870..."

— Στο "Νέο Κυπριακό Φύλακα", (15 Μαρτ.) αναδημοσιεύεται από τη γαλλική εφημερίδα "La Reforme", της 'Αλεξανδρείας άρθρο για τις "τελευταίες άνασκαφές στην Κύπρο και για το έργο της Γαλλικής 'Αποστολής..."

— Στη "Φωνή της Κύπρου", (11 Μάη) ο 'Αρχιμανδρίτης Μαχαιρά Γρηγόριος γράφει για το "έκβαλμα του φόου", και για το "μμάτισμα..."

— Στο "Νέο Κυπριακό Φύλακα", ο κ. Α. Χατζηιωσήφ έγραψε τέσσαρα άρθρα (18, 19, 21 και 22 Μάη) με τον τίτλο "Γονείς και παιδιά να γνωρισθούν στενά..."

— Στην "Πρωϊνή", ο κ. Τ. 'Ανθίας γράφει για τον Παλαμά (19 Μάη) και για το Κυπριακό Θέατρο (26 Μάη) κι ο κ. Α. Φ. για το "Ωδείο Λεμεσού που το διευθύνει ο κ. Σόλ. Μιχαηλίδης."

— Στην "Ελευθερία", δημοσιεύεται από την 29 Μάη "Η άλωση της Κωνσταντινουπόλεως. Λεπτομέρειαι της πολιορκίας", του κ. Χρ. Χαραλάμπους.

— Στην "Ελευθερία", συνεχίζεται η μελέτη του κ. Κώστα Αυγέρη "Αι μεγάλοι ή μέρα της Λευκωσίας επί Φραγκοκρατίας..."

— Στις "Μακεδονικές Ημέρες", ('Απρ. άρ. 3) ο κ. Π. Σπανδωνίδης γράφει για το μυθιστόρημα του κ. Λ. 'Ακρίτα «Νέος με καλές συστάσεις...» κι ο κ. Γ. Θ. (Θεμέλης) για τα ποιήματα του κ. Γ. Λεύκη "Στεναγμοί και Πόθοι..."

— Τα "Νέα Γράμματα", ('Απρ. άρ. 4) γράφουν τό παρακάτω σημείωμα με τον τίτλο "Δυό αξιόλογες προσπάθειες...": "Δέ μπορούμε παρά να χαιρετήσουμε ελικρινά και να εύχηθούμε κάθε δυνατή πρόοδο στα δυό αξιόλογα λογοτεχνικά περιοδικά Μακεδονικές Ημέρες και Κυπριακά Γράμματα που, τό ένα βγαίνουν στη Θεσσαλονίκη και τό άλλο στη Λευκωσία της Κύπρου, προσπαθούνε να συγκεντρώσουνε και να δείξουνε από τις σελίδες τους κάθε καλή πνευματική εκδήλωση του τόπου τους. Χαιρόμαστε άληθινά βλέποντας πως μία μεγάλη έπαρξια σαν τη Θεσσαλονίκη και μία μεγάλη χώρα του έξω 'Ελληνισμού όπως ή Κύπρος φιλοδοξούνε να δημιουργήσουνε μία δική τους λογοτεχνική κίνηση, να μελετήσουνε τον τόπο τους, να ένθαρρύνουνε κάθε δικό τους ταλέντο, και να δώσουνε ένο παράδειγμα και στις άλλες έπαρχίες της 'Ελλάδας. 'Η σοβαρότητα των δυό αυτών προσπαθειών είναι μία έγγυση για την έπιτυχία τους άν και είναι γνωστό πό-

σοι κόποι και πόσες θυσίες χρειάζονται για να συντηρηθεί ένα έπαρχιακό περιοδικό και να πάρει έναν καλό και θετικό δρόμο δίχως να χάσει την ανεξαρτησία του και να λοξοδρομήσει από τό σκοπό του. Ξεχωριστά χαιρετίζουμε τις Μακεδονικές Ημέρες που μπαίνουν κιόλας στον τρίτο χρόνο της έκδοσης τους με τη διεύθυνση του διαλεχτού λογοτέχνη και συνεργάτη μας κ. Στ. Ξεφλούδα και όλοένα με αποκλειστικότερη συνεργασία ντόπιων Σαλονικιών συγγραφέων αρχίζουμε να αντιμετώπιζουμε άποτελεσματικά τη λογοτεχνική παραγωγή της υπόλοιπης 'Ελλάδας..."

— Ο κ. Α. Καραντώνης γράφει στα "Νέα Γράμματα", (άρ. 5) για τό μυθιστόρημα του κ. Ακρίτα "Νέος με καλές συστάσεις..."

— Στην "Καθημερινή", (1 'Απρ.) ο κ. Αίμ. Χ. (Χουρμούζης) γράφει για τα ποιήματα του κ. Γ. Λεύκη "Στεναγμοί και Πόθοι..."

— Για τό ίδιο βιβλίο γράφει ο κ. Μ. Χαννούσης στη "Νέα Έποχή", (Μάης, άρ. 3), κι ο κ. Δί. στην "Ελληνική Βιβλιογραφική και Βιβλιοφιλική 'Επιθεώρηση", (Μαρτ. τομ. Γ' 'Αρ. 3).

— Στο "Libre", (άρ. 150—151) ο κ. L. Roussel γράφει για τό βιβλίο του κ. Γλ. 'Αλιθέρη "Τό πρόβλημα του Καβάφη..."

— Πήραμε τα δυό πρώτα τεύχη της (Μάρτης, 'Απρίλης—Μάης) της "Φλόγας", "μηνιαίου λογοτεχνικού και καλλιτεχνικού περιοδικού δημιουργικής πρωτοπορείας", που βγαίνει στην 'Αθήνα. Τό πρόγραμμα του νέου περιοδικού είναι να υποστηρίξει τους πραγματικά άξιους νέους και να παρουσιάσει "ό,τι τό πραγματικά ζωντανό, ό,τι τό άληθινό, άξιο βρίσκεται στη σημερινή δημιουργία... Τό διευθύνει ο κ. Γιάννης Φλιάσιος (Γ' Σεπτεμβρίου 15, 'Αθήνα).

— Πήραμε τα "Θεσσαλικά Γράμματα", (τεύχ. 4 και 5) μηνιαίο φιλολογικό, επιστημονικό και καλλιτεχνικό περιοδικό, που βγαίνει στη Λάρισα άπ' τον "Όμιλο διανοουμένων και φιλοτεχνών Λαρίσης..."

— Από τις 14 'Απρίλη άρχισαν να βγαίνουν τα "Νεοελληνικά Γράμματα", έβδομαδιαία φιλολογική, καλλιτεχνική και επιστημονική έφημερίς, Διευθυντής ο κ. Κ. 'Ελευθερουδάκης και άρχισυντάκτης ο κ. Κ. Καρθαίος.

— Από τό Μάρτη βγαίνουν στην 'Αθήνα τα "Ελληνικά Φύλλα", μηνιαία φιλολογική, επιστημονική και πολιτική έπιθεώρηση με διευθυντή τον κ. Μ. Βαϊάνο.

— Στην "Καθημερινή", (13 Μάη) ο κ. Αίμ. Χ. γράφει για τα "Τραγούδια της θάλασσας", του κ. Α. Περνάρη.

— Πήραμε τις έφημερίδες "Θεατής", του Καρτούμ και "Αθλητικά Νέα", της Λευκωσίας, και τα περιοδικά "Γνώσις", άρ. 12 και "The Cyprus Students' Chronicle", άρ. 1.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

A Cloisonné Staff-Head from Cyprus by A. H. Dudley Buxton, Percy Casson, and J. A. Myres [Reprinted from "Man", 12, 1-3].

Επίλωνος Π. Κυριακίδου—ΑΙ Ιστορικοί και της δημόδους νεοελληνικής ποιήσεως. Θεσσαλονίκη 1934.

Ν. Καταφόρη.—'Η δικτατορία του Σατανά. 'Αθήναι 1935.

*Ορθρου 'Αττικού.—Τά 'Αμοιρα (ποιήματα) Λεμεσός 1935.

'Ανώτερο Παρθενοναγωγείο Λεμεσού.—Ιδικές ψυχές. Λεμεσός, 1935.

Π. Μαυρέα.—'Αύλητής (ποιήματα) 'Αθήνα.

Κωστήρ Παλαμά.—ΟΙ νύχτες του Φήμιου. 'Αθήναι 1935.

Γερ. Δ. Κασόλα.—Γιά την Ειρήνη... (Τραγούδιας αγάπης). Μεσολόγγι.

'Ηρώς Κορμπέτη.—'Εγκώμιον εις τον Πατριάρχην Νικόλαον Δ' τόν Μουζάλωνα. 'Απόσπασμα έκ του μου Ζ' τευχ. 2 τών 'Ελληνικών, σελ. 301-322.

Πέτρου Βλαστού.—'Η Ελληνική και μερικές άλλες παράλληλες διγλωσσίες. Αθήνα, Τυπογραφείο Σπυριδίου, 1935.

Θράκη Θρούλου.—'Αόρια Λάντη. Δράμα, πράξις 3, εικόνες 5. 'Αλεξανδρούπολις 1934. Δρ. 25.

Τωάν. Γ. Ψωάννιδου.—'Ανάλυσις της θελας ομοψιδίας Δάντου 'Αλιγιέρη. ('Ανατύπωσις έκ του περιοικού 'Η Γνώσις) Λευκοσία, 1935.

The Statute Laws of Cyprus 1934. Government Printing Office, Nicosia 1935.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Γὰ **"ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ,"**
θὰ βγαίνουν κάθε μήνα σὲ διπλό
τεύχος.

Παρακαλοῦμε, ὅσοι ἀπὸ τοὺς συνδρομητὲς μας θ' ἀλλάξουν διεύθυνση γὰ μᾶς τὸ γνωστοποιήσουν γιὰ νὰ κανονίσουμε τὴν ἀποστολὴ τοῦ περιοδικοῦ. Ἐπίσης παρακαλοῦμε ὅσους δὲν πλέρωσαν ἀκόμη τὴ συνδρομὴ τους νὰ μᾶς τὴν ἐμβάσουν τώρα σὲ γραμματόσημα ἢ Postal order.

κ. Π. Βλαστό, Liverpool. Πήραμε τὸ βιβλίο. Ἐυχαριστοῦμε.—κ. Ν. Β. Τωμάσακη, Χανιά. 'Η μέλη σας θὰ μπεῖ στὸ ἐπόμενο. Στὸς συνδρομητὲς τοῦ 'Ν. Α.' προσέθεσε τὴ Βιβλιοθήκη Πτυχιούριου Γυμνασίου στὴ Λευκοσία. Γιὰ τ' ἄλλα θὰ φροντισοῦμε.—κ. Π. Κρινάϊο, 'Αθήνα. Τὰ πήραμε κ' εὐχαριστοῦμε.—κ. Γ. Λ. 'Αλιθέρρη, 'Αλεξανδρεία. Τὸ σκίτσο τοῦ κ. Β. ἔφτασε πολὺ ἀργά. 'Ἐλπίζομε νὰ δοθεῖ εὐκαιρία νὰ το βάλουμε ὑπερώτερα.—κ. Μ. Βαϊάνο, 'Αθήνα. Ἐυχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλά σας λόγια. Σὰς στέλνομε ὅτι μᾶς ζητήτε. Δὲν πήραμε ἀκόμη κανένα τεύχος τοῦ περιοδικοῦ σας.—κ. Γ. Βαλέτα, Πλαμαρί. Μία ἀπλή μετάφραση ἀνὸς γνωστοῦ ἐγγράφου δὲν προσφέρει καὶ πολλά. Δημοσιεύομε τὸ ἕνα κριτικὸ σημείωμα. Στέλνομε στὸν κ. Μ. Χ. τὸ ἄρθρο.—κ. 'Α. Ρ. Α. Γεωργιάδου, 'Αθήναι.

να. Στὸ διήγημά σας, μ' ὄλο πού εἶναι στρωτὴ ἡ φράση του, δὲν βεβαίως τὴ ἀνάλυση τῶν τῶπων. Ἐλπίζομε τὰ ἄλλα σας νὰ εἶναι καλύτερα. Περιμένομε.—κ. Γ. Γ. 'Αηδονόπουλος, Στ. Ἄνεμοσ καὶ Γ. Ψωάννιδου, 'Αθήνα. Σὰς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ θερμὸ σας ἐνδιαφέρον. Τὰ ἑλληνικὰ λογοτεχνικὰ κομμάτια ποὺ δημοσιεύομε εἶναι μόνο Κυπριαὶν συγγραφέων. Ὡστόσο ὑπερώτερα θὰ μποῦνε καὶ τὰ δικά σας ποιήματα δὲν ἀποφασίσουμε νὰ δημοσιεύομε καὶ ἔργα μὴ Κυπριαῶν.—κ. Ν. Πετρίδου, Κτήμα. Σὰς παρακαλοῦμε νὰ φροντίσετε γιὰ ὅ,τι σας στείλαμε ἀπὸ καιρὸ.—κ. Τ. Μελέα, Λεμεσός. Ὁ «κρυφὸς μου καμὸς» δείχνει πὼς ἐξελίσσεστε, μετῶνετε σιγὰ σιγὰ, χωρὶς ὥστόσο νὰ κατορθώσετε ἀκόμη νὰ λευτερωθῆτε ἀπὸ τὴν κακὴ μίσηση. Προσέχετε ν' ἀποφύγετε τὶς χασμαθιές.—κ. Μ. Λοϊζου, 'Ἐνταῦθα. Τὸ θέμα, ἡ ἐπέξεργασία του, ὁ στίχος δείχνουν πὼς τὸ «Φεγγάρι» σας εἶναι πρωτόλειο. Πρέπει νὰ διαβάσετε πολὺ. Τὸ «ὄλημερις» δὲν ὑπερβαίνει ν' ἀντικαταστήσει τὸ «ἀλονυχτις» εἰσι εὐκόλα. Ἰγάρχει ἀνεμεσὸ τους κάποια διαφορά. Διαφέρομε... ὅσο ἡ μέρα ἀπὸ τὴ νύχτα.—κ. Γ. Χειμαρρίδου, Τιποτε δὲ μᾶς λένε τὰ νεότερα σας.—κ. Α. Κ. Σκ. Πήραμε τὸ γράμμα σας τῶν 18 Μᾶη ὅπου εἶδαμε νὰ μᾶς λέτε πὼς μᾶς στέλνετε μαζί κ' ἕνα διήγημά σας. Τέτοιο πράγμα δὲν πήραμε. Μήπως ἐξήχαστε νὰ τὸ βάλετε στὸ φακέλλο.—κ. Τ. Μαυροῦδου, Τὸ νέο σας ποίημα ὑπερεῖ πολὺ.—κ. Π. Ἐρμούλου, 'Ἐνταῦθα. Χρειάζεται πολλὴ δύναμη καὶ τέχνη μεγάλη, γνώση τῆς ζωῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας γιὰ νὰ καταπιασθεῖ κανένας σοβαρὰ μὲ τὸ θέμα αὐτό. Καὶ τὸ δίκαιό σας εἶναι ἕνα προχειρογραμμένο συμπλήρωμα ἀπὸ συναφῆ ἀκούσιματα καὶ ἀναγνώσιματα. Διαβάστε τὰ σχετικὰ ἔργα τοῦ Ρενάν, Barbuse, Shaw, κ. ἄ.—κ. Κ. Ρ. Ἀρνακά. Τὸ ποίημα σας εἶναι ἀπὸ τῆς συνθηκόμενης ἀτυχῆς φιλοσοφίας τῶν νεαρῶν τοῦ μῦθου ἀρχίζουσαν νὰ γράφουσαν, χωρὶς νὰ ὑπεβάλλουν τὸν ἑαυτὸ τους καὶ στὴν ἐπιεικέστερη αὐτοκριτικὴ. Κι ὅμως κάτι θὰ μπορούσατε νὰ κάνετε.—κ. Ἄγ. Τσόνερη, 'Ἐνταῦθα. Τὸ διήγημά σας, μελοδραματικὸ καὶ δακρυοστάλαχο, δείχνει πὼς οὕτε τὴ ζωὴ τὴν εἶρατε οὕτε καὶ τὴν τέχνην ἔχετε γνωρίσεις.—κ. Τ. Μορφου, Λεμεσός. Εἶναι στεγνὴ καὶ ἄχαρη ἡ διήγησή σας καὶ φτωχὴ στὴν ψυχολογικὴ παρουσίαν τῶν προσώπων τῆς. Ἡ γλώσσα σας κάποτε κυλάει καλὰ, μὰ τὶς περισσότερες φορὲς εἶναι ἀνακατομένη. Τὸ ποίημα σας κακότεχνο. Ἡ πρόζα σας σχετικὰ καλύτερη. Σὰς συμβουλεύομε νὰ περιορισθεῖτε ὅ ἕνα εἶδος γιὰ νὰ τὸ δουλέψετε μὲ περισσότερη προσοχή.—κ. Γ. Σταυρινό Οἰκονομίδου, Ριζοκάρπασο. Τὸ διήγημά σας θὰ μπεῖ στὸ ἐπόμενο. Ἐυχαριστοῦμε.

Τὰ **"ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ"** στὰ ἐπόμενα τεύχη θὰ δημοσιεύσουν :

Γιάννη Σταυρινοῦ Οἰκονομίδου—'Η κόρη τοῦ παπᾶ (διήγημα).

Γλαύκου 'Αλιθέρρη—Τὰ θηρία (διήγημα).

Σάβα Χρίστου—Τρία δικαστηριακὰ βιβλία (μελέτη).

Ν. Β. Τωμαδάκη—'Η βιογράφηση τοῦ Βιζυνοῦ (μελέτη).

Νέα ποιήματα : Πάυλου Κριναίου, Πάυλου Βαλδασερίδου, Γιάννη Δεύκη, Σάνθου Δυσιώτη, Γλαύκου 'Αλιθέρρη, Πυθαγόρα Δρουσιώτη κ. ἄ.

'Υπεύθυνος ἰδιοκτήτης: Α. Μ. Ἀτταλίδης—Λευκοσία.

Τυπογραφεῖο "ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ", Θωμᾶ Γ. Κυριακίδου Λευκοσία.

ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ

Συμφώνως πρὸς τὸ 35ον ἄρθρον τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Ἑρασιτεχνικοῦ Ὁμίλου Λεμεσοῦ «Ε.Ο.Λ.», προκηρύσσομεν διαγωνισμόν μεταξύ Κυπρίων, ἐπὶ πρωτοτύπων δραματικῶν, ἐπιθεωρησιακῶν καὶ πάσης ἄλλης φύσεως θεατρικῶν ἔργων. Πᾶς ἐπιθυμῶν νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν διαγωνισμόν τοῦτον, ὀφείλει ν' ἀποστείλῃ πρὸς με εἰς τριπλοῦν δακτυλογραφημένον ἢ καθαρογραμμέον τὸ ἔργον του ἄνευ ὑπογραφῆς, ἀλλὰ φέρον ἕνα πενταψήφιον ἀριθμὸν ἐπὶ κεφαλῆς, ἐντὸς δὲ φακέλλου κλειστοῦ νὰ ἔχῃ τὸ ἐπισκεπτήριόν του μὲ τὸν ἴδιον ἀριθμὸν. Τὰ ὑποβληθσόμενα ἔργα θὰ κριθοῦν ὑπὸ πενταμελοῦς Κριτικῆς Ἐπιτροπείας ἀπαρτιζομένης ὑπὸ τῆς Κυρίας Ἀθηναΐδος Ζ. Λανίτη, καὶ τῶν Κων Κων Ἀλέκου Ζήνωνος, Γιάγκου Ἡλιάδη, Κώστα Γ. Νικολαΐδη καὶ Νικολάου Εἰσιούτα. Τὸ προκριθσόμενον ἔργον εἰς τὸ εἶδος του θὰ βραβευθῇ καὶ θὰ παιχθῇ ὑπὸ τοῦ Ἑρασιτεχνικοῦ Τμήματος τοῦ «Ε.Ο.Λ.», τοῦ συγγραφέως δικαιουμένου νὰ λαμβάνῃ εἰς τὴν συγγραφικὸν δικαίωμα 10 οἰο ἐπὶ τῶν εἰσπράξεων ἐκάστης παραστάσεως τοῦ ἔργου τοῦτου.

Τὰ προκριθσόμενα ἔργα δεόν νὰ ὑποβληθοῦν πρὸς με μέχρι τῆς 1ης Αὐγούστου 1935.

Λεμεσός, τῆ 22α Μαΐου 1935,

Ὁ Πρόεδρος τοῦ «Ε.Ο.Λ.»
Ε. Γ. ΠΙΤΣΙΛΛΙΔΗΣ

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΝ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ «Ο ΘΕΟΧΑΡΗΣ»,

Τακτικαὶ καθ' ἐκάστην ἀναχωρήσεις :

ἀπὸ Κερύνιαν εἰς Λευκοσίαν καὶ
,, Λευκοσίαν ,, Κερύνιαν.

Ἀναλαμβάνει ταξίδια δι' ὅλα τὰ δίκτυα τῶν ὁδῶν τῆς Κύπρου.

Ναῦλα συγκαταβατικά, πεπειραμένοι σωφῆρ καὶ πρόθυμος ὑπαλληλία, ταχύτης, ἀκρίβεια χρόνου καὶ καινουργὴ αὐτοκίνητα ἰδοῦ τὰ πλεονεκτήματα τοῦ Πρακτορείου «ΘΕΟΧΑΡΗΣ».

Ἔδρα ἐν *Κερυνία*, παρὰ τὴν ἀγοράν.

Γραφεῖον ἐν *Λευκοσία*, πλατεῖα παλαιοῦ Γυναικοπαζαρίου ἀρ. 27.

Διευθυντῆς
ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΣΑΒΒΑ

ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ ΘΕΡΙΑΜΒΟΣ

τῆς ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΕΠΙΠΛΩΝ

ποῦ κατάφερε νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ δῶ ὀριστικὰ ὁ καπλαμᾶς μὲ μεγάλη ἐπιτυχία στὰ ἔπιπλα μας.

Τὸ λουστράριστα γίνεται μὲ μηχανὴ ὅπως στὰ αὐτοκίνητα.

Μὲ τὸ σύστημα αὐτὸ τὰ ἔπιπλά μας δὲν ὑστεροῦν καθόλου τῶν εὐρωπαϊκῶν : κατασκευάζονται μὲ τὰ ἴδια μηχανήματα λούστρου καὶ ἀπὸ ἀρκετὰ πεπειραμένους τεχνίτες.

ΦΑΝΟΣ ΠΑΝΤΕΛΙΔΗΣ

6, Σοφοκλέους, Λευκοσία.

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΣΠΥΡΟΥ Α. ΤΖΗΡΙΤΑ

Τ. Κ. 182 Λευκωσία

ΚΩΣΤΑ ΧΑΤΖΗΩΑΝΝΟΥ

Τ. Κ. 212

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑ

(Τιμαὶ τοῖς μετρητοῖς).

Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν (12 τόμοι δερμάτινοι)	£7. 0.0
Ἱστορία Ἑλ. Ἔθνους, Παπαρηγοπούλου (8 τόμοι δερμάτινοι)	£2. 0.0
Παγκόσμιος Ἱστορία (3 τόμοι δερμάτινοι)	£2. 0.0
Παγκόσμιος Γεωγραφία (2 τόμοι δερμάτινοι)	£1. 5.0
Βίος ζῶων (1 τόμο δερμάτινος)	£0.13.0

Ἄσσοι δὲν ἀπέκτησαν ἀκόμη τὰ πολύτιμα ταῦτα συγγράμματα ἄς ἐπωφεληθῶσι τῆς ἐξαιρετικῆς ταύτης εὐκαιρίας, ἡ ὁποία δὲν θὰ παρουσιασθῆ ποτὲ πλὴν ἔο ν. Αἱ ἐκδόσεις αὐταὶ θὰ παραμείνουν ἀληθῆ μνημεῖα τῆς ἐκδοτικῆς κινήσεως τῆς ἐποχῆς μας.

Ἡ οἰκονομικὴ κρίσις καὶ ὁ ἐκδοτικὸς ὄργανισμὸς δὲ ἐπέτρεψαν ἴσως νὰ ἐκτιμηθῆ ἀρκούντως ἡ ἀξία αὐτῶν. Μετ' ὀλίγον χρόνον ὅμως θὰ εἶναι σπάνια καὶ περιζήτητα εἰς ἀσυγκρίτως μεγαλειτέρας τιμᾶς.

Παρέχονται εὐκόλῃ πληρωμῆς εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ κυβερνητικοὺς ὑπαλλήλους ἐπὶ ἰδιαιτέρᾳ συμφωνίᾳ.

ἈΡΤΙ ΕΚΔΟΘΕΝ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ

ΕΠΙΤΟΜΟΝ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ

ἐν 3260 σελίδων μετὰ 110 χαρτῶν, 107 πινάκων καὶ 1726 εἰκόνων.

Συντάχθη ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Συντάξεως τοῦ Μεγάλου Ἐγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ καὶ συγκεντρώνει μὲ θαυμαστὴν ταξινόμησιν καὶ κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν ὅλας τὰς ἀνθρωπίνους γνώσεις. Εἶναι ἀναμφισβητήτως τὸ ὠραιότερον καὶ πολιτισμότερον Ἑλληνικὸν βιβλίον. Ὁ ἀπαραίτητος σύντροφος κάθε σπιτιοῦ καὶ κάθε γραφείου. Μοναδικὸν βοήθημα τῆς νεολαίας.

Τιμᾶται (δερμάτινον πολυτελὲς) σελίνια 12.

ΣΗΜ.—Οἱ παλαιοὶ συνδρομηταὶ τοῦ Μεγάλου ἐγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ, οἵτινες ἔχουσιν ἐξοφλήσει τὴν συνδρομὴν των, καταβάλλουσι μόνον τὰ δετικά, Δραχμᾶς 75 καὶ ἔξοδα ἀποστολῆς Δρχ. 50 ἤτοι ὀλίκον σελίνια 5.

Σημειώσεις.—Οἱ ἄνω βιβλιοπῶλαι ἀναλαμβάνουσι τὴν ἐκτέλεσιν Σχολικῶν Παραγγελειῶν ὑπὸ τοὺς πλέον συμφέροντας ὄρους. Ὑπάρχει πλουσιωτάτη συλλογὴ Ἀναγνωστικῶν καὶ Βοηθητικῶν, (ἐκδόσεις κ. Α. Νικολαΐδου Ἐπιθεωρητοῦ), Βιβλίων Μέσης Παιδείας καὶ Ἐμπορικῶν Σχολῶν.

Πᾶσα παραγγελία, μεγάλη ἢ μικρὴ θὰ ἐκτελεῖται ἀμέσως καὶ μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας καὶ φροντίδος

ΕΜΠΟΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΧΡΩΜΑΤΩΝ & ΕΙΔΩΝ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ
ΑΔΑΜΟΥ Ι. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ
ΖΩΓΡΑΦΟΥ & ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΟΥ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ & ΧΡΩΜΑΤΟΠΩΛΕΙΟΝ

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΥ)

Ὀδὸς Ἐλευθερίας καὶ Ἀριάδνης

ἐναντι τοῦ ξενοδοχείου "ΜΕΓΑ ΕΘΝΙΚΟΝ,"

Τηλεγρ. Διεύθυνσις: "ΤΕΧΝΗ,"

Τὸ Ἔργαστήριόν μου ἀναλαμβάνει κάθε εἶδος ζωγραφικῆς τέχνης, ταπέλλες καὶ πρώτης τάξεως διακοσμήσεις οἰκῶν (μπογιατίσματα)

Πεῖρα τριάκοντα ἐτῶν.

Κυρία καὶ Κύριε,

Παίζει πολὺ σπουδαῖο ρόλο στὴ ζωὴ σας ἐὰν ἔχετε ἓνα σπιτί βαμμένο μὲ καλλιτεχνικὸ γοῦστο· κι ἂν τὸ θέλετε, ζητήστε τὴ γνώμη μας καὶ τὲς τιμές μας.

Εἶναι ἀκόμη πιὸ σπουδαῖο ἂν κατορθώσετε νὰ κάμετε διακρίσιν τῶν διαφόρων μπογιαδιῶν ποὺ χρειάζεσθε γιὰ βᾶσιμο τοῦ σπιτιοῦ σας. Μεταχειριζόμενοι πάντοτε τὲς μπογιαδιές τῶν Ἐργοστασίων

Blundell, Spence, & Co Ltd

θὰ εἶσθε σίγουροι πὼς ἐχρησιμοποίησατε τὲς ἀνώτερες μπογιαδιές, ποὺ γιὰ τὴν ἀξία τῆς ποιότητός των, ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς των τὸ 1811 ἕως τώρα, ἔχουν τὴν πρώτη θέση σ' ὅλον τὸν κόσμον.

Εἴμεθα γενικοὶ ἀντιπρόσωποι καὶ πωληταὶ γιὰ ὅλην τὴν Κύπρον τῶν μπογιαδιῶν **Blundell** καὶ κρατοῦμε στόκ ὅλων τῶν εἰδῶν των, ποὺ τὰ πωλοῦμε χονδρικῶς καὶ λιανικῶς σὲ τιμές πολὺ συγκαταβατικές.

THE SIGN OF QUALITY

BEST SINCE 1811

Γράψατε γιὰ πληροφορίες κ.λ.π
ΑΔΑΜΟΝ Ι. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΝ

Τ. Κ. 51 ΛΕΥΚΟΣΙΑ.